

PET's sletning af politiske sager i 1990'erne

- spændt ud mellem samfundsbeskyttelse,
persondatabeskyttelse og historisk værdi**

SLET – SLET IKKE - ?

Professor, dr. jur. Linda Nielsen

Københavns Universitet

Det juridiske Fakultet

Februar 2013

PET's sletning af politiske sager i 1990'erne
- spændt ud mellem samfundsbeskyttelse, persondatabeskyttelse
og historisk værdi

1. OPGAVEN og DILEMMAERNE	4
1.1 Kommissorium for udredningen	4
1.2 Metode - skriftligt grundlag, relevante akter	4
1.3 Afgrænsning - politiske sager i 1990'erne	7
1.4 Dilemma - beskyttelse af persondata vs. historisk værdi.....	7
 2. SCENEN SÆTTES FOR SLETNINGERNE i 1990'erne.....	 11
2.1 Rammerne for PET	11
2.2 Wamberg-udvalget.....	13
2.3 PET-redegørelsen fra 1998	14
2.4 PET-kommissionen.....	15
2.5 Særligt om det politiske område	16
 3. RETNINGSLINJER FOR MAKULERING AF POLITISKE SAGER	 20
3.1 Instruks fra 1953	20
3.2 Aftale med Rigsarkivet om sager af historisk interesse, 1965.....	21
3.3 Justitsministeriets notat om PET's registreringer, 1968	22
3.4 Retningslinjer vedr. efterforskning på det politiske område, 1983.....	24
3.5 PET-chefens Instruks vedrørende registrering, juli 1995	25
3.6 PET-chefens Instruks vedrørende registrering, september 1995	28

3.7 PET-chefens Instruks vedrørende sager af historisk interesse mv., 1996.....	29
3.8 Konklusion vedrørende retningslinjerne om sletning	34
4. MAKULERINGSPRAKSIS, herunder fravigelser	37
4.1 PET's journalsystem	37
4.2 Generelt om makuleringspraksis.....	39
4.3. Makuleringspraksis – PET-chefens beslutning fra 1996	42
4.4 Makuleringspraksis – revisionssektionens notater.....	44
4.5 Eksempler – herunder eventuelle fravigelser fra praksis?	53
4.6 Vurdering og konklusion vedrørende makuleringspraksis	60
5. REVISIONEN i 1996	66
5.1 PET-chefens beslutninger fra 1996 vedr. revision og makulering.....	66
5.2 Omfang – antal slettede sager	67
5.3. Hvorfor blev den generelle revision i 1996 iværksat?	70
5.4 Hvem godkendte den generelle revision?	71
5.5 Konklusion vedr. den generelle revision i 1996	72
6. TIDEN EFTER 1990'erne.....	74
6.1. Nye retningslinjer fra 2009	75
6.2. Ansættelsen af historikere hos PET	76
6.3. Arkivspørgsmål.....	76
6.4. PET-udvalgets betænkning fra 2012.....	80
6.5. Aftalen fra januar 2013 om regulering af PET	83
7. SAMMENFATNING, VURDERING og KONKLUSION.....	85

1. OPGAVEN og DILEMMAERNE

1.1 Kommissorium for udredningen

I skrivelse af 16. maj 2012 er jeg af Justitsministeriet blevet anmodet om at forestå en udredning om Politiets Efterretningstjenestes sletning af sagsakter på det politiske område fra 1989 til 1998. Det fremgår af anmodningen, at der mellem regeringen og Enhedslisten er indgået aftale om, at der skal foretages en sådan udredning. Følgende vilkår fremgår af anmodningen:

”Undersøgelsesperioden omfatter perioden fra den 1. januar 1989 til makuleringsstoppet blev iværksat i 1998. Makuleringsstoppet gjaldt fra marts 1998 for alle sager med undtagelse af sager om sikkerhedsgodkendelse. Fra juni 1998 blev også sager om sikkerhedsgodkendelse omfattet af makuleringsstoppet.

Udredningen skal *indeholde* en samlet beskrivelse for perioden af:

- Hvilke retningslinjer der gjaldt for Politiets Efterretningstjenestes makulering af sagsakter på det politiske område.
- Hvilken makuleringspraksis Politiets Efterretningstjeneste fulgte i den pågældende periode, herunder eventuelle fravigelser fra praksis.
- Hvorfor Politiets Efterretningstjeneste i 1996 igangsatte en generel revision af sager på det politiske område og hvem der godkendte den.

Udredningen skal ske *på grundlag* af samtlige eksisterende, relevante akter hos alle relevante myndigheder i Danmark, herunder Justitsministeriet og Politiets Efterretningstjeneste. Adgang til klassificerede akter sker på grundlag af myndighedernes vilkår.”

1.2 Metode - skriftligt grundlag, relevante akter

Med udgangspunkt i kommissoriet har jeg gennemgået samtlige de akter, jeg har fået stillet til rådighed fra Justitsministeriet og Politiets Efterretningstjeneste. Der er tale om et meget betydeligt materiale, der indeholder en lang række redegørelser, instrukser, cirkulærer, referater, telefonnotater mv. Herudover har jeg gennemgået et betydeligt antal konkrete sagsakter

med indhold. Endelig har jeg fået en gennemgang af journaliserings- og arkivsystemet hos både Justitsministeriet og Politiets Efterretningstjeneste. Dette er afgørende for at forstå den måde, de relevante sagsakter er behandlet på i diverse arkivsystemer - både nu og tidligere - ikke mindst i den relevante periode fra 1989 til 1998. I forbindelse hermed har jeg taget stikprøver af et større antal sager, som jeg har gennemgået med det formål at se hvilket materiale, der har været journaliseret og arkiveret. Jeg har i denne forbindelse også haft adgang til klassificeret materiale. Med henblik på at kunne anvende en række af disse oplysninger i min udredning har efterretningstjenesten på min anmodning besluttet at afklassificere disse konkrete oplysninger.

Sagerne i *Justitsministeriet* indeholder kun i begrænset omfang materiale, som ikke tidligere har været behandlet af PET-kommissionen, PET-udvalget eller ved besvarelse af spørgsmål til Folketinget mv. Der er tale om enkelte fortrolige redegørelser mv., som kaster lys over de forhold denne udredning vedrører, og dette er medtaget de relevante steder.

Sagerne hos *PET* indeholder derimod meget materiale, som er af relevans for undersøgelsen, og som kaster nyt lys over retningslinjer og praksis vedrørende sletning af sagsakter på det politiske område i 1990'erne.

Ved gennemgangen af det ældre materiale er der den åbenbare svaghed, at de makulerede sager jo netop er *makuleret* og derfor ikke kan gennemgås. For den relevante periode i 1990'erne er de fleste personsager og en del sager om politiske partier, organisationer mv. således makuleret (MAK).

Gennemgangen af de sager, der er *bevaret* ud fra deres historiske værdi (Overført til Historisk Arkiv), er ifølge sagens natur langt mere oplysende. I det historiske arkiv findes både personsager og emnesager om fx politiske partier, og jeg har gennemgået en betydelig del af disse sager for at danne mig et indtryk af, hvad der har udgjort baggrunden for registreringerne og hvilke oplysninger, der er registreret om den pågældende person, den pågældende organisation el.lign.

Endelig har jeg rettet henvendelse til Statsministeriet, Forsvarsministeriet og Rigsarkivet med henblik på at indhente eventuelt relevant materiale af betydning for udredningen fra disse myndigheder.

Fra *Statsministeriet* har jeg i skrivelse af 16. november 2012 modtaget meddelelse om, at ”ministeriet ikke ses at være i besiddelse af materiale omfattet af Deres anmodning”.

Fra *Forsvarsministeriet* har jeg modtaget en mail af 15. november 2012, hvoraf det fremgår, at Forsvarsministeriet har anmodet Forsvarets Efterretningstjeneste om at foretage en tilsvarende søgning i Forsvarets Efterretningstjenestes arkiver og anfører følgende:

”Forsvarsministeriet kan oplyse, at ministeriet efter en søgning i ministeriets arkiver, herunder en manuel gennemgang af relevante ældre sager, ikke har identificeret dokumenter fra perioden 1989-1998 om ovennævnte forhold. Forsvarets Efterretningstjeneste har tilsvarende oplyst Forsvarsministeriet om, at Forsvarsministeriets Efterretningstjeneste ikke er i besiddelse af akter af relevans for din anmodning”.

Fra *Rigsarkivet* har jeg den 30. november 2012 modtaget en skrivelse med en række dokumenter om forholdet mellem Politiets Efterretningstjeneste og Rigsarkivet vedrørende bevaring, kassation og aflevering af arkivalier. Det fremgår heraf bl.a., at Rigsarkivet har begrænset sig til ”materiale, som specifikt vedrører Politiets Efterretningstjenestes virksomhed efter ca. 1950, selv om de daterer sig fra perioden efter 1998”¹. Materialet er fra henholdsvis 2002 og 2009 og vedrører især spørgsmål om aflevering af materiale fra PET til Rigsarkivet i anledning af arkivloven samt spørgsmål om klassifikation og tilgængelighedsfrister. I et statusnotat anføres om perioden 1989-2000 blot:” Der haves ikke viden om denne periode, udover at PET har anvendt e-journal (SJS II)...” Materialet fra Rigsarkivet omtales i øvrigt nærmere nedenfor, hvor det er relevant, se særligt pkt. 3.2 og pkt. 6.3.

Som *baggrund* for udredningen er endvidere benyttet en lang række af de oplysninger, som findes i ”REDEGØRELSE VEDRØRENDE DELE AF PET’S VIRKSOMHED” fra marts 1998; i PET-Kommissionens omfattende redegørelse (PET-KOMMISSIONENS

¹ Desuden anføres, at Rigsarkivet forgæves har ledt efter en konkret sag om aflevering fra Rigspolichefen.

BERETNING BIND 1-16); samt i PET-udvalgets Betænkning nr. 1529 fra 2012 om PET og FE.

Jeg har valgt at citere en lang række af de relevante instrukser, notitser, mødereferater mv. i meget udførlig form. Dette er dels sket for, at de pågældende dokumenter kan læses i en sammenhæng, som gør det muligt at forstå dem bedre, dels for at give læsere mulighed for at nærlæse dette materiale og selv danne sig indtryk af deres karakter, sammenhæng og fortolkning.

1.3 Afgrænsning - politiske sager i 1990'erne

Den periode, der undersøges, er 1. januar 1989 til makuleringsstoppet i 1998. I det følgende omtales det også som 1990'erne. Det emneområde, der undersøges, er "sagsakter på det politiske område". I det følgende omtales det også som "politiske sager". Herunder falder klart personsager af politisk karakter, men også andre sager, hvor det politiske spiller ind, fx i relation til organisationer og politiske partier, er omfattet af undersøgelsen. Begrebet "sletning" benyttes som overbegreb, der også omfatter sletning i edb-registre mv., mens begrebet "makulering" især benyttes om fysiske sager, der tilintetgøres.

1.4 Dilemma - beskyttelse af persondata vs. historisk værdi

Hovedopgaven for Politiets Efterretningstjeneste er "at overvåge, forebygge og modvirke foretagender og handlinger, som må antages at rumme en fare for Rigets selvstændighed og sikkerhed og den lovlige samfundsorden ..." Politiets Efterretningstjeneste indsamler og bearbejder derfor oplysninger, der er eller kan være af betydning for løsningen af denne opgave. Da der ofte er tale om meget personfølsomme oplysninger, der behandles, blev i 1964 nedsat det såkaldte "Wamberg-udvalg", der fører tilsyn med Politiets Efterretningstjenestes registrering og videregivelse af oplysninger, herunder sikring af at oplysninger slettes, når der ikke er efterforskningsmæssigt behov for at bevare dem.

I den politiske debat har der ofte været rejst spørgsmål om og kritik af grundene for registrering, omfanget af registrering og kontrollen med registreringer². Det er relativt nyt, at der i debatten er så stort fokus på sager af historisk værdi, som der har været igennem de seneste år. Hermed bliver fokus bredt ud fra at sætte spørgsmålstegn ved det nødvendige og rimelige i at registrere og bevare, til også at være et spørgsmål om det nødvendige og rimelige i at slette og makulere.

Med andre ord: Den traditionelle *balance* har været mellem samfundshensyn og individhensyn; nemlig nødvendigheden af registrering ud fra PET's beskyttelsesformål knyttet til samfundet og ønsket om at begrænse registreringerne ud fra beskyttelseshensynet til individets integritet og privatliv med deraf følgende tilbageholdenhed overfor registrering af personfølsomme oplysninger. Samme balance genfindes i modsætningen mellem effektivitets- og retssikkerhedshensyn, sådan som det fx kendes inden for den almindelige persondataret. Balancen suppleres med yderligere et hensyn, nemlig hensyn til at bevare sagsakter af hensyn til deres historiske værdi, og dermed ønsket om at kunne forklare fremtidige generationer om personer og handlinger, der har haft betydning for samfundets udvikling. Dette har igennem de seneste år fået betydelig fokus også i relation til PET.

Hensynet til den registrerede persons integritet og privatliv spiller ind derved, at sådanne oplysninger først må offentliggøres efter en længere årrække, således som man netop har gjort det i arkivlovgivningen med frister, men det er et åbent spørgsmål, hvor den præcise grænse går mellem ønsket om at kunne "fortælle historien" om samfundsudviklingen, foretage politiske valg osv. på den ene side og de registreredes fortsatte krav på beskyttelse af integritet og privatliv på den anden side.

Der er således tale om et åbenbart og vanskeligt dilemma mellem to modsatrettede *hensyn*:

På den *ene side* ønskes indgående kontrol med registreringer, herunder sikring af, at der kun foretages registreringer, der er efterforskningsmæssigt relevante og ikke er af udelukkende politisk karakter, og at der sker sletning, når grundlaget ikke længere er til stede. Der har således – meget naturligt – hvilet et betydeligt pres på PET med hensyn til at begrænse

² Se hertil bl.a. PET-udvalgets Betænkning 1529 fra 2012, kapitel 6, s. 240 ff.

registreringer, og at slette registreringer, der ikke længere er relevante. Den måde efterretningstjenesten indsamler oplysninger på bevirker, at man får mange oplysninger af meget privat karakter. Det gælder f.eks. telefonaflytninger, men også andre oplysninger af forskellig slags. Hertil kommer at materialet kan være behæftet med stor usikkerhed, bl.a. fordi det kan være baseret udelukkende på den enkelte medarbejders vurdering af aktiviteter og sammenhæng på det pågældende tidspunkt. Dette sætter de registrerede oplysninger i et særligt lys, når det skal vurderes i hvilket omfang, de skal bevares med henblik på offentliggørelse på et senere tidspunkt.

På den *anden side* ønskes sikring af at historisk bevaringsværdige sager ikke makuleres, men kan bevares for eftertiden, og offentliggøres efter en – længere – årrække, når hensynet til at kunne beskrive historiske begivenheder og personer anses at overskygge hensynet til den registrerede person og dennes privatliv. Dette hensyn til historieforståelsen har direkte betydning for den politiske situation samt de valg, der er truffet, mens andre oplysninger om særlig fremtrædende personer kan have en mere indirekte betydning eller ingen betydning for den politiske situation mv., samtidig med, at de i visse tilfælde kan have en meget personfølsom karakter. Der er i denne henseende ofte forskel på de oplysninger, der ligger på personsagerne og de oplysninger, der ligger på sagerne vedrørende politiske partier og organisationer.

Afvejningen af disse modsatrettede hensyn er ikke åbenbar og kan selvfølgelig give anledning til dilemmaer både generelt og i den konkrete situation, hvor der skal tages stilling til sletning eller bevaring i et historisk arkiv. For ansatte i Politiets Efterretningstjeneste vil det være nærliggende, at de efterforskningsmæssige hensyn udgør udgangspunktet, og at debatten om at der ikke må være registreret personer ”alene på grundlag af lovlig politisk virksomhed” også har spillet en stor rolle. Det har jo i denne forbindelse været præciseret, at ”Såfremt der fra tidligere måtte være registrerede oplysninger af denne art, vil de blive tilintetgjort”.³

³ Se Regeringserklæringen af 30. september 1968. Se også 1953-retningslinjerne og 2009-retningslinjerne, hvor det præciseres, at registreringerne skal indskrænkes til det absolut påkrævede.

Til belysning af, hvordan beskyttelsen af personfølsomme oplysninger blev beskrevet i 1980 i relation til arkivspørgsmål, hvor dilemmaet mellem bevaring og sletning var relevant, kan citeres nogle centrale passager fra *Inger Dübecks* bog ”Dansk Arkivret”.

Inger Dübeck omtaler ”privatlivets fred” og det anføres⁴: ”En vis parallelisering kan måske drages med hensyn til tolkningen af grundlovens § 72, hvorefter man skal være beskyttet imod, at myndighederne giver oplysninger om, at en person ofte sender breve ...til eller modtager breve ... fra en bestemt person”. Desuden anføres, at personlighedsretten i Tyskland har grundlovshjemmel, og at man sonderer mellem tre beskyttede personlighedssfærer: *Individualsfæren*, som beskytter menneskets personlige egenart i forhold til omverdenen, især i dets relation til det offentlige og til den pågældendes arbejde eller erhverv, *privatsfæren*, hvortil hører de hjemlige forhold i familiekredsen eller anden form for privatliv; og *intimsfæren*, som omfatter den pågældendes tanke- og følelserverden med dennes manifestation i form af fortrolige breve eller dagbogsoptegnelser eller andet, som efter sin natur kan kræves hemmeligholdt. Menneskeværdigheden er efter de tyske regler i GG også beskyttet efter døden.

Inger Dübeck påpeger desuden, at det ”synes muligt i dansk ret både ud fra de almindelige regler om erstatning og straf og på grundlag af offentlighedsloven, registerlovene, retsplejeloven, ophavsretsloven samt Rigsarkivets regler og administrationens praksis vedrørende aktindsigt og tilgængelighedsspørgsmål i dag at opstille et personlighedsbeskyttelsesprincip”. Denne beskyttelse af privatlivets fred anses at bygge på almindelig retsgrundsætninger og række ud over den beskyttelse, der kan udledes af positive lovbestemmelser.

Angivelsen af hvilke oplysninger der bør kunne undtages af hensyn til privatlivets fred, må efter *Inger Dübecks* opfattelse navnlig søges i en vurdering af, hvorvidt oplysningerne må betegnes som ”sensitive”, dvs. er af en sådan karakter, at de efter den almindelige opfattelse i samfundet bør kunne forlanges unddraget offentlighedens kendskab. Endvidere anføres at personlighedsbeskyttelsen fortsætter efter døden og at omfanget af denne beskyttelse afhænger af en interesseafvejning. På den ene side må den afdødes omdømme og minde beskyttes mod blotstillelse og nedvurdering, især hvis den afdøde har endnu levende slægtninge. På den anden side har omverdenen et berettiget krav på at vide, hvorledes visse tildragelser fandt sted, hvad der var årsager og drivkræfter, og hvorledes et menneskes levevis og omstændigheder i øvrigt var, især hvis dette menneske har skabt værker af kulturel, politisk eller anden værdi, eller øvet en samfundsmæssig indsats (politisk, administrativ, erhvervsmæssig el. a.), som endnu lever videre, eller som er blevet en del af landets historie. Den afdødes personlige eksistens står ikke længere på spil, der er ikke længere tale om nogen fri livsudfoldelse, som kan hæmmes. Jo flere år der er gået, siden døden indtraf, jo mere velbegrunder bliver eftertidens interesse i en kritisk vurdering af den afdøde og hans omverden. Alt i alt må denne interesseafvejning bero på et konkret skøn, som i første

⁴ Se ”Dansk Arkivret”, 1980, s. 41 ff.

række rent praktisk påhviler arkiverne og arkivskaberne samt forskerne eller benytterne, men som i sidste række kan blive et domstolsanliggende.

Endelig påpeges, at det væsentligste instrument til beskyttelse af såvel statslige som privat interesser er spærrefrister eller tilgængelighedsfrister af generel eller speciel karakter.

2. SCENEN SÆTTES FOR SLETNINGERNE i 1990'erne

Når man skal beskrive sletningerne i 1990'erne, er det vigtigt at sætte dem ind i en sammenhæng. I det følgende skitseres derfor de overordnede rammer for Politiets Efterretningstjeneste (PET), den rolle Wamberg-udvalget, PET-redegørelsen fra 1998 samt PET-kommissionens redegørelse for perioden op til 1989 har spillet. Desuden tegnes et helt overordnet billede af den politiske virkelighed, som reglerne om registrering, sletning og bevaring skulle fungere i.

2.1 Rammerne for PET

Efterretningstjenestens virksomhed har på intet tidspunkt været reguleret ved særskilt lov. Reglerne på området er præget af, at Politiets Efterretningstjeneste er en del af det danske politi, og at tjenestens virksomhed derfor i hovedsagen har været omfattet af de samme regler i bl.a. retsplejeloven, som gælder for den øvrige del af politiet. Derimod gælder reglerne i persondataloven ikke for PET⁵. Reguleringen er sket ved, at skiftende justitsministre har udstedt generelle retningslinjer i form af cirkulærer, bestemmelser og instrukser. Endvidere har de skiftende chefer for efterretningstjenesten fastsat en række interne forskrifter og direktiver som led i den almindelige tilrettelæggelse af arbejdet.

Ansvar for og kontrollen med PET påhviler navnlig *justitsministeren*⁶. Chefen for PET refererer direkte til justitsministeren, og der er i forskrifterne for PET igennem tiden fastsat forskellige regler om efterretningstjenestens pligt til af egen drift at informere justitsministeren om tjenestens virksomhed. Desuden har justitsministrene gennem løbende og jævnlig kontakt med efterretningstjenesternes ledelser haft mulighed for at give konkrete instruktioner, herunder om prioriteringen af arbejdsopgaverne. PET-chefens pligt til at underrette Justitsministeriet om alle forhold af væsentlig betydning inden for

⁵ Se hertil persondatalovens § 2, stk. 11.

⁶ Justitsministerens tilsyn med PET har bl.a. udmøntet sig i udstedelsen af Justitsministeriets instruks af 7. december 2009, der har afløst Justitsministeriets bestemmelser af 30. maj 1996 om PET, se PET-udvalgets betænkning 1529 fra 2012 om PET og FE, kapitel 4, særligt s. 133 samt nærmere pkt. 6.1 nedenfor..

efterretningstjenestens virksomhed gælder efter 2009-instruksen også alle vigtigere enkeltsager⁷.

Der udøves *parlamentarisk kontrol* med PET via Folketingets udvalg vedrørende Efterretningstjenesterne. Dette parlamentariske kontroludvalg blev oprettet ved en lov fra 1988⁸, og det har til formål at ”have indseende med forsvarets og politiets efterretningstjenester”. Oplysninger til udvalget er centreret om ”væsentlige omstændigheder af sikkerhedsmæssig karakter eller vedrørende udenrigspolitiske spørgsmål, som er af betydning for efterretningstjenesternes virksomhed”. Som led i den parlamentariske kontrol er PET omfattet af Folketingets Ombudsmands samt statsrevisorernes og Rigsrevisors kompetence. Desuden kan der være domstolskontrol efter grundlovens § 63.

Da PET som nævnt ikke har været omfattet af særskilt lovgivning, har der i den undersøgte periode i 1990’erne hovedsageligt været tale om en styring via *interne* regler og forskrifter.

PET’s *registrering* af personer udgør et arbejdsredskab i relation til efterforskningen. Registreringerne har derfor været baseret på det grundlæggende princip, at oplysninger om danske statsborgere kunne registreres og opbevares, så længe det havde betydning for efterretningstjenestens virksomhed, hvorefter oplysningerne skulle slettes – dvs. makuleres. Det er jævnligt blevet fremhævet⁹, at ”Registreringerne må indskrænkes til det absolut påkrævede”.

Reglerne om *sletning* er på mange måder et spejlbillede af reglerne om registrering. Dette viser sig bl.a. i betydningen af relevanskriteriet. Når begrundelserne for registrering ikke længere er til stede, fordi en registrering ikke længere er efterforskningsmæssig relevant, er det klare udgangspunkt, at der skal ske sletning. Desuden er der via interne forskrifter indført

⁷ Se i det hele PET-udvalgets betænkning 1529 fra 2012 om PET og FE, særligt kapitel 4, s. 133 og kapitel 11, s. 410.

⁸ Lov nr. 378 af 6. juli 1988 om etablering af et udvalg om forsvarets og politiets efterretningstjenester.

⁹ Se hertil PET’s redegørelse til Justitsministeriet af 17. april 2012 samt en række forskrifter, herunder fx Instruks fra 30. november 1953, omtalt nedenfor pkt. 3.1 og 2009-retningslinjerne, omtalt nedenfor pkt. 6.1.

tidsgrænser for registrering, således at registreringer skal slettes, hvis der ikke i en periode af 10 år har foreligget registreringsværdige oplysninger¹⁰.

PET har om sletningsprincippet anført, at det skal ses i sammenhæng med, at PET som led i sin efterretningsvirksomhed indsamler meget personfølsomme oplysninger, og at opbevaringen og behandlingen af disse oplysninger alene sker med henblik på at understøtte PET's arbejde og således ikke sker med henblik på andre formål, fx dokumentation eller forskning.¹¹

Særlige regler om bevaring af sager, der må anses for at være af særlig *historisk værdi*, blev første gang udformet i 1965.

2.2 Wamberg-udvalget

Tilsynsudvalget vedrørende politiets og forswarets efterretningstjenesters behandling af personoplysninger - herefter benævnt ”Wamberg-udvalget” - blev nedsat ved en administrativ beslutning af den daværende regering i 1964. Udvalget består af en formand og tre medlemmer, der udpeges af regeringen. Udvalgsmedlemmerne må betragtes som upartiske og er udpeget som følge af den almindelige tillid og agtelse, der er knyttet til deres person. Blandt medlemmerne er der en advokat (som formand) samt en (nu forhenværende) overarkivar.

Der er tale om en særlig, uafhængig kontrol vedrørende PET's registrering og videregivelse af oplysninger, ligesom udvalget får forelagt sager, hvor en registrering af efterforskningsmæssige grunde ønskes bevaret ud over den ellers tillade registreringsperiode. Desuden holdes udvalget underrettet om de gældende retningslinjer for registrering.

Wamberg-udvalgets kommissorium er efterfølgende udvidet i flere sammenhænge, herunder med hensyn til forswarets efterretningstjeneste samt registrering af herboende udlændinge. Endvidere er der – uden nogen formel ændring af selve kommissoriet – siden 1964 sket en

Se f.eks. Justitsministeriets notat af 14. september 1968, der omtales nærmere nedenfor i pkt. 3.3 samt 2009-retningslinjerne, der omtales nærmere i pkt. 6.1.

¹¹ Se hertil PET's redegørelse til Justitsministeriet af 17. april 2012.

udvikling, hvorved Wamberg-udvalget i realiteten gradvist har fået et større arbejdsfelt. Alle nyregistreringer af danskere og herboende udlændinge er blevet forelagt Wamberg-udvalget til godkendelse. I de senere år er nyregistreringer af organisationer desuden blevet forelagt udvalget til godkendelse. Herudover har udvalget foretaget stikprøvekontrol af, om registreringer hos PET og FE slettes efter de herom gældende retningslinjer. Spørgsmål om at opretholde en registrering efter den almindelige slettefrist er endvidere blevet forelagt for udvalget. Wamberg-udvalget skal derimod *ikke* godkende sletning og makulering af sager. Dette har sammenhæng med udvalgets rolle, der er centreret om beskyttelse af personfølsomme oplysninger.

Der er fastsat et nyt kommissorium for udvalgets arbejde den 7. december 2009¹². Heraf fremgår bl.a. følgende:

”§ 2. Udvalget har til opgave at påse,

- 1) at efterretningstjenesterne alene behandler oplysninger om personer, organisationer eller virksomheder i det omfang, hvori dette er nødvendigt af hensyn til varetagelsen af efterretningstjenesternes opgaver,*
- 2) at efterretningstjenesternes behandling af oplysninger om personer er i overensstemmelse med de retningslinjer, der gælder for efterretningstjenesternes virksomhed, jf. § 3, og*
- 3) at efterretningstjenesternes interne kontrol af overholdelsen af de givne retningslinjer indrettes og udføres på en sådan måde, at kontrollen er effektiv.*

...

§ 3. Efter drøftelse med udvalget fastsætter justitsministeren og forsvarsministeren nærmere retningslinjer for henholdsvis Politiets Efterretningstjenestes og Forsvarets Efterretningstjenestes behandling af personoplysninger samt for udvalgets kontrol med overholdelsen af disse retningslinjer, herunder hvilke dele der skal underkastes en fuldstændig kontrol, og hvilke der skal underkastes stikprøvekontrol.

.....

§ 7. Ethvert spørgsmål vedrørende gennemførelsen eller resultatet af udvalgets kontrol kan af efterretningstjenesterne og udvalget eller et medlem af dette forelægges for justitsministeren eller forsvarsministeren.

Stk. 2. Justitsministeren og forsvarsministeren træffer endelig afgørelse i ethvert spørgsmål, som forelægges efter stk. 1.”

¹² Dette er refereret i PET-udvalgets betænkning 1529 fra 2012, s. 409.

2.3 PET-redegørelsen fra 1998

PET-redegørelsen fra 1998 blev offentliggjort på baggrund af to tv-udsendelser (Fak2ren) om ”Den hemmelige tjeneste”. Den blev udarbejdet alene på grundlag af oplysninger, der allerede var til rådighed i PET, og det betones, at redegørelsen ”baserer sig på dokumenterbare oplysninger – akter og registreringer – i det omfang disse fortsat er eksisterende. I den forbindelse må det have sig for øje, at registreringer og underliggende sagsakter løbende er undergivet revision og kontrol, og at de slettes og destrueres efter de gældende retningslinjer... I de tilfælde, hvor registreringer og underliggende sagsakter ikke længere eksisterer, beror redegørelsens beskrivelser på nuværende medarbejderes hukommelse om aktiviteterne. Dette gør sig i særlig grad gældende for redegørelsens mere historisk prægede del.” Det fremgår endvidere, at der ikke har været indhentet oplysninger fra tidligere chefer eller medarbejdere i øvrigt i PET.

På baggrund af de to tv-udsendelser anmodede justitsministeren PET om en redegørelse, ”der skal belyse de spørgsmål, som er rejst i Fak2rens to udsendelser og den deraf følgende offentlige debat. Redegørelsen skal blandt andet omhandle PET’s efterforskning og informationsindsamling, dels i forhold til den yderste højre- og venstrefløj, herunder Socialistisk Arbejderparti (SAP), dels i forbindelse med faglige konflikter.”

Redegørelsen indeholder en forholdsvis detaljeret redegørelse for PET’s organisation, arbejdsopgaver og arbejdsmetoder samt de regelsæt og kontrolforanstaltninger, der gælder for PET’s virksomhed, herunder registrering og revision af registreringer.

Oplysningerne om principperne for registrering samt ændringer i disse samt sletning og makulering er nærmere omtalt nedenfor i pkt. 2.5. om det politiske område samt pkt. 4 og 5 om makuleringspraksis.

2.4 PET-kommissionen

PET kommissionen blev nedsat i 1999¹³ med det formål at undersøge politiets efterretningsvirksomhed på det politiske område og de aktiviteter, der var baggrunden for denne virksomhed. Kommissionens opgave var at undersøge og redegøre for politiets efterretningsvirksomhed i perioden 1945-1989 i forhold til politiske partier, faglige konflikter og politisk-ideologisk prægede grupperinger og bevægelser i Danmark og karakteren af de aktiviteter, der i den nævnte periode var baggrunden for PET's virksomhed på dette område. For perioden 1968-1989 skulle PET-kommissionen endvidere belyse, om virksomheden var udøvet i overensstemmelse med de regler og retningslinjer, som har været fastsat af Folketinget eller regeringen.

PET-kommissionen havde som opgave at undersøge perioden indtil 1989 og således ikke 1990'erne. De havde endvidere fokus på registreringer og begrundelserne herfor, men derimod ikke på sletning eller bevaring på grund af historisk værdi.

PET-kommissionens beretning fra 24. juni 2009 omfattede 16 bind. Det er særligt Bind 1: "Indledning", Bind 3: "Regeringserklæringen og PET's registreringer på det politiske område 1968-1989" og Bind 7: "PET's overvågning af politiske partier", der har betydning for denne udredning om sletning af sagsakter på det politiske område i 1990'erne.

I konklusionen anfører PET-kommissionen, at "kommissionens overordnede billede er, at PET har overholdt regler og retningslinjer. Det meste af PET's arbejde havde karakter af enten indsamling af oplysninger om politiske miljøer eller mere traditionel politietforsknings med henblik på at afdække virksomhed, der faldt ind under straffelovens bestemmelser om forbrydelser mod statsforfatningen eller statens sikkerhed. Det anførte betyder imidlertid ikke, at kommissionen ikke har kunnet konstatere et antal tilfælde, hvor PET ikke har overholdt gældende regler, eller hvor PET's praksis havde karakter af en *omgåelse* af regeringens erklæring." ¹⁴

2.5 Særligt om det politiske område

¹³ Ved lov nr. 359 af 2. juni 1999.

¹⁴ Se bind 16, sammenfatning af PET-kommissionens beretning, s. 62.

I relation til registrering og sletning på det politiske område har regeringserklæringen fra 1968 om registreringsforbud og sletningspligt for politiske registreringer stor betydning for praksis.

Den 30. september 1968 offentliggjorde regeringen en beslutning om, at registrering af danske statsborgere ikke længere må finde sted alene på grundlag af lovlig politisk virksomhed.

Regeringserklæringen er sålydende:

”Regeringen har i dag besluttet, at registrering af danske statsborgere ikke længere må finde sted alene på grundlag af lovlig politisk virksomhed.

At sådanne registreringer hidtil har fundet sted har ofte givet anledning til debat både under den nuværende og tidligere regering. Det beror naturligvis på et skøn, om registreringer af denne art er nødvendige. De sikkerhedsmæssige hensyn står her over for hensynet til, at den enkelte borger frit kan udfolde sig.

Principielt må det erkendes, at en virksomhed, der holder sig inden for de grænser, der er afstukket ved lovgivningen, ikke bør give anledning til registrering hos politiet. Efter at have afvejet disse modstående hensyn har regeringen fundet det forsvarligt efter omstændighederne at opgive registrering alene på grundlag af lovlig politik virksomhed.

Såfremt der fra tidligere måtte være registrerede oplysninger af denne art vil de blive tilintetgjort.”

Reglerne om registrering, arkivering og sletning af sagsakter ”på det politiske område” var i perioden fra 1989 til 1998 stadig præget af den omfattende debat, der var om PET’s registreringer, som har ført til, at der har været sat spørgsmålstegn ved nødvendigheden og omfanget af disse registreringer¹⁵.

Det har tillige haft stor betydning, at man - set i historiens lys med den kolde krig traditionelt - har haft stor fokus på Øst-kontakter og Øst-rejser. En stor del af de dagældende registreringer har derfor drejet sig om personer, der har haft kontakt til eller rejst i Østeuropa.

¹⁵ Se i det hele om perioden 1945 – 1989 PET-kommissionens Beretning Bind 7: ”PET’s overvågning af politiske partier 1945-1989, fx s. 31, hvor det fremhæves at ”den overvejende del af de indhentede oplysninger om de politiske partier drejede sig om deres østkontakter, forbindelse til venstrefløjsgrupper.. og deltagelse i protestbevægelser..”

Af ”Redegørelse vedrørende dele af PET’s virksomhed, 1998”, som er udgivet af PET, fremgår om ophøret af den kolde krig og konsekvenserne for PET’s arbejde, registreringer og makuleringer bl.a. følgende¹⁶ :

”PET’s efterforskning i en bestemt tidsperiode afhænger naturligvis i væsentlig grad af den samlede sikkerhedsmæssige situation i Danmark og i den øvrige verden, og af de trusler, som i den givne situation opfattes som særlig alvorlige.

Den kolde krig og murens fald var som bekendt præget af gensidig mistillid mellem de to blokke og en oplevelse af, at den anden part ved militære midler, ved spionagevirksomhed og ved propaganda og lignende meningspåvirkning udgjorde en farlig trussel for staternes suverænitet og lovlige samfundsorden

For PET var det i denne periode en central opgave at modvirke og afsløre spionagevirksomhed fra Warszawapagt-landene. I tilknytning hertil blev det ligeledes anset for en opgave for PET at være opmærksom på den organiserede meningspåvirkning, som man antog, udgik fra efterretningstjenesterne i Sovjetunionen og andre Warszawapagt-lande.

PET’s efterforskning på dette område omfattede – udover de i Danmark stationerede efterretningsofficerer – derfor bl.a. partier og personer med tættere kontakt til Sovjetunionen og de andre Warszawapagt-lande. Efterforskningen angik bl.a. Danmarks Kommunistiske Parti (DKP), herunder navnlig partiets forbindelse med Sovjetunionen bl.a. i form af finansiel støtte, modtagelse af hyppige besøg af højtstående medlemmer af Sovjetunionens Kommunistiske Parti, udsendelse af DKP-medlemmer til skolingsophold m.v.

Det bemærkes, at efter regeringserklæringen i 1968 kunne ingen medlemmer af DKP registreres i PET alene på baggrund af medlemskab af partiet. Mange medlemmer blev imidlertid registreret grundet f.eks. skolingsophold i Sovjetunionen og andre Warszawapagt-lande og kontakt til disse landes ambassader i Danmark, herunder til efterretningsofficererne på ambassaderne. Også andre personer – uanset politisk observans – med en vis kontakt til Warszawapagt-landene blev registreret.

PET søgte ligeledes at følge, i hvilket omfang DKP og Sovjetunionen havde indflydelse i de daværende fredsbevægelser.

PET var også i denne periode meget opmærksom på risikoen for infiltration af den danske statsadministration.”

¹⁶ Se PET-redegørelsen fra 1998, s. 36 ff.

Redegørelsen fra 1998 indeholder også bemærkninger om skiftende justitsministres involvering i principperne for registrering – og dermed også indirekte for sletning og makulering¹⁷:

”Principperne for registrering har i øvrigt løbende været genstand for vurdering og drøftelse.... med skiftende justitsministre med henblik på at fastlægge principperne for registreringer og eventuelle ændringer i disse.

Som eksempel herpå kan nævnes, at retningslinjerne for registrering på grundlag af kontakt med Warszawapagt-landenes ambassader i København, rejser til Warszawapagt-landene eller medlemskab af visse venskabsforeninger eller lignende blev ændret i 1986 efter drøftelser i Wamberg-udvalget og på baggrund af korrespondance med daværende justitsminister Ole Espersen. Ændringerne i retningslinjerne indebar, at der udover rejser til øst-lande, ambassadebesøg eller medlemskab af visse foreninger blev stillet krav om, at det pågældende forhold konkret skønnedes at være af efterretningsmæssig interesse i relation til vedkommende person.”

På det politiske område spiller det således især ind, at der siden 1968 har været stor fokus på at undgå registrering og iværksætte sletning, når det gælder lovlig politisk virksomhed og senere, når der er tale om situationer, hvor den kolde krigs ophør førte til nedtonet interesse for at registrere – og bevare registreringer om – politiske partier på venstrefløjens samt personer med tilknytning til disse partier eller Warszawapagt-landene. I det følgende benævnes dette også partier og personer med særlig tilknytning til østlande.

PET blev i stedet meget opmærksom på grupper eller enkeltpersoner i Danmark, der kunne have kontakt til terrororganisationer. PET har ligeledes i 1980'erne og 1990'erne foretaget efterforskning mod grupper og enkeltpersoner, der bekender sig til nazismen eller tilsvarende ideologier.¹⁸

¹⁷ Se PET-redegørelsen fra 1998, s. 14.

¹⁸ Se PET-redegørelsen fra 1998, s. 40 ff.

3. RETNINGSLINJER FOR MAKULERING AF POLITISKE SAGER

Som omtalt ovenfor har der aldrig været en særlig lovgivning for PET, men skiftende PET-chefer har gennem tiden på en række områder fastsat interne forskrifter som led i tilrettelæggelsen af efterretningstjenestens arbejde.

Af central betydning for denne udredning er en række instrukser, retningslinjer, aftaler mv., som på dette sted beskrives i kronologisk orden:

- 1) Instruks af 30. november 1953
- 2) Rigsarkivet: Aftale om sager af historisk interesse, 1965
- 3) Justitsministeriets Notat om PET's registreringer, 1968
- 4) Retningslinjer vedrørende efterforskning på det politiske område, 1983
- 5) PET-chefens Instruks vedrørende registrering, juli 1995
- 6) PET-chefens Instruks vedrørende registrering, september 1995
- 7) PET-chefens Instruks vedrørende revision og makulering af sagsakter – særligt i relation til sager af historisk interesse, 1996

3.1 Instruks fra 1953

I denne instruks fra 30. november 1953¹⁹ er der fastsat retningslinjer for efterretningstjenestens behandling og videregivelse af indsamlede oplysninger. I instruksens bl.a. anført følgende:

” ...

Indsamling og bearbejdelse af oplysninger, der er eller kan være af betydning for løsningen af de under 1-6 nævnte opgaver og for bedømmelsen af de sikkerhedsforholdsregler, der kan være anledning til at tage. Registreringen må indskrænkes til det absolut påkrævede.

¹⁹ Instruksens er omtalt i PET-udvalgets betænkning 1529, 2012, s. 79.

Ved anvendelse af det tilvejebragte materiale må der udvises stor forsigtighed. Oplysningernes rigtighed må, så vidt det er muligt, efterprøves, og hvis dette ikke har kunnet ske, men det dog efter omstændighederne i det enkelte tilfælde måtte findes rigtigt at meddele dem til rette vedkommende, må denne udtrykkeligt gøres bekendt hermed. Oplysninger om enkeltpersoner på grundlag af det af politiets efterretningstjeneste indsamlede materiale må ikke under nogen form officielt eller underhånden gives til andre end danske politimænd, der virker med efterretningsopgaver, med mindre der i det enkelte tilfælde er givet bemyndigelse dertil af chefen for politiets efterretningstjeneste eller hans stedfortrædere”.

3.2 Aftale med Rigsarkivet om sager af historisk interesse, 1965

I en skrivelse fra Rigsarkivet underskrevet af Johan Hvidtfeldt og dateret 17. december 1965 berøres spørgsmålet om sager af historisk interesse. Der anføres her nærmere kriterier for, hvilke sager der bør bevares, og der lægges bl.a. vægt på om en person har haft en *mere fremtrædende politisk, kulturel, økonomisk eller administrativ position eller andet materiale, som skønnes at have eller kunne få historisk værdi*:

”Under henvisning til mundtlig samtale med hr. politiinspektør Arne Nielsen den 9. september 1965 skal jeg herved udtale, at der ikke fra min side er betænkelighed ved, at efterretningstjenesten kasserer akter vedr. enkeltpersoner – dog med de nedenfor under 4-5 nævnte undtagelser – samt det mere rutinemæssige materiale med relation til efterretningsvæsnets virksomhed i forbindelse med kontraspionagen.

Det er blevet aftalt mellem politiinspektøren og mig, at følgende arkivalier bevares:

- 1. Redegørelser, der er udarbejdet af Politiets Efterretningstjeneste eller af andre og angår de mere almindelige politiske forhold eller indeholder overvejelser eller betragtninger af mere almindelig karakter.*
- 2. Spionsager fra tiden før den anden verdenskrig.*
- 3. Straffeakter, der vedrører spionsager og er udlånt fra de pågældende politimesterembeder. Rigsarkivaren træffer efter aflevering til Rigsarkivet bestemmelse om, hvorvidt dette materiale skal overføres til de respektive landsarkiver.*
- 4. Enkeltakter vedr. personer, der har haft en mere fremtrædende politisk, kulturel, økonomisk eller administrativ position.*
- 5. Enkeltakter vedr. personer, der har forbindelse med besættelsestiden.*
- 6. Andet materiale, som skønnes at have eller at kunne få historisk værdi.*

Rigsarkivet vil være villigt til at modtage materiale fra efterretningstjenesten, efterhånden som man ønsker at aflevere dette. Det afleverede vil først være almindelig tilgængeligt, når det er 50 år gammelt, siger vedrørende enkeltpersoner dog først, når der er gået 100 år efter den pågældendes fødsel. Hvis nogen ønsker til forskningsbrug at benytte materiale, som ikke er 50, henholdsvis 100 år gammelt, skal tilladelse i hvert enkelt tilfælde indhentes fra efterretningstjenestens chef. Det pågældende materiale vil, indtil det er almindelig tilgængeligt, blive opbevaret i de arkivrum, som er beregnet til materiale af særlig fortrolig karakter, og som kun er tilgængelige for ganske få af personalet”.

3.3 Justitsministeriets notat om PET's registreringer, 1968

Justitsministeriet udarbejdede den 30. september 1968 et notat, der havde form af et tillæg til instruks af 30. november 1953 til chefen for PET. I dette tillæg er lagt vægt på, om en registrering er sket *alene på grundlag af lovlig politisk virksomhed*, ligesom der fastsættes en sletningsfrist på 10 år.

Regeringserklæringen fra 30. september 1968 er sålydende:

”Regeringen har i dag besluttet, at registrering af danske statsborgere ikke længere må finde sted alene på grundlag af lovlig politisk virksomhed.

At sådanne registreringer hidtil har fundet sted har ofte givet anledning til debat både under den nuværende og tidligere regering. Det beror naturligvis på et skøn, om registreringer af denne art er nødvendige. De sikkerhedsmæssige hensyn står her over for hensynet til, at den enkelte borger frit kan udfolde sig.

Principielt må det erkendes, at en virksomhed, der holder sig inden for de grænser, der er udstukket ved lovgivningen, ikke bør give anledning til registrering hos politiet. Efter at have afvejet disse modstående hensyn har regeringen fundet det forsvarligt efter omstændighederne at opgive registrering alene på grundlag af lovlig, politisk virksomhed.

Såfremt der fra tidligere måtte være registrerede oplysninger af denne art vil de blive tilintetgjort.”

Beslutningen blev samme dag fulgt op af et tillæg til Instruks af 30. november 1953 til chefen for PET. I tillægget var anført følgende tilføjelse:

”Registrering af danske statsborgere må ikke finde sted alene på grundlag af lovlig politisk virksomhed.”

Chefen for PET blev samtidig anmodet om snarest muligt at tilintetgøre tidligere registrerede oplysninger af den i tillægget omhandlede art.

Forud for regeringserklæringen havde Justitsministeriet udarbejdet et notat af 14. september 1968 om PET's registreringer og videregivelse af oplysninger om danske statsborgere, hvori bl.a. fremgår følgende:

”A. Såfremt regeringen træffer bestemmelse om, at ingen danske statsborgere længere må registreres udelukkende på grund af deres politiske tilhørsforhold, kan beslutningen meddeles chefen for politiets efterretningstjeneste ved et tillæg til den gældende instruks, f.eks. sålydende”:

”Efterretningstjenestens registrering af danske statsborgere må indskrænkes til det absolut påkrævede, og registrering må ikke finde sted alene på grundlag af lovlig politisk virksomhed.”

”B. Registrering af danske statsborgere vil herefter finde sted i følgende tilfælde:

- 1) personer, der har forbindelse med en efterforskningssag, hvori der er spørgsmål om eventuel overtrædelse af straffelovens bestemmelser om forbrydelser mod rigets selvstændighed og sikkerhed og den lovlige samfundsorden, herunder i første række de i straffelovens kapitler 12 og 13 omhandlede forbrydelser.*
- 2) personer, der har forbindelse til de under pkt. 1 nævnte personer, til udlændinge, der formodes at udøve virksomhed som nævnt under pkt. 1, eller til områder, hvorfra sådan virksomhed erfaringsmæssigt udøves.*
- 3) personer, der enkeltvis eller som medlemmer af grupper eller organisationer udøver virksomhed, der har til formål eller er egnet til at forårsage uroligheder eller at omstyrte eller undergrave den lovlige samfundsorden.*
- 4) personer, hvis forhold i anledning af forespørgsler fra andre myndigheder har været gjort til genstand for nærmere undersøgelse i efterretningstjenesten, og hvorom disse myndigheder er blevet underrettet.*
- 5) De under pkt. 2-4 nævnte registreringer slettes, hvis der ikke i en periode af 10 år har foreligget registreringsværdige oplysninger.”*

Notatet er blevet omdelt på et møde i Regeringens Sikkerhedsudvalg, hvori ledende medlemmer af regeringspartierne deltog²⁰.

3.4 Retningslinjer vedr. efterforskning på det politiske område, 1983²¹.

I disse retningslinjer fra 7. februar 1983 omtales bl.a. registrering af personer og organisationer²². Der er lagt stor vægt på at undgå registrering *alene på grundlag af lovlig politisk virksomhed*, og at afgrænse i hvilke tilfælde registrering fortsat kan ske, når det gælder sager på det politiske område. Samtidig præciseres, at der skal ske sletning som led i den løbende revision, hvor registreringer ikke længere er tilladt. Derimod siges der ikke noget om bevaring af sager af historisk værdi.

”I. Under efterforskning rettet mod politiske bevægelser mv. skal det altid have for øje, at PET ikke har til formål at foretage efterforskning rettet mod lovlig politisk virksomhed, uanset om lovlige politiske aktiviteter indenrigspolitisk måtte skabe vanskeligheder for den til enhver tid siddende regering.

PET's grundholdning skal være neutral, og efterforskeren må til stadighed huske på, at efterforskningen skal finde sted med henblik på at forhindre, imødegå eller opklare strafbare handlinger, som vedrører statens sikkerhed, selvstændighed og den lovlige samfundsorden.

.....

II. REGISTRERING

Ifølge regeringserklæringen af 30. september 1968 må registrering af danske statsborgere ikke finde sted alene på grund af lovlig politisk virksomhed.

A. REGISTRERING AF PERSONER

Efter regeringserklæringen kan registreres personer, der enkeltvis eller som medlemmer af grupper eller organisationer udøver virksomhed, der har til formål eller er egnet til at forårsage uroligheder eller at omstyrte eller undergrave den lovlige samfundsorden.

²⁰ Se PET-kommissionens beretning, bind 3, s. 48-49.

²¹ Retningslinjerne er medtaget i et appendiks i PET-kommissionens beretning, bind 3, s. 318 ff.

²² Der findes også ”Retningslinjer for brug af arbejdskartoteker” fra december 1984. Retningslinjerne blev efter drøftelser med Wamberg-udvalget godkendt af justitsministeren i marts 1985 og omhandlede personnavne mv. på danske statsborgere. Blandt de relevante bestemmelser var, at vedkommende afdelingsleder og sagsbehandler til enhver tid over for ledelsen skal kunne redegøre for arbejdskartotekernes personoplysningers relevans for en løbende efterforskning, at det ved periodevis revision mindst en gang årligt og senest 31. december skal sikres, at personoplysninger, der ikke længere er aktuelle, destrueres, at afdelingsleder og den centrale revisionsafdeling skal lave rapporter om antallet af bibeholdte ikke registrerede oplysninger til forelæggelse for kontroludvalget, og at PET-chefen med passende tidsintervaller skal foretage uanmeldte inspektioner.

Registrering kan endvidere ske på grundlag af rimeligt begrundet mistanke om en sådan ulovlig virksomhed eller medvirken hertil eller en virksomhed, der efter almindelige erfaringer må ventes at ville udarte til ulovligheder.

I tvivlstilfælde skal regionerne rette henvendelse til centralafdelingen, som i øvrigt vil orientere om de afgørelser, der træffes af "Kontroludvalget".

Grænsen mellem lovlig og ulovlig politisk virksomhed samt grænsen mellem ulovlig politisk virksomhed og andre ulovlige handlinger er ikke defineret i lovgivningen eller andetsteds. Der er imidlertid ingen tvivl om, at det primære formål med regeringserklæringen af 1968 var at forhindre registrering af en person alene på grund af hans tilhørsforhold til et bestemt politisk parti.

På denne baggrund vil det ikke være tilladt at registrere medlemmer af politiske partier, idet borgerne efter hensigten bag ved regeringserklæringen må kunne melde sig ind i et sådant parti uden af den grund at risikere at blive registreret. Der tænkes herved på egentlige politiske partier, som efter godkendelse af indenrigsministeren opstiller til folketingsvalgene.

Såfremt et sådant politisk parti imidlertid ifølge sit program eller udtalelser fra partiets ledere mv. forudsætter brug af ulovlige metoder, og såfremt partiets virksomhed bekræfter dette, må det uanset ovenstående være tilladt at registrere partiets medlemmer.

I øvrigt vil der i visse partier eller grupper givetvis være medlemmer, der udfører eller planlægger en virksomhed, som berettiger til en registrering af de pågældende i overensstemmelse med de forannævnte kriterier. Der vil derfor, jævnfør i øvrigt pkt. III, være behov for at rette efterforskningen imod en sådan form for virksomhed med henblik på at fastslå, i hvilket omfang medlemmer af partiet bør registreres.

Såfremt en person lovligt er registreret hos PET, er regeringserklæringen ikke til hinder for, at oplysninger om den pågældendes lovlige politiske virksomhed kan medtages i en sag. En godkendt registreringsgrund kan f.eks. være kontakt med østambassader i København, rejser til østlande eller medlemskab af visse venskabsforeninger eller lignende, med mindre forholdet skønnes at være uden efterretningsmæssig interesse.

Såfremt en hidtil godkendt registreringsgrund bortfalder, som det f.eks. skete i forbindelse med regeringserklæringen i 1968, skal de herefter ikke længere tilladte registreringer slettes i forbindelse med den løbende revision af kartoteket.

....

C. REGISTRERING AF ORGANISATIONER

Regeringserklæringen indeholder intet forbud mod registrering af organisationer.

For så vidt angår "lovlige" organisationer, vil disse kunne registreres i det omfang, det såvel generelt som konkret er nødvendigt for PET's arbejde som beskrevet.

Registrering af organisationer må imidlertid ikke føre til, at man i "organisationssagen" systematisk medtager navne på organisationens medlemmer. Imidlertid kan navne på ledende medlemmer af organisationen indgå i "organisationssagen". Den omstændighed, at en person er kandidat til folketings-, kommunal- og amtsrådsvalg er ikke til hinder for, at den pågældende indgår i "organisationssagen".
...

3.5 PET-chefens Instruks vedrørende registrering, juli 1995

Af en instruks vedrørende registrering til samtlige medarbejdere af 10. juli 1995 – underskrevet af politimester Birgitte Stampe – foretages en række præciseringer/ændringer. Særligt præciseres 10-års grænsen for sletning, samt muligheden for at undlade makulering af *sager af historisk interesse*:

"INSTRUKS VEDRØRENDE REGISTRERING

Følgende præciseringer/ændringer af registrerings- og revisionsretningslinier træder omgående i kraft:

1. Udenlandske statsborgere, der opnår dansk statsborgerskab

Når det konstateres, at en udenlandsk statsborger, der er registreret af andre grunde end sikkerhedsgodkendelse, har opnået dansk statsborgerskab, skal sagen forelægges for Wamberg-udvalget, der tager stilling til, hvorvidt registreringen skal opretholdes.

Revisionsfristen sættes til 10 år efter den seneste registreringsværdige hændelse.

Der vil herved i det hele ske en sidestilling med andre danske statsborgere.

2. Selvstændige D-sager til danske statsborgere

Alle danske statsborgere, der registreres af andre grunde end sikkerhedsgodkendelse, skal have en selvstændig D-sag (med eget omslag, hvorpå Wamberg-udvalget kan påføre initialer).

3. Selvstændige A-sager til danske firmaer m.v.

Alle danske firmaer, organisationer m.v., der registreres, skal have en selvstændig A-sag (med eget omslag, hvorpå Wamberg-udvalget kan påføre initialer).

4. Registreringer på Non-profilation-området

Hvis interessen knytter sig til handlinger, der sker i selskabsregi, foretages - som udgangspunkt - alene registrering af selskabet.

Personregistrering kan efter omstændighederne fx være aktuel, hvis PET har haft direkte kontakt til personen, typisk ved en præventiv samtale.

5. Revisionsfrist for sikkerhedsgodkendelsessager

Registrering i anledning af sikkerhedsgodkendelse skal slettes 5 år efter afmelding af sikkerhedsgodkendelse.

Såfremt afmeldingen skyldes død, alderspensionering eller det af anden grund skønnes sikkert, at sikkerhedsgodkendelse ikke på ny vil blive aktuel, slettes registreringen straks efter afmelding.

Det ovenstående gælder dog ikke for sikkerhedsgodkendte i politiet.

Det skal endvidere fremhæves, at en sletning af en sikkerhedsgodkendelsessag ikke automatisk medfører sletning af vedkommendes eventuelle D-, B- eller INF-sag. Sletning af sådan registrering afgøres efter de almindelige revisionsregler. Såfremt D-, B- eller INF-sagen bevares, vedlægges sikkerhedsgodkendelsessagens dokumenter D-, B- eller INF-sagen.

6. Oprettelse af D-sager, som erstatning for tilsvarende ældre sagstyper (B-sager og INF-sager).

Ældre personregistreringssager (B- og INF-sager) vedrørende danske statsborgere, hvis grundlag ikke er en sikkerhedsgodkendelsessag, kan overføres til en D-sag, såfremt dette er hensigtsmæssigt, typisk ved fortsat aktivitet/efterforskning. Sådanne (formelle) omregistreringer skal ikke (på ny) forelægges for Wamberg-udvalget, idet registreringen allerede er godkendt.

Tilsvarende kan ældre sager angående udenlandske statsborgere omregistreres til D-sager.

En sådan omregistrering ændrer ikke ved revisionsfristen, jf. nedenfor ad pkt. 8.

7. Revision af sager, der bevares ud over 10-års grænsen.

Registreringer på andet grundlag end sikkerhedsgodkendelse skal slettes, såfremt der ikke har været registreringsværdige aktiviteter i de seneste 10 år.

Følgende registreringer kan – under forudsætning af Wamberg-udvalgets tiltræden - opretholdes ud over 10-års grænsen:

- a) Sager, hvor der fortsat er efterforskningsmæssig interesse i sagens bevarelse*

samt

b) sager, som er af historisk interesse

Såfremt Wamberg-udvalget tiltræder, at registreringen opretholdes, fastsættes en ny revisionsfrist på (yderligere) 10 år. Efter den nye 10-års frists udløb tages der stilling til registreringens fortsatte opretholdelse, hvorefter sagen i givet fald forelægges for Wamberg-udvalget og der fastsættes en ny 10-årig revisionsfrist etc.

8. Sager vedr. politikere m.v.

Såfremt der opstår spørgsmål om personregistrering af politikere eller andre i offentligheden fremtrædende danske statsborgere, skal sagen forinden oprettelse af D-sag forelægges for Wamberg-udvalgets sekretær.

Forudgående forelæggelse for Wamberg-udvalgets sekretær skal tillige ske, såfremt sagen i øvrigt giver anledning til tvivl.

9. Registrering af danske statsborgeres kontakt til fremmede landes efterretningsofficerer

Præcise retningslinier for i hvilke tilfælde, kontakt med fremmede landes efterretningsofficerer kan danne baggrund for registrering overvejes for tiden. Disse nye retningslinier vil blive forelagt ved det førstkommende møde i Wamberg-udvalget og udsendt herefter.

Det kan i øvrigt oplyses, at der for tiden arbejdes på en samlet oversigt vedrørende retningslinier for registrering, som forhåbentlig kan udsendes i nær fremtid."

3.6 PET-chefens Instruks vedrørende registrering, september 1995

I denne instruks fra 12. september 1995 uddyber den daværende PET-chef Birgitte Stampe, hvornår der kan "dækkes ind", dvs. lægges referat på andre sager, ligesom der fastsættes uddybning vedrørende revision af sager, der er baseret på skolingsophold:

Ved skrivelse af 10. juli 1995 meddeltes præciseringer/ændringer af registrerings- og revisionsretningslinierne. I fortsættelse heraf meddeles følgende:

"9. Registrering af danske statsborgeres kontakt til fremmede landes efterretningsofficerer

.....

10. Revision af personregistreringssager, hvis baggrund er "skolingsophold".

Sager angående personer, der har været på kortvarige ”skolingsophold” i de tidligere kommunistiske lande, bevares som udgangspunkt ikke ud over 10-års grænsen.

Bevarelse ud over 10-årsgrænsen – hvilket kræver Wamberg-udvalgets tiltræden – kan fx være aktuel, hvis skolingsopholdet har været af længere varighed eller hvis der foreligger oplysning om decideret hvervning af et fremmed lands e-tjeneste”.

3.7 PET-chefens Instruks vedrørende sager af historisk interesse mv., 1996.

I denne ”Instruks fra 4. marts 1996 vedrørende revision og makulering af sagsakter – særligt i relation til sager af historisk interesse”, der er underskrevet af den daværende PET-chef, Birgitte Stampe, anføres en række tidsfrister vedrørende revision, sikkerhedsgodkendelse (normalt 5 år) samt ”belastende” registreringer (normalt 10 år). Der foretages uddybende instrukser vedrørende sager af historisk interesse, baseret på en korrespondance mellem justitsministeren og Wamberg-udvalgets formand.

”A. REVISION AF PERSONREGISTRERINGER

Personregistreringer skal fortsat revideres efter de hidtidige tidsfrister:

1. Sikkerhedsgodkendelsesager (SIKH-sager): 5 år efter sikkerhedsgodkendelsens udløb. (Registreringen opretholdes i de nævnte 5 år i en særlig database, jf. ”Meddelelse om ændringer i relation til registreringer i anledning af sikkerhedsgodkendelse” af 28. september 1995.)

2. Belastende” registreringer (D-, B- og INF-sager): 10 år efter den seneste registreringsværdige hændelse.

Såfremt der er efterforskningsmæssigt behov kan en belastende registreringssag forelægges Wamberg-udvalget med anmodning om opretholdelse af registrering, selv om der ikke har været registreringsværdige hændelser i de seneste 10 år. Hvis Wamberg-udvalget imødekommer anmodningen, gælder en ny 10-årig revisionsfrist. (Denne modus er godkendt af Wamberg-udvalget den 29. maj 1995, jf. mødereferatet).

B. SAGSAKTER I TILKNYTNING TIL SLETTEDE REGISTRERINGER

Når en registrering slettes skal de underliggende fysiske sagsakter makuleres, medmindre sagsakterne undtagelsesvist skønnes at være af særlig historisk interesse.

Der vedlægges kopi af brevveksling mellem Wamberg-udvalgets formand og Justitsministeriet med tilhørende bilag. Det fremgår heraf, hvilke sagsakter, der særligt kan tænkes at være bevaringsværdige af historiske grunde.

Undladelse af makulering af sagsakter, der knytter sig til slettede registreringer, skal i hvert enkelt tilfælde godkendes af en jurist.

Sagsakter, der bevares af historiske grunde, skal opbevares adskilt fra de øvrige arkivenheder.

Når det er sikkerhedsmæssigt forsvarligt, afleveres disse sagsakter til Rigsarkivet. Aflevering skal konkret godkendes af politimesteren.”

Da denne instruks er affødt af en korrespondance med Wamberg-udvalgets formand, gengives denne i det følgende. Mens der ikke tidligere synes at have været særlig udtalt fokus på bevaring af sager af historisk interesse, kom dette tydeligt på dagsordenen i 1995. Det er i denne forbindelse bemærkelsesværdigt, at der blandt medlemmerne af Wamberg-udvalget var – og er – en historiker. Det fremgår af en brevveksling i 1995-96 mellem formanden, Bodil Panild og justitsministeren, at kontroludvalget i forbindelse med sit arbejde er blevet opmærksom på problemstillingen i relation til sager af historisk værdi. I en skrivelse af 29. august 1995 rejses spørgsmålet om historisk værdi således over for justitsministeren :

”Til Justitsministeren

I forbindelse med sit arbejde er kontroludvalget blevet opmærksom på, at der i Politiets Efterretningstjenestes registre findes visse ældre sager, der efter de fastsatte retningslinjer skal kasseres, men som må betegnes som værende af historisk værdi.

Det ligger uden for udvalgets kompetence at godkende, at sager af denne karakter bevares, men udvalget ønsker at henlede Ministerens opmærksomhed på dette forhold, der kunne betinge en aflevering til Statens Arkiver af særligt historisk interessante sager, der udgår af efterretningstjenestens register efter de gældende bestemmelser....”

På baggrund af denne henvendelse svarede den daværende justitsminister Bjørn Westh i skrivelse af 12. september 1995 følgende:

”...Jeg er helt enig i, at der også hos Politiets Efterretningstjeneste kan forekomme sager, der som følge af en særlig historisk interesse ikke bør kasseres. Til belysning af omfanget heraf og den nuværende administration af de gældende retningslinjer på området har jeg anmodet Rigspolitichefen om en udtalelse.

Når udtalelsen foreligger, vil jeg vende tilbage til sagen.”

Den daværende justitsminister Bjørn Westh sendte den 13. november 1995 følgende brev til Wamberg-udvalgets formand Bodil Panild:

”Jeg vender herved tilbage til dit brev om Politiets Efterretningstjenestes arkivalier og vedlægger til din orientering en udtalelse fra efterretningstjenesten om spørgsmålet.

Som det fremgår af udtalelsen, er Politiets Efterretningstjeneste stadig i besiddelse af enkelte sagsakter, der relaterer sig til besættelsestiden. Det er efterretningstjenestens vurdering, at dette materiale ikke umiddelbart er af efterretningsmæssig interesse. Det skønnes endvidere ikke umiddelbart sikkerhedsmæssigt betænkeligt, at dette materiale beror uden for efterretningstjenestens særligt sikrede lokaliteter. Politiets Efterretnings-tjeneste skønner, at man, såfremt det måtte ønskes, i løbet af et år kan gennemgå dette materiale med henblik på aflevering til Rigsarkivet.

For så vidt angår materiale vedrørende efterkrigstiden fremgår det af udtalelsen, at der allerede længe har eksisteret en ordning, hvorefter sagsakter af særlig historisk interesse bevares, efter at der i overensstemmelse med de eksisterende retningslinjer er sket sletning af personregistreringer i efterretningstjenestens registre. Disse sagsakter – ca. 100 personsager – kan således ikke findes ved sædvanlig registersøgning.

Sagsakterne befinder sig efter det oplyste i særligt aflåste skabe hos Politiets Efterretningstjeneste, som henstiller, at sagsakter, hvor historisk interesse tilsiger akternes bevarelse, forbliver i efterretningstjenestens varetægt, indtil aflevering til Rigsarkivet sikkerhedsmæssigt må anses for forsvarlig.

Jeg er enig med dig i, at sager fra Politiets Efterretningstjeneste af særlig historisk interesse bør bevares. Men jeg tror også, at vi kan være enige om, at overgivelse af sagsakterne fra efterretningstjenesten til Rigsarkivet kun bør ske, såfremt dette må anses for sikkerhedsmæssigt forsvarligt.

Det er mit indtryk, at den eksisterende ordning tilgodeser disse hensyn. Jeg har dog samtidig hermed anmodet Politiets Efterretningstjeneste om også for fremtiden at være opmærksom på, at man ikke længere end det skønnes sikkerhedsmæssigt nødvendigt selv opbevarer akter af særlig historisk interesse, men at man i stedet sender disse til Rigsarkivet.

For så vidt angår de nævnte akter fra besættelsestiden, har jeg anmodet Politiets Efterretningstjeneste om at tage initiativ til, at disse akter gennemgås med henblik på aflevering til Rigsarkivet.

Jeg håber, at udtalelsen fra Politiets Efterretningstjeneste og mine supplerende bemærkninger vedrørende efterretningstjenestens arkivering af særligt historisk materiale på tilfredsstillende måde besvarer dit brev.”

Udtalelsen fra Politiets Efterretningstjeneste er dateret 10. oktober 1995 og er underskrevet af den daværende PET-chef Birgitte Stampe. Heri siges bl.a.:

”3. Efterkrigstiden

3.1. Generelt

Politiets efterretningstjeneste har i tiden efter befrielsen registreret en række personer i overensstemmelse med retningslinjer fastsat af regeringen. Om disse personer er en række informationer systematisk blevet samlet og fysiske sagsakter er blevet vedlagt de til registeret hørende underliggende sager.

Personregistre revideres efter særlige revisionsregler. Når en personregistrering slettes af registeret sker der – som alt overvejende hovedregel, jf. nærmere nedenfor – samtidigt makulation af de underliggende sagsakter.

Det nærmere indhold af retningslinjerne for registrering og revision er klassificeret og derfor ikke beskrevet i denne skrivelse.

Sletningen og makulationen skyldes dels hensynet til den registrerede, dels samfundsmæssige hensyn.

Det skal vedrørende de samfundsmæssige hensyn særligt bemærkes, at der må tages meget vidtgående hensyn til:

- at beskytte kilder*
- at undgå kompromittering af efterforskningsmetoder og -teknikker, hvorved bemærkes, at efterforskning udøvet af Politiets Efterretningstjeneste i visse tilfælde er særdeles langsigtet,*
- fremmede magter*

Disse hensyn vil ofte ikke kunne tilgodeses på tilfredsstillende måde, medmindre det sikres, at akterne ikke bliver tilgængeliggjort for udenforstående. Det skal fremhæves, at selv tilgængelighedsfrister på flere årtier ikke kan antages at yde fornøden beskyttelse heraf.

Særlige tilfælde, hvor sagsakter ikke makuleres

Det fremgår af en skrivelse af 17. december 1965 fra rigsarkivar Johan Hvidtfeldt til Rigspolitiets Efterretningstjeneste, at det er aftalt, at følgende sagsakter ikke kasseres (makuleres):

”1. Redegørelser, der er udarbejdet af politiets efterretningstjeneste eller af andre og angår de mere almindelige politiske forhold eller indeholder overvejelser eller betragtninger af mere almindelig karakter.

2. Spionsager fra tiden før den anden verdenskrig.

3. Straffeakter, der vedrører spionsager og er udlånt fra de pågældende politimesterembeder. Rigsarkivaren træffer efter aflevering til Rigsarkivet bestemmelse om, hvorvidt dette materiale skal overføres til de respektive landsarkiver.

4. Enkeltakter vedrørende personer, der har haft en mere fremtrædende politisk, kulturel, økonomisk eller administrativ position.

5. Enkeltakter vedrørende personer, der har forbindelse med besættelsestiden.

6. Andet materiale, som skønnes at have eller kunne få historisk værdi.”

Skrivelsen vedlægges.

Disse retningslinjer følges stadigvæk i relation til Politiets Efterretningstjenestes personregistreringssager.

I helt særlige tilfælde, hvor det af Politiets Efterretningstjeneste skønnes, at materialet er af særlig historisk værdi, sker der således ikke makulation af sagsakterne. Sådanne sagsakter overføres til særligt aflåste skabe, som kun ganske få medarbejdere har adgang til. Det skal dog fremhæves, at registreringerne udgår af Politiets Efterretningstjenestes registre og sådanne sagsakter kan derfor ikke fremfindes ved sædvanlig registersøgning. Ca. 100 personsager, der ikke længere er registreret i Politiets Efterretningstjenestes registre, er bevaret på denne måde.

Yderligere skal det anføres, at Rigsarkivet næppe kan yde de omhandlede sagsakter fornøden fysisk beskyttelse mod misbrug, idet bemærkes, at – i hvert fald en del af – sagsakterne er af helt ekstraordinær sensitivitet.

Politiets Efterretningstjeneste skal derfor henstille, at sagsakter, hvor historisk interesse tilsiger akternes bevarelse, forbliver i Politiets Efterretningstjenestes varetægt, indtil aflevering til Rigsarkivet sikkerhedsmæssigt må anses for forsvarlig.

Det skal herved bemærkes, at såfremt disse sagsakter skulle bero udenfor Politiets Efterretningstjenestes særligt sikrede lokaler, må det medføre, at sagerne skal ”renses” for de mest sensitive oplysninger, hvorved den historiske interesse i sagerne formentlig vil mindskes betydeligt.

På denne baggrund svarede Wamberg-udvalgets formand Bodil Panild i skrivelse af 8. februar 1996 følgende til den daværende justitsminister Bjørn Westh:

”Tak for dit brev af 13. november 1995 (j. nr. 1995-1-17 PO) vedrørende Politiets Efterretningstjenestes arkivalier.

Udvalget har drøftet brevet på sit seneste møde og kan med tilfredshed konstatere, at der er taget hånd om det spørgsmål, som udvalget rejste om bevaringen af sager af særlig

historisk interesse, men som efter de gældende regler skal udgå af tjenestens registrering.

Udvalget finder endvidere, at det med det foreliggende er præciseret, at udvalgets opgave på dette område alene er, at der i overensstemmelse med de eksisterende retningslinjer sker sletning af personregistreringen i efterretningstjenestens registre, således at disse personer ikke kan findes ved sædvanlig registersøgning.”

Der er imidlertid så vidt ses ikke nogen steder foretaget en meget præcis definition af, hvornår sagsakter må anses at have historisk værdi.

3.8 Konklusion vedrørende retningslinjerne om sletning

”Hvilke retningslinjer gjaldt for Politiets Efterretningstjenestens makulering af sagsakter på det politiske område”

Reglerne om sletning på det politiske område var i 1990’erne kendetegnet ved, at der ikke var lovregulering af Politiets Efterretningstjeneste. PET var således ikke omfattet af reglerne i persondataloven. Sletning og makulering var heller ikke omfattet af reglerne om Wamberg-udvalgets godkendelse. Det betyder, at reglerne om sletning på det politiske område i formen havde karakter af retningslinjer fra bl.a. Justitsministeriet, interne instrukser i PET samt aftaler fx med Rigsarkivet.

Indholdet i reglerne var centreret om et ”forbudskriterium”, et ”relevanskriterium” og et ”tidskriterium” samt en særregel om bevaring af sager af ”historisk værdi”. Om disse fire kriterier kan fremhæves følgende markante træk:

For det første gælder, at sager, der vedrører registreringer *alene på grundlag af lovlig politisk virksomhed*, skal slettes, se regeringserklæringen fra 1968 samt en instruks fra PET-chefen, der følger op herpå. I retningslinjerne vedr. efterforskning på det politiske område fra 1983 betones i denne forbindelse tillige, at det *under efterforskning rettet mod politiske bevægelser altid skal have for øje, at PET ikke har til formål at foretage efterforskning mod lovlig poli-*

tisk virksomhed, uanset om lovlige politiske aktiviteter indenrigspolitisk måtte skabe vanskeligheder for den til enhver tid siddende regering. Sletning og makulering skal med andre ord ske, hvis registrering er i strid med regeringserklæringen af 1968 og dermed ”forbudt”.

For det andet gælder en generel regel om, at sager, der ikke længere er relevante i relation til efterretningstjenestens virksomhed og opgaver, dvs. først og fremmest kendetegnet ved *efterforskningsmæssige formål*, skal slettes. Dette følger af de generelle retningslinjer for PET, og er også fremhævet i retningslinjerne fra 1983, hvorefter *PET’s grundholdning skal være neutral, og efterforskeren må til stadighed huske på, at efterforskningen skal finde sted med henblik på at forhindre, imødegå eller opklare strafbare handlinger, som vedrører statens sikkerhed, selvstændighed og den lovlige samfundsorden*. Af PET-chefens instruks fra juli 1995 fremgår også, at sager - under forudsætning af Wamberg-udvalgets tiltræden – kan opretholdes ud over 10-års grænsen, *hvor der fortsat er efterforskningsmæssig interesse i sagens bevarelse*. Sletning ud fra relevans-kriteriet medfører, at makulering sker, når sagerne er uinteressante i et aktuelt perspektiv og dermed *”irrelevante”* ud fra den aktuelle situation – hvorved registreringerne bliver, hvad man kan kalde *”forkerte”*.

For det tredje skal sager normalt slettes *efter 10 år*, medmindre de stadig er efterforskningsmæssigt relevante, og Wamberg-udvalget giver tilladelse til bevaring. Se herom Justitsministeriets notat fra 1968, hvorefter personregistreringer skal slettes, *hvis der ikke i 10 år har foreligget registreringsværdige oplysninger* samt PET-chefens instruks fra juli 1995, hvorefter *registreringer på andet grundlag end sikkerhedsgodkendelse skal slettes, såfremt der ikke har været registreringsværdige aktiviteter i de senest 10 år*. Makulering skal således ske, når de tidsmæssige grænser indtræder, dvs. når sagerne er *”forældet”*.

For det fjerde skal sager af *særlig historisk værdi* bevares. Der er særligt tale om *enkeltakter* *vedr. personer, der har haft en mere fremtrædende politisk, kulturel, økonomisk eller administrativ position, eller andet materiale, som skønnes at have eller kunne få historisk værdi*, se aftalen fra 1965 mellem PET og Rigsarkivet. I PET-chefens instruks vedrørende registrering fra juli 1995 fremhæves, at registreringer – under forudsætning af Wamberg-udvalgets tiltræden – kan opretholdes ud over 10-års grænsen, når der er tale om *sager, som er af historisk interesse*. Mens Wamberg-udvalgets formand Bodil Panild i sin skrivelse til justitsministeren

taler om *historisk værdi*, benytter den daværende justitsminister Bjørn Westh udtrykket *særlig historisk interesse*. Bevaring skal således ske, når sagerne er af ”(særlig) historisk værdi”.

I det følgende forsøges afdækket, hvordan praksis har været, når det gælder sletning og makulering. Der synes ikke, bortset fra den gamle aftale fra 1965, at være uddybet, hvilke parametre og karakteristika der skal lægges vægt på ved vurderingen af, om sagsakter har ”(særlig) historisk værdi”.

4. MAKULERINGSPRAKSIS – herunder fravigelser

I det følgende gennemgås praksis om sletning og makulering med det formål at beskrive, hvordan de retningslinjer, der er gennemgået ovenfor, blev udmøntet hos PET i perioden 1989 til 1998. For at kunne forstå beskrivelsen af praksis gennemgås PET's journalsystem indledningsvist. Herefter beskrives praksis generelt, ligesom en række beslutninger fra PET-chefen fremhæves. Desuden beskrives en lang række notater, fortrinsvist fra ansatte i den revisionssektion, der havde med sletning og makulering at gøre. Herudover præsenteres en række eksempler på sager, der er gemt på historisk arkiv, fordi de er vurderet at have historisk værdi samt eksempler på konkrete makuleringer. Det vurderes endelig, om det skriftlige materiale, udredningen er baseret på, viser nogen fravigelser fra praksis.

4.1 PET's journalsystem

PET's arkiv og journaliseringssystem har været komplekst opbygget. Grundstrukturen i arkivet er imidlertid forholdsvis enkel. Arkivet kan inddeles i et antal afdelinger, hvortil kommer et historisk arkiv. De vigtigste afdelinger kan i hovedtræk beskrives således i den periode i 1990'erne, som denne udredning vedrører:

Personsager blev indtil 31/12 1991 anført på et såkaldt strimmelkartotek, også kaldet "tromlerne", der udgjorde indgangsnøglen til alle personsagerne. En strimmel kunne indeholde oplysninger om et registreringsår, navnet på den registrerede, sagshenvisninger, stilling, fødselsdato eller cpr-nummer, fødested, adresse, nationalitet, fotooplysninger og evt. oplysninger om død. Det var ikke almindeligt, at en strimmel indeholdt alle typer oplysninger. Efter 31/12 1991 blev oplysningerne fra tromlerne overført til et elektronisk register, hvor der kunne foretages elektroniske søgninger i dem. Det var PET's praksis, at kun personer, der var anført på tromlerne/det elektroniske register af PET, blev anset for registrerede.²³ Registrering på tromlerne var ikke i sig selv udtryk for, at PET havde materiale liggende om den registrerede, som kunne opfattes som belastende, da det udgjordes af ét arkiv, der også omfattede fx sikkerhedsgodkendelser. Det var således oplysningerne på sagerne og dermed angivelserne i journalen, der kunne afføde udtryk som "belastende" eller

²³ Se f.eks. *Politiets Efterretningstjeneste, Redegørelse vedrørende dele af PET's virksomhed*, 1998, s. 12.

”ikke belastende” registreringer. I det elektroniske register var der en klar opdeling mellem sikkerhedsgodkendelsessager og ”belastende” sager, idet de fremgik af hver deres database.

Fra 1953 til 1991 blev personsagerne benævnt ”B-sager”. Fra 1992 blev personsager benævnt ”D-sager” (dossier). Der var såkaldte ”B-nr.-lister”, der indeholdt en oversigt i nummerrækkefølge, og selve disse optegnelser findes stadig hos PET i form af mapper med oversigter over makulerede registreringer/sager. Oversigten giver i almindelighed oplysning om personens fødselsdato, navn samt tidspunktet for makulering, men ingen specifikke oplysninger om indholdet af sagen eller årsagen til registrering eller makulering. Listen er organiseret efter et nummersystem, som ikke relaterer sig til navne el.lign., og den åbenbarer derfor blot en navnerække, uden at det er muligt at trænge nærmere ind i, hvilken afvejning der har ført til beslutningen om oprettelse eller makulering.

Journalsager var den anden store gruppe af sager i PET’s arkiv. Under journalsager hørte både de såkaldte emnesager (1953 – 1989) og SJS-sager (1989 – 2000). For begge sagstyper gælder, at de indholdsmæssigt spænder meget vidt og således kan have indhold om såvel operative som administrative forhold. En journalsag kunne således indeholde informationer om en person, en organisation, et politisk parti, en operation eller mere administrative forhold som fx indkøb af nye gardiner. Data om emnesagerne blev aldrig overført til et elektronisk journalsystem. Sagerne kunne fremfindes via et såkaldt emnekartotek, en emnefortegnelse og et stikordsregister. I de tilfælde hvor en emnesag dannede grundlag for registrering af en person eller organisation, fremgik emnesagens journalnummer dog af det elektroniske register. SJS-sagerne fremgik af et elektronisk journalsystem, hvor der fandtes korte resumeer af sagerne og dokumenternes indhold. Sagerne var desuden opdelt i journalgrupper og ligesom for emnesagerne vedkommende kunne informationer om dem fremgå i det elektroniske register.

Som følge af PET-kommissionens arbejde blev det i 1998 besluttet at foretage et ”makuleringsstop”, således at sagsakter ikke blev makuleret. Når en sag egentlig skulle makuleres, men på grund af disse særregler alligevel blev bevaret, er dette sket på en sådan måde, at der ikke kan ”søges” elektronisk på sagen, men den eksisterer fortsat fysisk og kan ved en manuel gennemgang af det makulerede arkiv eventuelt findes frem.

Betegnelsen *revisionen* var betegnelsen for den enhed i PET, der forestod vurdering af sager-
nes bevaringsværdighed, herunder forlængelse, sletning eller overførsel til historisk arkiv²⁴.
Ved sletning af en registrering blev den fysiske personsag makuleret. Blandt de ansatte var i
1990'erne dels kontorpersonale, dels tidligere operative politifolk.

I henhold til Justitsministeriets *retningslinjer af 7. december 2009* behandler PET i dag per-
sonfølsomme oplysninger i registre, støttedatabaser og et journalsystem. For registrerede per-
soner og personer opnoteret i støttedatabaser føres et stamblad, der indeholder oplysninger
om oprettelsesdato og seneste revisionsdato. Endvidere indeholder stambladet oplysninger
om personen, der er såkaldt "inddækket" fra operationssager mv. Alle registrerede danske
statsborgere og herboende udlændinge forelægges for Wamberg-udvalget, der godkender el-
ler afviser registreringen. Slettefristen for registreringer af denne persongruppe er 10 år regnet
fra oprettelsesdatoen, mens slettefristen for ikke-herboende udlændinge er 20 år fra oprettel-
sen. Herefter kan Wamberg-udvalget godkende, at registreringen forlænges med op til 5 år.

4.2 Generelt om makuleringspraksis

Som det er fremgået af retningslinjerne om sletning, har der været en del instrukser, som har
givet faste rammer om sletning og makulering af sager. Disse mere generelle instrukser er i
nogle tilfælde fulgt op af mere konkrete beslutninger fra PET-chefen, som udmønter, hvordan
retningslinjerne konkret skal fortolkes og hvilke sagstyper, der skal slettes og makuleres.
Desuden har revisionssektionen foretaget en række konkrete beslutninger om, hvilke sager
der skulle slettes og makuleres, og hvilke der skulle bevares.

Sletningerne og makuleringerne er sket dels som led i den *løbende revision* af hvilke sager,
der overskred 10-års grænsen og dermed som udgangspunkt var forældet og hvilke sager, der
ikke længere var relevante eller vedrørte registrering alene på grundlag af lovlig politisk virk-
somhed. Herudover skete der en mere *samlet revision* af PET's sager fra 1996 og frem, se
herom nærmere nedenfor.

²⁴ I nogle tilfælde er revisionen blevet kaldt registraturen.

PET's redegørelse fra 1998 er med til at belyse, hvordan praksis med hensyn til registreringer og dermed også baggrunden for sletning og makulering har udfoldet sig i 1990'erne samt karakteren af det materiale der er indsamlet²⁵:

"PET har haft – og har stadig – behov for en generel viden om grupper, organisationer mv., bl.a. i relation til det politiske liv i Danmark. Dette indebærer, at man har behov for at besidde materiale, f.eks. politisk litteratur, programmer, vedtægter, avisudklip, rapporter m.v. Sådant materiale, som man konkret finder behov for at besidde på de relevante områder, skal i sagens natur umiddelbart kunne fremtages, hvilket igen forudsætter en systematisering, der sker gennem registrering af organisationerne. Ved registreringen opnås således en indgangsnøgle til det materiale m.v., som PET har indsamlet – og fundet behov for at opbevare – om den pågældende organisation."

Om sammenhængen mellem registrering af organisationer og personer anføres bl.a., at regeringserklæringen fra 1968 ikke indeholder et forbud mod registrering af organisationer, men at registreringen ikke må føre til, at man i organisationssagen systematisk medtager navne på organisationens medlemmer²⁶. Imidlertid kan navne på ledende medlemmer af organisationen indgå i organisationssagen, ligesom en organisations formål kan være af en sådan karakter, at medlemskab eller tilhørsforhold til organisationen i sig selv vil være tilstrækkeligt grundlag for at personen registreres:

"Nyregistrering af organisationer har de senere år været forelagt Wamberg-udvalget, ligesom udvalget altid har haft mulighed for og også gennemført stikprøvevis kontrol af indholdet af eksisterende sager.

Som det fremgår af [retningslinjerne vedr. efterforskning på det politiske område fra [1983] må registrering af organisationer ikke medføre, at man i sagen systematisk medtager navne på organisationens medlemmer.

I nogle tilfælde kan en organisations mål og aktiviteter imidlertid, som det fremgår af retningslinjerne, være af en sådan karakter, at medlemskab eller tilhørsforhold til organisationen i sig selv vil være tilstrækkeligt grundlag for, at personen registreres. I disse tilfælde følger PET den praksis, at der i organisationssagen kan indgå systematiske fortegnelser eller lignende over organisationens medlemmer. Det er dog den almindelige praksis i PET, at der i sådanne tilfælde tillige sker en egentlig personregistrering af de pågældende. Som eksempel kan nævnes, at der i periode har

²⁵ Se PET-redegørelsen fra 1998, s. 17.

²⁶ Se om retningslinjerne vedrørende efterforskning på det politiske område ovenfor pkt. 3.4.

været foretaget registrering af personer alene på grundlag af medlemskab af SAP og af visse grupperinger på den yderste højrefløj.”

Endvidere indeholder PET-redegørelsen fra 1998 informationer om, på hvilken baggrund indsamling af oplysninger på det politiske område er sket. Det fremgår således, at Regeringens Sikkerhedsudvalg under mødet i 1983, hvor retningslinjerne vedrørende politisk overvågning blev godkendt, samtidig godkendte, at PET ved brug af kontaktnet orienterede sig om en række grupperinger:

” 1. Grupperinger på den politiske højre- eller venstrefløj:

Socialistisk Arbejderparti (SAP)

(dansk sektion af 4. internationale)

Kommunistisk Arbejderparti (KAP)

Kommunistisk Arbejdskreds (KAK)

Anarkistiske grupper

(f.eks. Anarkistisk Føderation i Danmark (AFID) og

Organisationen af Revolutionære Anarkister (ORA)

DKP

Visse grupper inden for VS

Højreekstremistiske grupper

(f.eks. Danmarks Nationalsocialistiske Ungdom (DNSU)

Visse Anti-Nato-grupper

Grupperinger med forbindelse til terrororganisationer og frihedsbevægelser

(f.eks. Palestinian Workers' Union (PWU)).

2. Grupper, hvor brugen af kontaktnet i øvrigt kan komme på tale:

Traditionelle fredsorganisationer, såvel internationale som nationale, normalt under sovjetrussisk dominans, (f.eks. World Peace Council (WPC), World Federation og Trade Unions (WFTU), International Association of Democratic Lawyers (IADL) og nationale udløbere heraf (f.eks. Samarbejdskomiteen for Fred og Sikkerhed og de til denne tilsluttede organisationer). ”

Det fremhæves i PET's redegørelse fra 1998, at det som følge af PET's praksis med hensyn til destruktion af materiale, som ikke længere er aktuelt, ikke i dag er muligt at danne sig noget nærmere indtryk af i hvilket omfang, der rent faktisk blev indhentet oplysninger om de nævnte partier, grupper mv.

Om sletning og makulering anføres bl.a.²⁷ følgende:

"Personregistreringer, der er begrundet i undersøgelser i anledning af en sikkerhedsgodkendelse, slettes som hovedregel 5 år efter sikkerhedsgodkendelsens udløb.

Andre personregistreringer samt organisationsregistreringer skal slettes senest 10 år efter den seneste registreringsværdige hændelse. Såfremt der findes et efterforskningsmæssigt behov, kan en registrering dog forelægges Wamberg-udvalget med anmodning om opretholdelse af registreringen, selvom der ikke har været registreringsværdige hændelser de seneste 10 år. Såfremt Wamberg-udvalget imødekommer en sådan anmodning, gælder der en ny 10-årig revisionsfrist.

Arbejdskartoteker er undergivet årlig revision... og personoplysninger i kartotekerne skal slettes senest 3 år efter den seneste registreringsværdige hændelse.

Ved sletning af en registrering vil de underliggende sagsakter blive makuleret, medmindre sagsakterne undtagelsesvis skønnes at være af særlig historisk interesse. Sådanne sagsakter opbevares adskilt fra PET's sagsmateriale i øvrigt og vil, når det skønnes sikkerhedsmæssigt forsvarligt, blive afleveret til Rigsarkivet. Beslutningen om opbevaring af sagsakter af særlig historisk interesse samt om, at akterne skal forblive i PET's varetægt, indtil aflevering til Rigsarkivet sikkerhedsmæssigt må anses for forsvarligt, er på foranledning af Wamberg-udvalget truffet af justitsministeren i 1995."

²⁷ Se PET-redegørelsen fra 1998, s. 23-24. Om revision af arbejdskartoteker blev der fastsat bl.a. en 3-års frist og om betydningen af relevanskriteriet, idet der skal ske sletning inden de 3 år, hvis det konstateres, at opnoteringen ikke er påkrævet.

4.3 Makuleringspraksis – PET-chefens beslutning fra 1996

PET-chefen har i visse tilfælde suppleret de generelle retningslinjer om sletning og makulering med mere konkrete beslutninger. Dette er tilfældet i relation til den mere samlede revision, som fandt sted fra 1996 og frem, idet PET-chefens konkrete beslutninger udmøntes i skriftligt materiale, der belyser praksis. Baggrunden for den samlede revision i 1996 og godkendelsen af den beskrives særskilt i pkt. 5.

I et notat af **10. september 1996**, underskrevet af PET-chef Birgitte Stampe, er der således truffet en række meget konkrete beslutninger vedrørende revision og makulering af en række sager, herunder særligt sager med relation til østlande:

”Vedr.: Beslutninger truffet angående revisionen.

Prioritetsrækkefølge og primær arbejdsfordeling.

- I. Inf. – P.-B. -sager ... (.....)*
- II. Udlændinge – nu DK-statsborgere (...)*
- III. Udlændinge – herboende (...)*
- IV. Udlændinge i øvrigt (...)*

Afgørelser

*1. Polske, østtyske, tjekkoslovakiske, ungarske og jugoslaviske statsborgere.
MAK., hvis der ikke foreligger efterretningsmæssige oplysninger.*

*2. Skolingsophold i Sovjetunionen og Østtyskland.
MAK. hvis der ikke inden for de sidste 10 år foreligger registreringsværdige oplysninger.
Sager om skolingsophold efter 1980 skal forelægges pass...*

*3. DKP-materiale i arkivet.
Skal MAK. og registrerede personer til disse sager MAK. efter revision af ... med henblik på evt. bevaring i det historiske arkiv.*

*4. Gamle trozkyister og lignende.
MAK. hvis der ikke inden for de sidste 10 år foreligger registreringsværdige oplysninger.*

5. Venskabsforeninger

Kun bevaringsværdige for medlemmer af foreninger med tilknytning til statsterrorisme-lande.....

6. Sager, som kontroludvalget har anmodet om at se, men ikke har nået gennemgang af ved møde i udvalget.

Sagerne tilbage i arkiv, hvis de ikke kan MAK. efter gældende regler.

7. Revision af herboende udlændinge under afdeling

Afventer gennemgang til nærmere foreligger.”

Denne oprustning vedrørende sletning og makulering af sager, som er blevet irrelevante, benævnes *operation skabsrydning* og følges effektivt op af medarbejderne i revisionssektionen, som skal tage stilling til, hvilke sagsakter, der skal slettes og makuleres og hvilke sager, der skal bevares som følge af deres historiske værdi.

4.4 Makuleringspraksis – revisionssektionens notater mv.

Til belysning af praksis beskrives i det følgende en del interne notater, først og fremmest fra medarbejdere i revisionssektionen. Notaterne viser, hvordan der som led i det daglige arbejde i PET rejses en række spørgsmål og træffes en række beslutninger med udgangspunkt i ledelsens overordnede instrukser, som er gennemgået ovenfor i pkt. 3 og i pkt. 4.3, og som især er fra midten af 1990'erne.

Det fremgår af notaterne bl.a., at der i forbindelse med *operation skabsrydning* fra 1996 tilføres revisionssektionen ekstra ressourcer, således at de har mulighed for at udføre den pålagte opgave.

Den *løbende revision* gælder for det første 10-årsfristen, hvorefter sager skal forelægges Wamberg-udvalget, hvis de fortsat ønskes bevaret. Med andre ord skal de som udgangspunkt slettes, hvis de er ”forældet”. For det andet gælder den løbende gennemgang af sager en vurdering af, om de fortsat har efterforskningsmæssig interesse. De skal med andre ord slettes, hvis de er blevet ”irrelevante” eller ”forkerte” i forhold til den aktuelle situation.

Endelig skal det også til stadighed vurderes, om der er nogle gamle sager, hvor der fortsat er registrering *alene på grundlag af lovlig politisk virksomhed*. Ved vurderingen af om sletning skal ske, skal det samtidig vurderes, om enkeltakter skal gemmes som følge af deres *særlige historiske værdi*. Denne vurdering skal ske ud fra den gamle aftale fra 1965 om bevaring af *enkeltakter vedrørende personer, der har haft en mere fremtrædende politisk, kulturel, økonomisk eller administrativ position*.

Den mere samlede revision, som populært benævnes *operation skabsrydning* skal, ud over de generelle retningslinjer, tage udgangspunkt i den beslutning fra PET-chefen, som er omtalt ovenfor i pkt. 4.3, og som bl.a. gælder DKP materiale, venskabsforeninger, skolingsophold i Sovjetunionen og Østtyskland samt gamle trotskyister og lignende.

I et notat af **20. september 1996** underskrevet af en vicekriminalkommissær anføres følgende:

"Vedr.: Revisionen

Efter tilgang af personale til sektionen er der pr. 1.7.1996 iværksat en intensiveret revision af akterne i arkivet med registrerede personer efter de nu gældende retningslinjer.

Revisionen sker efter følgende prioritetsrækkefølge:

- 1. Inf. -P. – B - sager.*
- 2. Udlændinge – nu danske statsborgere.*
- 3. Udlændinge – herboende.*
- 4. Udlændinge i øvrigt.*

Det er ikke muligt på indeværende tidspunkt at fastsætte dato for afslutning af den intensiverede revision med overgang til den almindelige løbende revision."

I et notat af **9. maj 1997** fra en medarbejder i revisionssektionen, gives bl.a. en status af den tidligere strategi og af handleplanen, og det præciseres, at ønsket er at få revideret de politiske sager, hvor registreringen efter de gældende retningslinjer ikke kan opretholdes:

"Vedr. OPERATIV/TAKTISK ANALYSE OG STATUS FOR ARKIV OG REVISION

STATUS AF TIDLIGERE STRATEGI

Det strategiske mål for den pr. 1.7.1996 iværksatte intensiverede revision var med første prioritet så hurtigt som muligt at få revideret de politisk ømtålelige registreringer af danske statsborgere, der i sin tid var registreret efter de på daværende tidspunkt gældende regler, men hvor registreringen efter de nugældende retningslinier ikke kan opretholdes.

Disse registreringer skønnedes i det væsentlige at foreligge i kategorierne Inf. – P. og B. sager til og med 75.000 numrene.

Dette mål er nået, idet disse sager nu er grundig revideret efter de nugældende regler for revisionen.

Revisionens næste mål er afslutning af den igangværende revision af B-sager med 200.000 numre, hvor registreringer foreligger af udlændinge, der er blevet danske statsborgere, herboende udlændinge og udlændinge i øvrigt.

Dette arbejde forsøges afsluttet i løbet af dette år.

STATUS AF HANDLEPLAN

Arkivet og revisionen servicerer samtlige afdelinger i PET og PET's øverste ledelse. Arkivet er ansvarlig for opbevaring og udlevering af de i arkivet værende fysiske sager.

...

Revisionen er ansvarlig for revision af de i PET registrerede personer, firmaer og organisationer – bortset fra arbejdskartoteker.

Ved revisionen af de i arkivet værende sager tages der stilling til, om registrering i sagerne fortsat skal bevares eller slettes, samt om selve sagerne fortsat skal bevares, makuleres eller henlægges i det historiske arkiv med henblik på senere aflevering til Rigsarkivet.

Revisionen har i 1996 slettet personregistrering af 4.076 udlændinge og 10.825 danskere samt slettet registrering af 33 udenlandske og 263 danske firmaer og organisationer.

Revisionen har desuden i 1996 erindret 751 sager til senere vurdering.

Revisionen har i 1997 indtil den 30. april slettet personregistrering af 2.490 udlændinge og 2.423 danskere samt slettet registrering af 22 udenlandske og 349 danske firmer og organisationer.

Revisionen har desuden i 1997 indtil den 30. april erindret 1.355 sager til senere vurdering.

....

Revisionen fortsætter den pr. 1.7.1996 iværksatte intensiverede revision. Det er på nuværende tidspunkt fortsat ikke muligt at fastsætte en dato for afslutning af den intensive revision, men med den nuværende personalestyrke må der påregnes at ville gå 2-3 år, inden overgang til den almindelige løbende revision kan finde sted.

Revisionen har iværksat en revision af de gamle firmasager. Dette arbejde vil kunne afsluttes i løbet af dette år, hvorefter en revision af de gamle organisationssager vil blive påbegyndt.

Revisionen har desuden iværksat en revision af sikkergodkendelsessagerne og en fødselsårsrevision.

Der kan ikke fastsættes en dato for afslutning af disse kategorier.

Revisionen påregner afslutningsvis i løbet af dette år at kunne lægge sidste hånd på værket med gennemgang af gamle historiske sagsakter fra perioden omkring 2. verdenskrig, således at disse sager kan afleveres til Rigsarkivet”.

I en notits af **19. marts 1998** anføres følgende vedrørende revision af sagerne på de forskellige politiske partier.

”Vedr.: revision af sagerne på de forskellige politiske partier.

Efter ordre er de i arkivet værende fysiske sager på de forskellige politiske partier ... makuleret i perioden fra den 12.12.1996 til den 18.2.1997.

Det skal dog bemærkes, at der vedrørende emnet ... af tidsmæssige årsager blev truffet beslutning om, at alle registreringer skulle slettes, hvilket skete i perioden fra den 5.11.1996 til den 26.8.1997, hvorimod en gennemgang af det i arkivet værende fysiske materiale vedrørende emnet med henblik på makulering eller henlæggelse i det historiske arkiv endnu ikke er afsluttet.”

Af en notits af **24. marts 1998** uden underskrift fremgår bl.a. om årsager til nedgangen i registrerede personer hos PET:

”Hovedårsagen til nedgangen af antallet af registrerede personer i PET er, at der efter den 1.7.1996 er tilgået revisionssektionen en styrkeforøgelse, hvorved det har været muligt at igangsætte den intensiverede revision, der først forventes afsluttet i år 2000.

I forbindelse med denne revision har PET's øverste ledelse under hensyntagen til den ændrede verdenssituation truffet beslutning om mere tidssvarende retningslinjer for registreringsgrundlag og dermed en fortsat opretholdelse af registreringerne i de fysiske sager i arkivet.

For danske statsborgeres vedkommende blev det således besluttet, at

- a. *Personer, der har været på skolingsophold i Sovjetunionen eller Østtyskland, ikke alene af den grund længere er registreringsværdige.*
- b. *Personer, der tilhører trozkistiske organisationer eller lignende organisationer, er ikke længere registreringsværdige, såfremt der ikke inden for de sidste 10 år foreligger andre oplysninger, der berettiger en fortsat registrering.*
- c. *Personer, der er medlemmer af venskabsforeninger – bortset fra foreninger med tilknytning til statsterroristlande – betragtes ikke længere som registreringsværdige.*
- d. *Personer, der alene er registreret på grund af østrejser, betragtes ikke længere som registreringsværdige.*
- e. *Personer, der alene var registreret til DKP-materialet i arkivet, var ikke længere registreringsværdige, hvorfor registreringerne i disse sager er slettet, selv om gennemgangen af materialet med henblik på evt. bevarelse i det historiske arkiv for senere aflevering til rigsarkivet endnu ikke er afsluttet.*
- f. *Udlændinge, der er blevet danske statsborgere, skal registermæssigt sidestilles med andre danske statsborgere.*
... ”

I en notits fra **22. april 1998** fra en medarbejder siges om sletningsprocedurerne følgende:

”SLETNINGSPROCEDURE

UNDTAGELSER

PERSONSAGER

Er der flere personer registreret til samme personsag (INF- eller B-sag), og en af personerne, f.eks. en ægtefælles registrering slettes, bibeholdes oplysningerne i sagen.

Ud for den slettedes persons registrering stemples dato for sletningen.

OPRETHOLDELSE AF EN REGISTRERING UDOVER 10 ÅR

Person(er) og sag opretholdes udover 10 år p.gr.a. efterforskningsmæssige årsager (pkt. 1), jfr. straffeloven.

Personregistrering(er) og sag forelægges altid for WAMBERG-udvalget, og sagen erindres 10 år frem.

DØDE PERSONER

Hvis en person dør kan registreringen og sagen bibeholdes af efterforskningsmæssige årsager

I disse tilfælde erindres sagen frem fra sidste registreringsværdige oplysning. (Retningslinier for denne procedure iværksat 2/12 1996).

HISTORISK ARKIV

Skønnes det at sagen indeholder oplysninger af historisk interesse slettes personregistreringen og sagen henlægges på historisk arkiv. (Gælder for såvel nulevende som døde personer).

(Retningslinier for denne procedure iværksat 1/7-1996)."

I en notits af **10. juli 1998** b fra Afd. 3T gennemgås revision af "politiske sager", og der anføres bl.a. følgende:

"Vedr.: revision af "politiske sagsakter.

Ved intern skrivelse af 10.09.1996 fra VPM Birgitte STAMPE, blev undertegnede pålagt at revidere materiale vedr. Danmarks Kommunistiske Parti fra PET.s arkiv. Opgaven gik ud på, at sager og registrerede personer til disse sager skulle makuleres efter gennemgang af sagsmaterialet med henblik på at udfinde evt. sager til bevaring i historisk arkiv.

Ved notits af 29.10.96 forespurgte undertegnede, hvorvidt følgende organisationer ud over DKP også skulle revideres:

- 1) ENHEDSLISTEN – herunder partierne VS og SAP*
- 2) TILLIDSMANDSRINGEN*
- 3) ARBEJDERNES FÆLLESORGANISATION*
- 4) Diverse fredsorganisationer*

Tilbagesvaret var, at materiale under pkt. 1) skal makuleres.

Materialet under pkt. 2), 3) og 4) skal makuleres, såfremt der ikke foreligger E-mæssige kontakter.

Sideløbende med andet sagsarbejde påbegyndtes revisionen af det politiske materiale i oktober 1996.

Da hovedopgaven var at gennemgå DKP-materiale, påbegyndtes revisionen af sagsmateriale, der var journaliseret under 15: KOMMUNISME.

Emne 15:1 DANMARKS KOMMUNISTISKE PARTI dækker over diverse journalnumre fra 1949 til 1964.

Materialet i disse journalnumre vurderes at have historisk interesse, hvorfor materialet er frataget til historisk arkiv. (BILAG 1).

I forbindelse med revisionen af "politiske sager" fra PET's "gamle system" er der også foretaget revision af beslægtede sager, der er registreret i PET's "nye system" (EDB).

Revisionen af "politiske sager" blev midlertidig indstillet i forbindelse med TV-udsendelsen FAKTOREN".

I en notits af **16. juli 1998** om "Sager af særlig historisk interesse", som ikke er underskrevet, fremføres følgende:

"Som det fremgår af "Redegørelse vedrørende dele af PET's virksomhed" s. 24, makuleres underliggende sagsakter i forbindelse med sletning af en registrering, medmindre sagsakterne skønnes at være af særlig historisk interesse.

Begrebet "Underliggende sagsakter" er betegnelsen for den/de sags/sager, som identiteten er registreret til.

Næsten alle danske – og fra slutningen af 1996 også næsten alle herboende udenlandske – identiteter registreres med henvisning til en person-, organisations- eller firmasag (D-sag eller A-sag). Denne sag er et sagsdossier med oplysninger alene eller primært omhandlende den registrerede identitet. Når registreringen slettes, makuleres i langt de fleste tilfælde som beskrevet i dette sagsdossier. Der kan dog fortsat i PET bero oplysningsmateriale om identiteten, f.eks. i andre identiteters sagsdossier, i journalsager, kilderapporter og aflytningsmateriale.

En identitet kan også være registreret med henvisning til en journalsag (emnesag/SJS-sag). Når registreringen i disse tilfælde slettes, makuleres journalsagen som udgangspunkt ikke, idet der typisk vil være et efterforskningsmæssigt behov for at bevare sagen. Endvidere vil der ofte være flere personer registreret til journalsagen. I stedet anføres det i sagen, at registreringen af identiteten er slettet.

For så vidt angår spørgsmålet om, efter hvilke kriterier "historiske sagsakter" udvælges, henvises til den tidligere fremsendte kopi af "Instruks vedrørende revision af makulering af sagsakter – særligt i relation til sager af historisk interesse" med tilhørende bilag.

Der er pr. 1. juli 1998 47 sagsomslag med sagsakter, der anses for at være af særlig historisk interesse. Nogle af sagsomslagene indeholder akter fra flere sager. Alle sagsomslag beror endnu i PET. Sagsomslagene holdes adskilt fra det øvrige arkiv. Adskillige sager (... og sager med forbindelse til 2. verdenskrig) forventes snart at kunne afleveres til Rigsarkivet.

Efter aftale med fuldmægtig ... vedlægges som bilag 1 en oversigt over sager, der er fundet af særlig historisk interesse".

Af en notits af **2. januar 2002** underskrevet af en vicekriminalkommissær fremgår bl.a. vedrørende revisionssektionen følgende:

"Revisionssektionen er ansvarlig for revision af de i PET registrerede personer, firmaer og organisationer.

Revision af arbejdskartoteker henhører ikke under revisionssektionens daglige arbejde, men oplysning om antal af registreringer/sletninger medtages i den årlige status efter, at de respektive afdelinger har revideret disse.

Revisionen af de i arkivet værende sager foretages efter de til enhver tid af PET's øverste ledelse angivne retningslinjer.

Ved revisionen tages der stilling til, om registreringer i sagerne fortsat skal bevares eller slettes, samt om selve sagerne fortsat skal bevares, makuleres eller henlægges i det historiske arkiv med henblik på senere aflevering til Rigsarkivet.

Det overordnede ansvar for revisionen påhviler sektionslederen i revisionen med henblik på at lede og fordele arbejdet på en sådan måde, at der sikres en ensartet revision efter de gældende retningslinjer.

De enkelte medarbejdere i revisionen er tillagt ansvar og kompetence i en sådan grad, som det er påkrævet ved behandling af de enkelte sager.

Revisionssektionen har til hensigt at servicere sektionens interessenter på et højt serviceniveau og vil tilstræbe at revidere de forskellige sagskategorier på et højt fagligt kvalitetsniveau inden for fastsatte tidsrammer.

Det er efter min opfattelse absolut påkrævet, at revisionen udføres af modne, erfarne og rutinerede kriminalfolk med mange års erfaring som sagsbehandlere i PET's forskellige afdelinger, idet de enkelte medarbejdere i revisionen ved behandlingen af de fremtagne sager i over 90 % af tilfældene straks må tage stilling til en fortsat bevarelse eller makulering af personregistreringer og sager. (Siden 1998 - makulering er = placering på en makuleringshylde til kommissionens arbejde er afsluttet). Udfindelse af sager til revision foretages i dag i høj grad efter forskellige EDB søgekriterier, hvorfor det er et absolut kvalifikationskrav til medarbejderne at de er edb-kyndige.

Såfremt revisionsmedarbejderens skønner, at registreringen bør opretholdes under henvisning til ministeriets notat af september 1968 vedrørende PET's registreringer af danske statsborgere, men at der ikke er inddækket registreringsbærende oplysninger på sagen inden for de sidste 10 år, sendes sagen med standardskrivelse til den sagsbehandlende afdeling med henblik på eventuel tilførsel af nye registreringsbærende oplysninger med behørig dokumentation eller, såfremt dette ikke er muligt, udfærdigelse af notits med begrundelse for den fortsatte efterforskningsmæssige interesse i at opretholde registreringen.

Såfremt den sagsbehandlende afdeling ønsker registreringen opretholdt, vil sagen herefter blive forelagt Wamberg-udvalget til godkendelse.

Samme fremgangsmåde med fremsendelse af sager til den sagsbehandlende afdeling i de tilfælde, hvor revisionsmedarbejderen skønner, at registreringen bør opretholdes, an-

vendes vedrørende udlændinge, der er blevet danske statsborgere, og herboende udlændinge, idet en fortsat registrering af disse personer skal forelægges Wamberg-udvalget til godkendelse, selv om der i sagen foreligger registreringsbærende oplysninger inden for de sidste 10 år.

Det skal afslutningsvis anføres, at det fortsat er påkrævet, at revisionssektionen har tilknyttet kvalificeret kontorphersonale der har kendskab til PET's registreringssystem før indførelse af EDB og frem til i dag. ”

I 1990'erne findes også nogle notitser o.l. om **makuleringsstoppet** fra 1998:

Af et notat af **23. marts 1998** fremgår således, at makuleringsstoppet er iværksat efter møde med daværende justitsminister Frank Jensen. Notatet er udarbejdet af PET-chef Birgitte Stampe:

”NOTAT

Den 19. marts 1998 fra kl. ca. 17.00 – 18.30 afholdtes møde på justitsminister Frank Jensens kontor.

Anledningen til mødet var mit ønske om at få fastlagt kommissoriet og forventningerne til den redegørelse om dele af PET's virksomhed i de sidste to årtier, som ministeren havde anmodet om.

...

Endelig meddelte ministeren, at opdatering i såvel personregistre som arbejdsregistre fortsat kunne finde sted, mens han tiltrådte at sletning og makulering ikke måtte ske for tiden.”

Af en notits fra PET-chef Birgitte Stampe fra **20. marts 1998** er makuleringsstoppet sat i værk:

”Vedr.: Forholdsregler for registrering/makulering.

Fra i dag er følgende gældende:

Arbejdsregistre:

Der må opdateres i arbejdsregistrene, men ikke slettes.

700:

Der må ikke opdateres i databaserne under INDX, bortset fra SIKH-databasen. Det er altså hverken tilladt at oprette eller rette i et dokument.

Der må ikke slettes i databaserne under INDX.

SJS:

Der må journaliseres i SJS

Det er ikke tilladt at makulere sager.”

I en notits af **13. maj 1998** fra chefen for PET, Birgitte Stampe, præciseres reglerne om sletninger:

”Meddelelse om registrering og revision

Da der indtil videre ikke må foretages sletning i 700-databaserne, skal alle sager om ny-registrering af danske eller herboende udenlandske statsborgere, organisationer m.v. forelægges for vpm Vibeke Christensen.

Dette skal ske forinden opdatering i 700-databaserne. Sagerne vil blive forsøgt ekspederet samme dag, som de modtages.

Revision af registrerede personer, organisationer m.v. i 700-databaserne kan genoptages, men registreringen skal forblive i 700-databaserne og må under ingen omstændigheder overføres til Revi-basen. Sagerne skal efter, at det i 700-databasen er anført, at der skal ske sletning af registreringen opbevares adskilt fra de øvrige sager i arkivet og må ikke makuleres, før der gives tilladelse hertil.”

I notits af 25.6.1998 fremhæves, at ”...makuleringsstoppet nu også omfatter samtlige sikkerhedssager”.

4.5 Eksempler, herunder eventuelle fravigelser fra praksis?

Det fremgår af et notat fra revisionssektionen²⁸, omtalt ovenfor i pkt. 4.4, at revisionen af sagerne i arkivet ”foretages efter de til enhver tid af PET’s øverste ledelse angivne retningslinjer”. Desuden fremhæves, at sektionslederen bl.a. skal sikre ”en ensartet revision efter de gældende retningslinjer”. Endelig betones, at ”de enkelte medarbejdere i revisionen ved behandlingen af de fremtagne sager i over 90 % af tilfældene straks må tage stilling til en fortsat bevarelse eller makulering af personregistreringer og sager”.

Det er vanskeligt at vurdere generelt, om sletning og makulering af sager på det politiske område i perioden 1989 til 1998 i praksis i alle tilfælde er sket efter de retningslinjer, der er beskrevet ovenfor. Der er jo netop tale om mange slettede sager, som kun kan genfindes i det omfang, de er bevaret på historisk arkiv som følge af makuleringsforbuddet fra 1998 og frem, og denne udredning vedrører jo netop perioden indtil 1998. Så vidt det umiddelbart kan ses af notaterne fra revisionssektionen samt den række af sager, jeg har gennemgået, synes sletning foretaget efter retningslinjerne, når det gælder iagttagelse af 10-års grænsen – i hvert fald er der en del sager, der er forelagt Wamberg-udvalget som følge af at 10-årsgrænsen er overskredet. Der synes tilsvarende at have været stor fokus på relevans-kriteriet.

De områder, der påkalder sig interesse i forhold til denne udredning om politiske sager, er især sletning af personsager vedrørende ”kendte” personer samt sletning af organisationssager vedrørende politiske partier. På disse områder er der tale om en interessant afgørelse af, om registreringerne skal slettes og sagerne skal makuleres, eller om de skal bevares ud fra deres historiske værdi.

a. Personsager

Som det er beskrevet ovenfor i pkt. 4.3 beslutter PET-chefen i 1996, at registrerede personer i relation til DKP skal makuleres, medmindre der skal ske bevaring i historisk arkiv. Tilsvarende gjaldt gamle trozkyister, personer der haft skolingsophold i Sovjetunionen eller Østtyskland mv. Denne beslutning må anses at have sammenhæng med en generel revision

²⁸ Notatet er ganske vist fra 2. januar 2002, dvs. perioden efter 1990’erne.

bygget på et *relevans-kriterium*, idet DKP registreringer efter murens fald ikke længere har efterforskningsmæssig interesse, se nærmere pkt.2.5 om det politiske område.

Når det gælder bevaring af sager med særlig *historisk værdi* har PET i forbindelse med korrespondancen med Wamberg-udvalget i 1995-96, omtalt ovenfor i pkt. 3.7, bl.a. om retningslinjerne fra 1965 betonet, at de ”følges stadigvæk”. Disse retningslinjer omfatter især enkeltakter vedrørende *personer, der har haft en mere fremtrædende politisk, kulturel, økonomisk eller administrativ position*. Desuden fremhæves: ”I helt særlige tilfælde, hvor det af Politiets Efterretningstjeneste skønnes, at materialet er af særlig historisk værdi, sker der således ikke makulation af sagsakterne... Ca. 100 personsager, der ikke længere er registreret i Politiets Efterretningstjenestes registre, er bevaret på denne måde”.

Jeg har gennemgået en række sager fra den historiske database samt en række mapper med oversigter over makulerede sager.

På sagerne i *historisk arkiv* ligger der typisk avisudklip, ligesom der kan være diverse beskrivelser og vurderinger, fx af kontakter til og eventuelt møder med andre landes efterretningstjenester, herunder især KGB eller ambassader. Desuden kan der ligge partiprogrammer, kopi eller udskrift af artikler, taler og beskrivelser af diverse aktiviteter af politisk tilsnit. Hertil kommer i visse tilfælde aflytninger af telefonsamtaler samt i enkelte tilfælde familieforhold. Der er i meget vid udstrækning tale om sager, hvor der er tale om øst-kontakter.

Det kan *ikke* ud af sagerne ses, hvorfor de specielt er valgt ud, ligesom det ikke fremgår, i hvilke sager der har været foretaget overvejelser om bevaring som følge af historisk værdi, men med det resultat, at sagen er makuleret. Der er derfor i almindelighed ingen mulighed for at vurdere begrundelserne for de foretagne beslutninger samt balancen mellem de sager, der er makuleret og de sager, der er bevaret på historisk arkiv for perioden 1989 til 1998.

Det generelle billede synes at være, at der enten er sket en bevaring af hele sagen eller den er makuleret i sin helhed. Der ses ikke umiddelbart at være foretaget en udvælgelse af, hvilke mere præcise sagsakter, der har historisk værdi, og hvilke ikke. Dette er interessant, fordi en del af sagerne indeholder både materiale, som er objektivt og materiale, som i høj grad er ud-

tryk for subjektive vurderinger, og som derfor kan anfægtes og kan være af en yderst usikker natur.

Hos Politiets Efterretningstjeneste fandtes i arkivet nogle mapper med *oversigter* over en række *personsager* – såkaldte ”B-sager”. Navnelisterne indeholder en lang række ukendte navne, men indeholder også en række kendte navne. Disse er imidlertid opført i en rækkefølge, som hverken er ordnet alfabetisk eller kronologisk. Den er blot organiseret efter et nummersystem – B-numrene – og man bladrer derfor lidt ”i blinde” for at finde relevante navne i mapperne, som består af håndskrevne ark i plastiklommer.

Det særlige ved mapperne er, at oversigten - de såkaldte ”B-nr.-lister” - udelukkende består af fødselsdato, navnet på den registrerede samt tidspunktet for makulering. Ud for langt de fleste navne står blot ”makuleret”, men ud for enkelte står, at de er overført til historisk arkiv. Der er imidlertid ingen specifikke oplysninger om indholdet af sagen eller om årsagen til registrering. Der er heller ingen oplysninger om årsagen til makulering eller til overførelsen til historisk arkiv.

Det er derfor ikke muligt at trænge nærmere ind i, hvilken afvejning, der har ført til beslutningen om oprettelsen af sagen, ligesom det ikke er muligt at trænge nærmere ind i, hvilke overvejelser, der har ført til beslutningen om, at sagen makuleres eller overføres til historisk arkiv.

Ved gennemgangen af mapperne med de *makulerede personsager* – ”B-nr.-listerne” - er det påfaldende, at der er sket makulering af en række sager, der vedrører markante, politiske eller kulturelle personligheder. Nogle *markante eksempler* herpå, som har været omtalt i pressen kan nævnes:

Jens Otto Krag: makuleringsdato for personsagen fremgår ikke.

Hans Scherfig: sagen er makuleret 13. februar 1981

K. B. Andersen: sagen makuleret 16. januar 1992

Bertel Haarder: sagen er makuleret 14. april 1992

Poul Hartling: sagen er makuleret 31. august 1993

Knud Jespersen: sagen er slettet 22. august 1995

Anker Jørgensen: sagen er slettet 11. juni 1996

Ole Sohn: sagen er slettet 8. april 1997

Ingen af disse personsager er overført til historisk arkiv, og da sletningerne er sket før makuleringsstoppet den 16. marts 1998, findes sagerne ikke længere.

En vurdering af makuleringen af disse sager foretages nedenfor i pkt. 4.6.

b. Organisationssager mv.

Som det er beskrevet ovenfor i pkt. 4.3 beslutter PET-chefen i 1996, at DKP-materiale i arkivet skal makuleres og at registrerede personer til disse sager skal makuleres, medmindre de skal bevares i det historiske arkiv. Det tilsvarende gælder venskabsforeninger, sådan at sager kun er bevaringsværdige for medlemmer af foreninger med tilknytning til statsterrorismelände.

I revisionssektionens opfølgning på denne beslutning afklares det, at også Enhedslisten, herunder VS og SAP, Tillidsmandsringen, Arbejdernes Fællesorganisation samt diverse fredsorganisationer som hovedregel skal makuleres, se notat af 10. juli 1998, omtalt ovenfor pkt. 4.4.

I det følgende fremhæves nogle sager, som er fundet af interesse for denne udredning og som det er valgt at slette.

KAP: få dokumenter på historisk arkiv, men det meste er makuleret 18. november 1997.

Fælles Kurs Klubben: sagen er slettet 14. januar 1998

VS: flere enkeltsager er slettet i perioden 1. februar 1999 til 8. februar 1999.

SF: langt det meste af sagen er slettet 15. februar 1999

Det udenrigspolitiske selskab: sagen er slettet 22. april 1999.

Dansk Journalistforbund: sagen er slettet 17. september 1999.

Da langt de fleste af disse sletninger er sket efter 1998, kan de findes på historisk arkiv.

Jeg har derfor gennemgået disse sager samt en række andre sager, som det er valgt at bevare som følge af deres historiske værdi. Blandt de bevarede sager, der er udtaget til historisk arkiv, findes organisationer af forskellig slags. Typisk ligger der på sagen fortrinsvis udklip fra aviser o.l., dvs. i hovedsagen offentligt tilgængelige kilder. I nogle sager findes desuden publikationer, mødereferater, beretninger og redegørelser samt notitser og analyser, udarbejdet af PET o.l., som indeholder både fakta og vurderinger af forskellig slags. Disse har en noget forskelligartet karakter, og mens nogle er meget faktuelle, er andre præget af vurderinger af ret subjektiv karakter, hvilket indebærer, at de kan være behæftet med en vis usikkerhed. Endelig indeholder enkelte sager tillige telefonaflytninger, som ifølge sagens natur har meget forskelligt indhold.

Disse sager er også kendetegnet ved, at der i høj grad er fokuseret på forbindelser til fx den russiske ambassade og diplomater samt efterretningsofficerer.

Den beskrivelse af sagen, der er foretaget i den historiske database er meget kortfattet og oplyser ikke, om der i sagen er oplysninger om selve revisionsprocessen.

Forinden overførslen har der været foretaget en gennemgang med henblik på at finde enkeltakter af historisk værdi. Som følge af sagernes omfang er det blevet anset for vigtigst, at organisationssagerne blev slettet, mens gennemgangen med henblik på at finde dokumenter af historisk værdi har været forsinket. Derfor er nogle sager overført på slettedatoen, mens det for andre gælder, at overførslen – for i hvert fald store dele af materialet – er sket efter den oprindelige sletning af registreringen. Dette har været muligt, da der ikke er blevet foretaget fysisk makulering af materialet ved den oprindelige sletning.

I modsætning til personsagerne er der således i disse organisationssager tale om en gennemgang af de enkelte sagsakter med det formål at identificere de, som skulle bevares som følge af deres særlige historiske værdi. Dette illustreres tydeligt af gennemgangen af sagerne vedrørende kommunisme.

c. Sager om kommunisme

Det fremgår af en række mapper, at et meget stort antal sager/sagsakter, som vedrører kommunisme, er blevet makuleret. Det gælder fx en række danske organisationer, foreninger og sammenslutninger, herunder studenterbevægelser, faglige organisationer og yderligtgående politiske organisationer samt visse internationale forbindelser.

Datoerne for makulering er anført, og der er typisk tale om datoer i 1997, men der er også makuleringer fra 1996, 1998, 1999 og 2000. I de tilfælde, hvor makuleringen er sket efter makuleringsstoppet i 1998, findes sagerne således på det historiske arkiv.

Af en oversigt fremgår, at nogle af de emner, der har været tale om, omfatter organisationer, partiskoler, kongresser og møder, propaganda, presse, splittelse, illegal partivirksomhed, illegale forbindelsesveje og nazisme. Der har også været materiale vedrørende skolingskurser, mødevirksomhed, seminarer, demonstrationer, delegationer og rejser samt målsætning og midler, organisatoriske forhold, økonomi og presse. En stor del af det materiale, der af oversigter kan ses at være makuleret, vedrører enkeltbegivenheder.

Også sagerne vedr. DKP, KAP, SF og VS m.fl. er blevet slettet i registrene. Der er typisk tale om, at de er slettet i 1999, dvs. efter indførelsen af makuleringsstoppet i 1998. Det betyder, at en række dokumenter er overført til det makulerede arkiv, og andre dokumenter er overført til det historiske arkiv. Dele af DKP-materialet er makuleret i 1996, dvs. før makuleringsstoppet. Disse sager kan således ikke mere findes frem, idet de ikke er overført til MAK-arkivet.

På nogle enkeltdele af sagerne, dvs. vedrørende en enkelt situation, beretning el.lign., anbefales bevaring, typisk med påtegning om, at "sagen bør bevares" eller at materialet "vurderes at have historisk interesse, hvorfor det henstilles, at materialet bevares" el.lign. Der anføres ikke nogen særskilt begrundelse hverken for makulering eller bevaring.

I alt er der tale om 78 sådanne enkeltsager i de nævnte mapper. Et mindre antal sager, nærmere bestemt 16 sager, er bevaret som følge af efterforskningsmæssig interesse, dvs. ”relevans-kriteriet”.

Sagerne indeholder fx beretninger, der beskriver aktiviteter, status og fremtidsperspektiver med det formål at danne overblik og bidrage til debat om prioritering. Beretningen indeholder både fakta og vurderinger, som kan indeholde usikkerhedsmomenter.

En vurdering af makuleringerne og bevaringen af enkeltakter foretages nedenfor i pkt. 4.6.

4.6 Konklusion vedr. makuleringspraksis

”Hvilken makuleringspraksis fulgte Politiets Efterretningstjeneste i perioden 1989 til 1998, herunder eventuelle fravigelser fra praksis.”

Der er næppe tvivl om, at PET i perioden 1989 til 1998, særlig fra 1996 og frem, har været meget optaget af at slette sager, herunder slette sager på det politiske område.

Der har først og fremmest været et ønske om at slette sager, der ikke længere er relevante som følge af den nye politiske situation med den kolde krigs ophør og deraf følgende dalende interesse i have personregistreringer centreret om banale øst-rejser, øst-kontakter o.l. Dette er sket i form af en større samlet revision fra 1996 og frem. Hertil kommer den almindelige løbende revision med sletning af sager, der er over 10 år gamle, sager der i øvrigt er blevet irrelevante samt eventuelle sager, hvor der er sket registrering *alene på grundlag af lovlig politisk virksomhed*.

Der er heller ingen tvivl om, at Retningslinjerne fra 1965 om bevarelse af sager af historisk værdi har været gældende i perioden 1989 til 1998. PET fremhæver da også i forbindelse med korrespondancen i 1995-96 med Wamberg-udvalget og i PET-redegørelsen fra 1998, at disse retningslinjer følges.

Da beslutninger eller anbefalinger om makulering i 1990'erne har ligget dels hos PET's ledelse, dels hos ansatte i den såkaldte "revisionssektion", der har stået for arkivering og makulering, har deres opfattelse af situationen spillet en rolle, ikke mindst fordi mange beslutninger om sletning er blevet taget af de ansatte i revisionssektionen.

Som fremhævet i 1998-redegørelsen vedrørende dele af PET's virksomhed, kan det være vanskeligt at fastslå og dokumentere baggrunden for beslutninger, når de pågældende sager er makuleret. Og der er jo tale om sager, som blev slettet for 15-25 år siden.

Med udgangspunkt i den lange række af instrukser, mødereferater mv., er indtrykket, at der i den "kultur", der har været omkring makulering i den pågældende periode i 1990'erne, har været stort fokus på almindelige "oprydningshensyn" - hvilket udtrykket "operation SKABS RYDNING" er et dækkende udtryk for - samt på beskyttelse af personfølsomme oplysninger.

Ledelsens beslutninger fra 1996 i relation til praksis har været meget detaljerede og en lang række notater fra medarbejdere i revisionssektionen viser, at der er blevet fulgt op på ledelsens beslutninger på effektiv vis. Udførlige notitser fra medarbejdere synes at tyde på stor omhu i ønsket om at få ryddet op i gamle sager og få sikret overholdelse af reglerne om revision. Dette har ført til det, der i pkt. 5.2 er benævnt en makuleringsbølge med start i 1996.

Der har formentlig været en gennemgående fornemmelse af, at de politiske vinde blæste om PET på en måde, som har gjort det nærliggende at være meget opmærksom på, at der ikke var registreret personer eller organisationer på det politiske område i strid med retningslinjerne, omtalt ovenfor i pkt. 3 og 4.3, og at der derfor skulle være stor omhyggelighed med at sikre, at sådanne oplysninger ikke var registreret, og hvis de var registreret da sørge for, at de blev slettet og sagerne makuleret. Dette understøttes af notatet fra 9. maj 1997, omtalt i pkt. 4.4 ovenfor, hvor det fra revisionssektionen fremhæves, at målet med den samlede revision fra 1996 og frem har været at få revideret "politisk ømtålelige registreringer af danske statsborgere, der i sin tid var registreret efter de på daværende tidspunkt gældende regler, men hvor registreringen efter de nugældende retningslinjer ikke kan opretholdes". Desuden

påpeges at personer, der alene er registreret på grund af øst-rejser, ikke længere betragtes som registreringsværdige.

Der synes ikke på samme tydelige måde at have været stor fokus på at bevare sager af særlig historisk interesse før midten af 1990'erne. Dette understøttes af, at sletning har kunnet beslutes af den enkelte medarbejder, mens undladelse af makulering af sagsakter, der knytter sig til slettede registreringer, i hvert enkelt tilfælde skal godkendes af en jurist. Desuden har begrebet "historisk værdi" ikke nødvendigvis været let eller entydigt at arbejde med for de ansatte i revisionssektionen.

Ved beslutningerne om makulering eller bevaring af sager på det politiske område har de ansatte i revisionssektionen skullet kende og vurdere de kriterier, der er omtalt ovenfor i pkt. 3 og 4.3. Mens det tidsmæssige kriterium, hvorefter sagerne er forældet er objektivt konstaterbart og let kan administreres præcist og ensartet, kan de øvrige kriterier give anledning til *fortolkning*. De har imidlertid meget forskellig karakter. Relevanskriteriet, hvorefter sager skal slettes, når de er irrelevante i forhold til den til enhver tid gældende politiske situation og dermed PET's opgaver, ligger inden for det kerneområde, som de ansatte i PET beskæftiger sig med, idet de har indgående erfaring på dette område – de er så at sige på "hjemmebane". Derimod må PET-medarbejdere vel generelt set antages at have mindre indgående erfaring, når det gælder fortolkningen af, hvornår en sag har særlig historisk værdi – de er så at sige mere "på udebane".

Gennemgangen af sager om politiske organisationer mv. viser, at medarbejderne i revisionssektionen detaljeret har gennemgået sagerne og udtaget de enkelte sagsakter, som de har vurderet har særlig historisk interesse.

Der er ikke noget, der tyder på, at PET's generelle praksis med hensyn til makulering og bevaring er fraveget, når det gælder *organisationssagerne*. De følger det mønster, der er lagt ved retningslinjerne beskrevet ovenfor i pkt. 3. Der er tale om en konkret udmøntning af relevans-kriteriet, idet det efter murens fald ikke længere anses nødvendigt af efterforskningsmæssige grunde at bevare sager, som er centreret om venstrefløjspartier med særlig tilknytning til østlande, se nærmere pkt. 2.5 og 5.3. Sagerne om venstrefløjsspartier, herunder fx

DKP, skal således slettes og makuleres for at opfylde både de generelle retningslinjer og den konkrete instruks fra 1996. I forbindelse med gennemgangen af hele sagskomplekset i relation til kommunisme, herunder DKP mv., er der således foretaget en vurdering af de enkelte sagsakter med det formål at udfinde de dele, der skal bevares som følge af deres særlige historiske værdi.

Når det gælder *personsager*, er situationen noget anderledes. Ud fra aftalen fra 1965 mellem PET og Rigsarkivet, som er beskrevet ovenfor i pkt. 3.2, skal *enkeltakter vedrørende personer, der har haft en mere fremtrædende politisk, kulturel, økonomisk eller administrativ position*, bevares.

Ikke desto mindre har gennemgangen af mapperne med de såkaldte ”B-nr.lister” vist, at sager vedrørende en række markante, politiske og kulturelle personligheder er makuleret. Som eksempler kan nævnes en række personer, der har været offentlig omtalt, nemlig Jens Otto Krag, Anker Jørgensen, Poul Hartling, Bertel Haarder. K.B. Andersen, Ole Sohn, Knud Jespersen og Hans Scherfig. Sletningen har tilsyneladende omfattet hele sagen. Disse sletninger forekommer påfaldende og kan undre, når der henses til aftalen fra 1965.

Det kan ikke af materialet ses, hvad begrundelsen for sletning har været, hvem der har truffet beslutningen, og hvem der eventuelt har godkendt sletning og makulering. Og sagerne er jo makuleret og findes derfor ikke mere. Der kan derfor ifølge sagens natur kun blive tale om gisninger om, hvilke *mulige begrundelser* der kan tænkes at ligge bag beslutningen om, at sagerne er makuleret, på trods af at de omhandlede markante politiske personligheder mv.

En forklaring på, at sagerne ikke er blevet anset for at være af historisk værdi, kan være, at materialet blev anset for uinteressant, fordi der alene var tale om avisudklip o.l., som også kunne findes andre steder. Som fremhævet både i PET’s redegørelse fra 1998 som i forbindelse med min gennemgang af en lang række konkrete sager, har det således været meget almindeligt, at der i nogle typer sager fortrinsvis var avisudklip og andet materiale, der var offentligt tilgængeligt på anden måde. Hvis det har været tilfældet, vil det ikke være en fravi-

gelse fra praksis. Det vil i så fald være i overensstemmelse med retningslinjerne og aftalen fra 1965 at makulere sagen, da den på trods af den person, den omhandler, som følge af sit indhold ikke har selvstændig historisk værdi.

En anden forklaring kan være, at der herudover fortrinsvis var oplysninger af meget privat og personlig karakter, som ikke blev anset for at have historisk værdi i en politisk og samfundsmæssig sammenhæng. Dette kunne fx for nogle sager skyldes, at oplysningerne var baseret på telefonaflytninger. I denne situation kunne vurderingen af den historiske værdi også være begrundet i konkrete forhold. Samtidig kunne en del af oplysningerne være baseret på subjektive vurderinger, som ikke nødvendigvis havde den substans og karakter, som gjorde dem velegnede til at fungere som basis for historiske beskrivelser, analyser og vurderinger. Disse forhold kan tale for, at oplysningernes personlige karakter og måske usikkerhed i forhold til subjektive vurderinger ikke gav dem den nødvendige historiske værdi. I så fald er makuleringen heller ikke udtryk for fravigelse fra praksis.

En tredje forklaring kan være, at den konkrete medarbejder ikke har været (tilstrækkelig) opmærksom på, at sådanne sager om politiske personligheder skulle bevares ud fra deres historiske værdi, eller fejlagtigt har fortolket situationen sådan, at der ikke var tale om sagsakter af særlig historisk værdi. I dette tilfælde vil der være tale om en uberettiget fravigelse fra praksis, men der er ikke noget i det gennemgåede materiale der giver belæg for en sådan antagelse.

En fjerde forklaring kan være, at makulering skete ud fra en opfattelse af, at de ændrede registreringsprincipper gjorde det berettiget at undlade en overførsel af sagens enkeltakter til historisk arkiv; eller at PET ikke ønskede at åbenbare, at man havde foretaget de pågældende registreringer, måske fordi registreringerne kunne tænkes at være – eller blive opfattet som værende – foretaget *alene på grundlag af lovlig politisk virksomhed*, som efter 1968 var i strid med retningslinjerne. Der er dog heller ikke med hensyn til denne mulige forklaring noget i det gennemgåede materiale, der giver belæg for en sådan forklaring.

Om sletningerne har været udtryk for en fravigelse fra praksis, kan således ikke afgøres, når det ikke længere kan ses, hvad sagerne indeholdt, og hvilken af de fire mulige begrundelser,

der var tale om. Og der er ikke i det gennemgåede materiale belæg for at antage, at der renet faktisk var tale om en fravigelse fra praksis.

En begrundelse, der havde vist, at der var foretaget overvejelser om eventuel historisk værdi, og hvad disse overvejelser gik ud på, havde været velgørende.

5. REVISIONEN I 1996

5.1 PET-chefens beslutninger fra 1996 vedr. revision og makulering

Som nævnt ovenfor i pkt. 4.3 blev den generelle samlede revision af sagsakter på det politiske område iværksat af PET-chef Birgitte Stampe i 1996. Det skete i form af et notat af 10. september 1996, hvor PET-chefen anfører en række meget konkrete beslutninger vedrørende revision og makulering af en række sager, herunder særligt sager med relation til østlande:

”Vedr.: Beslutninger truffet angående revisionen.

Prioritetsrækkefølge og primær arbejdsfordeling.

- I. Inf. – P.-B. -sager ... (.....)*
- II. Udlændinge – nu DK-statsborgere (...)*
- III. Udlændinge – herboende (...)*
- IV. Udlændinge i øvrigt (...)*

Afgørelser

*1. Polske, østtyske, tjekkoslovakiske, ungarske og jugoslaviske statsborgere.
MAK., hvis der ikke foreligger efterretningsmæssige oplysninger.*

*2. Skolingsophold i Sovjetunionen og Østtyskland.
MAK. hvis der ikke inden for de sidste 10 år foreligger registreringsværdige oplysninger.
Sager om skolingsophold efter 1980 skal forelægges pass...*

*3. DKP-materiale i arkivet.
Skal MAK. og registrerede personer til disse sager MAK. efter revision af ... med henblik på evt. bevaring i det historiske arkiv.*

*4. Gamle trotzkyister og lignende.
MAK. hvis der ikke inden for de sidste 10 år foreligger registreringsværdige oplysninger.*

*5. Venskabsforeninger
Kun bevaringsværdige for medlemmer af foreninger med tilknytning til statsterrorisme-lande.....*

6. Sager, som kontroludvalget har anmodet om at se, men ikke har nået gennemgang af ved møde i udvalget.

Sagerne tilbage i arkiv, hvis de ikke kan MAK. efter gældende regler.

7. Revision af herboende udlændinge under afdeling

Afventer gennemgang til nærmere foreligger.”

5.2 Omfang – antal makulerede sager

Der er tale om fire store ”makuleringsbølger”, hvoraf den samlede gennemgang fra 1996 og frem udgjorde den fjerde. I første bølge i 1963-64 makuleredes en lang række sager. I anden bølge iværksatte PET en større makulering som følge af regeringserklæringen i 1968. Den tredje makuleringsbølge fandt sted fra 1973 til 1975, hvor PET igen foretog en stor revision. Efter afslutningen af den kolde krig påbegyndte PET i 1996-97 den fjerde makuleringsbølge i form af en mere samlet gennemgang af person- og emnesager fra den kolde krig med henblik på sletning af registreringer, som ikke længere var relevante. Denne makulering blev stoppet i 1998, således at også sagsakter, der i princippet skulle have været slettet, kunne stilles til rådighed for PET-kommissionen.

Om *første og anden makuleringsbølge* i 1960’erne anfører PET-kommissionen, at der blev slettet 173.000 personer, heraf 108.000 danskere, hvoraf en stor del var politisk betonet:

”I et notat af 5. januar 1970 til Niels Madsen forklarede Arne Nielsen, at PET i perioden 1964-1968 havde slettet ”173.000 personer, heraf ca. 108.000 danskere. Af disse var 93.500 ”kendt af forskellige grunde, herunder politiske”. Han nævnte videre, at inden for gruppen på 93.500 var de 20.000 slettet efter regeringserklæringen af 30. september 1968²⁹.”

Den *tredje makuleringsbølge* i 1970’erne havde baggrund i en arkivomlægning, og den medførte, at 30.000 personregistreringer blev gennemgået og 3.000 af disse slettet, bl.a. fordi registreringerne skønnedes overflødiggjort af den politiske udvikling:

²⁹ Se PET-kommissionens beretning, Bind 3, s. 121 ff. PET-kommissionen anfører at tallene forekommer urealistisk høje og anslår på grund af egne optællinger antallet af registrerede til 35.000 personer, se s. 122-123. Ifølge en notits udfærdiget af PET den 28. februar 1966, omtalt i PET-kommissionens beretning, havde revisionen i det forløbne halvår resulteret i sletning af 54.413 registreringer.

"I forbindelse med udflytningen fra Politigården til Hørhusvej i 1970 blev det pålagt revisionen at reducere antallet af tromlestrimler, idet Arne Nielsen agtede at reducere tromlerne fra 4 til 3. Dette skete givet for at opnå et synligt og politisk brugbart bevis på, at regeringserklæringen havde slanket PET's registratur. I 1970 makulerede man først og fremmest de tromlestrimler, der fungerede som henvisninger. Personer, der kun var registreret som "gift med", blev i vidt omfang slettet (30.996 strimler), ligesom der makuleredes 4.179 strimler, der fungerede som krydshenvisninger. En del rejseregistre-ringer og andre sager, der ikke skønnedes at være af værdi, slettedes også. I alt blev 43.902 tromlestrimler samt underliggende oplysninger makuleret i 1970. I 1971 destrue-redes 22.629 tromlestrimler. Der var primært tale om henvisningsstrimler (8.019), strimler vedrørende visum og ophold for udlændinge (5.325), mens resten af strimlerne var fordelt på personsager, emnesager, FE-sager, afhøppere, personer med østforbin-delser mv. I 1972-73 makuleredes tillige en række registreringer med tilhørende emne-sager, herunder sagen om SF, der blev reduceret med 99 %."

Samlet konkluderes i PET-kommissionens beretning følgende om de tre makuleringsbølger i 1960'erne og 1970'erne:³⁰.

"De tre store revisioner af PET's arkiv (1965-67, 1968-69 og 1973-75), hvoraf den første givet var den mest betydningsfulde, førte til omfattende makuleringer af sager på "menige" partimedlemmer, stillere, anmeldere, avisabonnenter (f. eks. Land & Folk) m. fl. De to første makuleringsrunder blev foretaget efter politisk diktat, den sidste, fordi PET havde pladsmangel i arkivet og skønnede, at visse registreringer var overflødig-gjort af den politiske udvikling.

Revisionerne havde derimod kun ringe indvirkning på antallet af makuleringer af sager på ledende medlemmer af DKP, DKU, VS og SUF. PET's praktiske muligheder for at registrere disse personer svækkedes ikke væsentligt af regeringserklæringen. Registre-ringerne opretholdtes, og nyregistreringer foretoges i henhold til den tolkning, som Ju-stitsministeriet havde nedfældet i notatet af 14. september 1968. Arne Nielsens ordre af 19. december 1968 præciserede sandsynligvis, hvilke registreringer, der ikke måtte ma-kuleres, og hvilke der fortsat kunne foretages. Revisionsholdet havde nemlig ifølge flere PET-medarbejderes vurdering foretaget en for vidtgående makulering af sager på trot-skister, der var en ledende fraktion i SUF....."

...
*"Der synes ikke at have været nogen politisk motiveret dagsorden bag revisionen 1973-75, selv om den tidsmæssigt er sammenfaldende med den nye Hartling-regerings levetid med Nathalie Lind som justitsminister."*³¹

I fjerde makuleringsbølge fra 1996 og frem slettede PET, som det fremgår nærmere nedenfor, også mange sager. Af 1998-redegørelsen om dele af PET's virksomhed fremgår: "Antallet af

³⁰ Se PET-kommissionens beretning, Bind 3, side 126-127.

³¹ PET-Kommissionens beretning, Bind 3, s. 116.

danske statsborgere, der er registreret af andre grunde end sikkerhedsgodkendelser, har gennem 1980'erne og 1990'erne vist en stærkt faldende tendens. Fra udgangen af 1985 til udgangen af 1995 var der således tale om et fald fra 11.972 personer til 6.135 personer.”

I 1996-97 blev over 13.000 personsager vedrørende danskere slettet samt mere end 600 danske firmaer og organisationer. Af 1998-redegørelsen fremgår om sidste halvdel af 1990'erne følgende:

”Faldet i antallet af registreringer er fortsat i 1996 og 1997. Der var således pr. 1. januar 1998 registreret 2.826 danske statsborgere af andre grunde end sikkerhedsgodkendelser.

Den meget markante nedgang i antallet af registreringer af danske statsborgere i de senere år har flere årsager. Der er dels truffet beslutning om, at en del af de registreringsgrunde, der har sammenhæng med kontakter til den tidligere østblok, ikke længere er gældende. Dette har også betydet, at eksisterende registreringer på dette grundlag er blevet slettet inden udløbet af den normale tidsfrist for sletning af personregistreringer. Dels har arbejdet med revision og i givet fald sletning af registreringer de senere år helt generelt været en opprioriteret opgave.”

Antallet af sager, der er bevaret af hensyn til deres *historiske værdi* anføres i brevvekslingen med Wamberg-udvalget i 1995 at være ”ca. 100 personsager”, se pkt. 3.7 ovenfor. I en skrivelse fra 16. juli 1998 anføres antallet at være ca. 47 sager, hvoraf nogle har flere underafdelinger, se pkt. 4.6 nedenfor.

Den tilpasning af arkivet, der fandt sted forud for og i forbindelse med regeringserklæringen, generelle makuleringsregler og eventuelle udrensninger i arkivet, indebærer, at store mængder arkivalier er blevet slettet i perioden 1989 til 1998.

5.3 Hvorfor blev den generelle revision i 1996 iværksat?

Som det er fremgået under pkt. 4, var det den daværende PET-chef politimester Birgitte Stampe, der udarbejdede instrukser om registrering, revision og bevarelse af sager af historisk værdi. Det var også den daværende PET-chef, som udsendte det meget konkrete notat med ”Beslutninger truffet angående revisionen” fra 10. september 1996 om makulering af en lang række sager, herunder om skolingsophold, DKP-materiale, venskabsforeninger mv.

Baggrunden for den generelle revision var især den kolde krigs ophør og den deraf svindende betydning af en række forhold, herunder rejser til Warszawapagt-lande, kontakter til fx russiske ambassader mv., samt venskabsforeninger med en række østlande, se herom nærmere pkt. 2.5. Dette fremgår bl.a. af PET's redegørelse fra 1998, hvor det påpeges, at murens fald har ændret trusselsbilledet væk fra østvendte kontakter og hen imod kontakter til terrororganisationer. Det fremgår tillige af en række af de notater fra revisionssektionen, der følger op på PET-chefens beslutning fra 1996, og som er beskrevet nærmere i pkt. 4.4 ovenfor.

Det ændrede trusselsbillede og deraf følgende ændrede grunde til registrering og grunde til sletning og makulering har afspejlet sig i, hvilke personer, partier og organisationer, det var relevant at registrere. Det kriterium, der i pkt. 3 benævnes ”relevanskriteriet”, har således ført til en ændring i hvilke forhold, der skulle registreres, hvilke personer, organisationer, partier mv., der skulle registreres og dermed også hvilke personer, organisationer, partier mv., der skulle slettes.

Der er således ikke noget i det skriftlige materiale, der tyder på, at beslutningerne om revision og makulering havde andre begrundelser end de saglige hensyn, knyttet til i hvilket omfang det fortsat var relevant med den ændrede politiske situation, at fastholde de kriterier for registrering, man havde arbejdet med i en årrække. Beslutningen om makulering af en række politiske sager udgjorde en naturlig forlængelse af disse beslutninger om registrering. Når registreringer som følge af den ændrede politiske situation ikke længere skulle ske, var den logiske konsekvens, at de hidtidige registreringer, som nu var blevet irrelevante, skulle slettes og sagerne makuleres.

5.4 Hvem godkendte den generelle revision i 1996?

Som det er fremgået af den beslutning fra 10. september 1996, der er citeret ovenfor i pkt. 4.3 var det den daværende **PET-chef** Birgitte Stampe, der godkendte den generelle, samlede revision, der fandt sted i 1996.

Udmøntningen skete på en sådan måde, at sletning af sager ikke krævede godkendelse, mens bevaring af sager krævede, at det var forelagt og godkendt af en jurist. Det gjaldt også sager, hvor der kunne være tvivl, og herved kunne sager, hvor en ansat i revisionen fx blev i tvivl om der skulle ske sletning eller bevarelse, blive forelagt en jurist.

Det fremgår af beskrivelsen af den *generelle* fremgangsmåde ved ændringer af registreringspraksis, som findes i **PET's redegørelse fra 1998**, at principperne for registrering løbende blev drøftet med Wamberg-udvalget, Justitsministeriet og eventuelt i Regeringens og Embedsmændenes Sikkerhedsudvalg, ligesom skiftende justitsministre også i perioder har været inddraget i drøftelserne:

”Principperne for registrering har været – og er fortsat – løbende genstand for vurdering og drøftelser i PET internt og mellem PET og Wamberg-udvalget. Såfremt der findes behov for væsentlige ændringer i principperne, vil der endvidere ske drøftelse med Justitsministeriet og eventuelt i Regeringens og Embedsmændenes Sikkerhedsudvalg. Det kan således ved en gennemgang af Wambergudvalgets virksomhed fra starten i 1964 til [1998] konstateres, at der er foregået mange drøftelser om principper og om konkrete registreringsgrunde, og der har i vidt omfang frem til midten af 1980’erne været gennemført drøftelser med skiftende justitsministre med henblik på at fastlægge principperne for registrering og eventuelle ændringer i disse.”

Det har imidlertid ikke i det skriftlige materiale, som danner grundlag for denne udredning, været muligt at finde dokumentation for, at der har været drøftelser med Wamberg-udvalget, eller med Justitsministeriet eller den daværende justitsminister eller daværende regering om denne beslutning om en generel, samlet revision af sager på det politiske område. Der er

således ikke noget, der tyder på, at der har været involvering i beslutningen om revisionens iværksættelse fra politisk side.

Der er sådan set heller ikke noget mærkeligt i at sådanne beslutninger træffes af PET-chefen, da der også ved tidligere revisioner er taget initiativ fra PET-chefen, se herom PET-kommissionens beretning og om de begrundelser, der har ført til tidligere samlede revisioner, pkt. 5.2 ovenfor.

Da der som led i det almindelige samarbejde og kontrolforhold mellem PET-chefen på den ene side og Justitsministeriet og justitsministeren på den anden side har været en jævnlig kontakt, kan det imidlertid her som andre steder ikke udelukkes, at den daværende justitsminister eller Justitsministeriet har været orienteret om beslutningen. Det bemærkes i den forbindelse, at det løbende har påhvilet chefen for PET at holde Justitsministeriet underrettet om forhold af væsentlig betydning for efterretningstjenestens virksomhed.

5.5 Konklusion vedr. den generelle revision i 1996

- *”Hvorfor igangsatte Politiets Efterretningstjeneste i 1996 en generel revision af sager på det politiske område og hvem godkendte den.”*

Den generelle revision af sager på det politiske område, der blev iværksat i 1996, blev igangsat af **PET-chefen** Birgitte Stampe. Det kan af notitsen fra 10. september 1996 om ”Beslutninger truffet angående revisionen” ses, at der i høj grad er tale om sletning i relation til politiske partier og organisationer, og at den daværende PET-chef har udstukket meget detaljerede retningslinjer, fx om at sagen om DKP skulle slettes. Medarbejdernes fokus på den effektive revision og den ordre der var givet, førte til makuleringsbølgen sidst i 1990’erne. Denne bærer præg af en målrettet indsats fra ledelsens side med henblik på sletning og makulering af sager på det politiske område.

Spørgsmålet om ”hvorfors” der blev igangsats en generel revision af sager på det politiske område i 1996, skal først og fremmest ses i lyset af den ændrede politiske situation med ophøret af den kolde krig. Det var således ikke længere relevant i en efterforskningsmæssig sammenhæng at registrere partier, organisationer, personer mv., som var registreret som følge af deres kontakter med og rejser til de tidligere Warszawapagt-lande. Som en naturlig følge heraf opstod et ønske om at få ryddet op i de gamle sager ud fra et relevans-kriterium. Om der tillige har været andre begrundelser fremgår ikke af det gennemgåede materiale.

Som det er fremgået af den beslutning fra 10. september 1996, der er citeret ovenfor i pkt. 4.3, var det den daværende **PET-chef** Birgitte Stampe, der godkendte den generelle, samlede revision, der fandt sted i 1996. Dette ligger i forlængelse af hendes forgængeres initiativ til mere generelle revisioner.

Det har ikke i det skriftlige materiale, som danner grundlag for denne udredning, været muligt at finde dokumentation for drøftelser med den daværende justitsminister eller daværende regering om denne beslutning. Der er således ikke noget, der tyder på, at der har været involvering i beslutningen om revisionens iværksættelse fra politisk side.

Da samarbejdet og justitsministerens ansvar for PET’s virksomhed har medført jævnlig kontakt, kan det ikke udelukkes, at den daværende justitsminister har været orienteret om beslutningen om den generelle revision af sager på det politiske område i 1996, men der er ikke noget i det skriftlige materiale, der tyder på det. Der kan således hverken foretages en bekræftelse på eller en udelukkelse af en sådan kontakt.

6. TIDEN EFTER 1990'erne

I det følgende skitseres nogle markante ændringer af betydning for beskrivelsen af retningslinjer og praksis om sletning af sager på det politiske område siden den periode, denne udredning vedrører, nemlig 1989 - 1998. Der er særligt tale om PET-udvalgets betænkning fra 2012 samt den aftale om den fremtidige regulering af PET, som er indgået i januar 2013. Herudover omtales nyere retningslinjer fra 2009 for PET, forholdet til arkivlovgivningen samt det forhold, at der i PET i dag er ansat historikere.

6.1 Nye retningslinjer for PET fra 2009

I en instruks af 7. december 2009 til chefen for PET har Justitsministeriet bl.a. fastlagt at ”Politiets Efterretningstjeneste skal indsamle og bearbejde oplysninger, der er eller kunne være af betydning for løsningen af [PET's] opgaver” og at ”Registrering af personoplysninger skal indskrænkes til det absolut påkrævede”.

Justitsministeriet har 7. december 2009 udstedt nye *”Retningslinjer for Politiets Efterretningstjenestes behandling af personoplysninger mv.”*³², ligesom PET har udstedt nogle fortrolige interne retningslinjer af 15. marts 2010 for registrering og behandling af personoplysninger mv. I Justitsministeriets retningslinjer fra 2009 præciseres bl.a.:

”Indledning

Politiets Efterretningstjeneste har til opgave at forebygge, efterforske og modvirke foretagender og handlinger, der udgør eller vil kunne udgøre en fare for bevarelsen af Danmark som et frit, demokratisk og sikkert samfund.

Det er en forudsætning for løsningen af denne opgave, at efterretningstjenesten har effektive muligheder for at behandle de oplysninger, som efterretningstjenesten modtager, indhenter og på anden måde tilvejebringer.

³² Disse retningslinjer er omtalt i PET-udvalgets betænkning 1529 fra 2012 om PET og FE, kapitel 5, s. 149 ff.

Hensynet til effektiviteten i efterretningstjenestens behandling af tilvejebragte oplysninger skal samtidig afvejes over for enkeltpersoners interesse i, at efterretningstjenestens behandling af oplysninger ikke omfatter mere, end hvad der kræves til varetagelsen af efterretningstjenestens opgaver.

Politiets Efterretningstjeneste må alene behandle oplysninger om personer i det omfang, dette er nødvendigt for varetagelsen af efterretningstjenestens opgaver.

Registrering af danske statsborgere og herboende udlændinge må ikke ske alene på grundlag af lovlig politisk virksomhed.

....

Efterretningstjenestens registre

....

§ 2. Hvis efterretningstjenesten ønsker at opretholde registreringen af en dansk statsborger, herboende udlænding eller en organisation eller virksomhed hjemmehørende i Danmark i mere end 10 år efter registreringens oprettelse, kan dette kun ske med Wamberg-udvalgets godkendelse.....Frem til sletning sker, skal spørgsmålet om registreringens opretholdelse herefter i alle tilfælde forelægges Wamberg-udvalget til godkendelse hvert 5. år, medmindre udvalget har fastsat en kortere frist.

...

Sager af særlig historisk interesse

§ 10. Materiale, som i medfør af bestemmelser om bevaring og kassation udstedt af Statens Arkiver skal bevares for eftertiden, må ikke destrueres eller slettes. Sådant materiale skal i stedet senest ved udløbet af den frist, som efter disse retningslinjer gælder for destruktion eller sletning, overføres til Statens Arkiver.

Stk. 2. Kan det i stk. 1 nævnte materiale af praktiske eller sikkerhedsmæssige grunde ikke overføres til Statens Arkiver, skal materialet, fra det tidspunkt hvor destruktion eller sletning efter disse retningslinjer skulle være sket, holdes adskilt fra efterretningstjenestens øvrige sager, således at alene medarbejdere, der af chefen for Politiets Efterretningstjeneste er særligt godkendt hertil, har adgang til sagerne og således, at sagerne ikke kan gøres til genstand for søgning eller sagsbehandling i forbindelse med efterretningstjenestens operative og efterforskningsmæssige opgaver.

Stk. 3. Politiets Efterretningstjeneste orienterer hvert kvartal Wamberg-udvalget om de sager, der i henhold til ovenstående regler er overført til Statens Arkiver, eller som i medfør af stk. 2 holdes adskilt fra efterretningstjenestens øvrige sager.”

Med disse retningslinjer, der benytter begrebet ”særlig historisk interesse”, er Wamberg-udvalget i højere grad inddraget i spørgsmålet om balancen mellem makulering og bevaring af sager.

6.2 Ansættelsen af historikere hos PET

Der er i dag i PET en sektion benævnt Dokumentationssektionen, som bl.a. har 4 *historikere* ansat til at foretage revisionsarbejdet. Historikerne kan således med den faglige ballast, som deres uddannelsesmæssige baggrund giver dem, vurdere om sager må anses at have ”særlig historisk værdi” i de tilfælde, hvor dette ikke kan afgøres entydigt på baggrund af de retningslinjer, der er på området, herunder retningslinjer modtaget fra Rigsarkivet/Statens Arkiver.

6.3 Arkivspørgsmål

Når det gælder sletning eller bevaring kommer også et særligt element på banen, nemlig spørgsmål om arkivering hos *Statens Arkiver (Rigsarkivet mv.)*. Spørgsmål om bevarings- og kassationsbestemmelser for PET har været genstand for mange drøftelser mellem PET og Rigsarkivet. Der er et dilemma mellem på den ene side ønsket om arkivering og bevaring som følge af historisk værdi og til glæde for forskningen og på den anden side beskyttelse af klassificeret materiale og beskyttelse af personfølsomme oplysninger.

Det fremgår af arkivlovens § 4, at formålet med Statens Arkiver bl.a. er:

- ”1) at sikre bevaringen af arkivalier, der har historisk værdi eller tjener til dokumentation af forhold af væsentlig administrativ eller retlig betydning for borgere og myndigheder
- 2) at sikre muligheden for kassation af ikkebevaringsværdige offentlige arkivalier i samarbejde med de myndigheder, der er omfattet af [arkivloven]
- 3) at stille arkivalier til rådighed for borgere og myndigheder, herunder til forskningsformål³³
- 4) at vejlede borgere og myndigheder i benyttelse af arkivalier
- 5) at udøve forskning og udbrede kendskabet til forskningens resultater.”³⁴

³³ Denne forskning er ikke kun knyttet til faget historie i snævrere forstand, men også andre discipliner, som arbejder på grundlag af historiske data. En betydelig del af arkivbenyttelsen falder uden for det videnskabelige forskningsbegreb, idet den er knyttet til f.eks. journalistisk arbejde mv., se noterne i Karnov.

Der har igennem tiden været afholdt en række møder mellem personer ansat i PET og personer ansat i Rigsarkivet, hvor man forsøgte at aftale nærmere om PET's tilpasning af arkiverne til de almindelige regler, der gælder for anden statsforvaltning.

Det fremgår af et referat tilbage fra 1. februar 1989, udarbejdet af en kriminalassistent om ”forny et initiativ for tilpasning af PET's arkiver til reglerne for den øvrige statsforvaltning”, at der har været afholdt et møde den 31. januar 1989 med deltagelse af en arkivar fra Rigsarkivet, samt en vicepolitimester, en afdelingsleder og en kriminalassistent. Af referatet fremgår bl.a. følgende:

”1. Under henvisning til kulturministeriets bekendtgørelse nr. 91 af 20. februar 1976 har Rigsarkivet i 1989 ført periodisk tilsyn bl.a. med arkiverne i Justitsministeriets ressort. Det var i den forbindelse pålagt [arkivar fra Rigsarkivet] at undersøge, hvorvidt og i hvilken udstrækning PET's arkiver kunne indgå i Rigsarkivet på linje med den øvrige forvaltnings. Endvidere ønskede Rigsarkivet at indgå en aftale med PET om de fremtidige retningslinjer for makulering af det materiale, der bortrevideres i PET (herunder det sagsområde, der er under kontroludvalgets tilsyn).

2. De materialer, som Rigsarkivet ønskede stillet til rådighed, var emneplaner, journalvejledninger, hjælperegistre, søgemidler i øvrigt samt sager/sagsgrupper. Kriterier for udvælgelse af sagskategorierne skulle efter Rigsarkivets synspunkt være den historiske værdi for en senere forskning.

3. Fra PET's side var der en positiv holdning til afleveringsaftaler med Rigsarkivet, idet sådanne aftaler kunne løse såvel praktiske arkivproblemer som revisionsproblemer (sager af høj historisk værdi) for afdelingen.

4. [Vicepolitimester] redegjorde for de politiske- og kildebeskyttelsesmæssige aspekter en tilgængelighed til PET's arkivalier ville have. Endvidere orienterede han om de juridiske retningslinjer for PET's revision i henhold til justitsministeriets bestemmelser fra 1968 og kontroludvalgets virke.

5. Det blev besluttet, at [vicepolitimesteren] skulle søge at afklare de juridiske spørgsmål, der kunne rejse sig omkring aflevering til Rigsarkivet af sager, som efter ovennævnte bestemmelser skulle bortrevideres fra PET's arkiver.

6. Endvidere skulle PET vurdere, hvilken del af arkivdannelsen fra perioden 1954 til 1989, der ville kunne tilgå Rigsarkivet. Vurderingen skulle indeholde PET's krav om tilgængelighedsfrister.

³⁴ Noget lignende var fx også foreskrevet i en vejledning fra 2000.

7. Rigsarkivet tilbød, at ovennævnte arkivalier kunne ligge i et i Rigsarkivet utilgængeligt arkiv, indtil aftalte frister gjorde materialet tilgængeligt. Det aftaltes, at PET's sikkerhedsafdeling i påkommende tilfælde kunne besigtige de omhandlede magasiner.

8. Det blev besluttet, at PET's administrationsafdeling skulle opgøre arten og volumen – i hyldemeter - af tjenestens samlede arkivalier. Endvidere skulle der foretages et skøn over hvilket omfang de under pkt. 6 nævnte arkivalier ville have. [Arkivar fra Rigsarkivet] afleverede blanketter, hvorpå oplysninger om PET's arkiver skulle indberettes til Rigsarkivet, hvis en aftale mellem institutionerne kom i stand.

9. Næste møde vil blive aftalt, når PET havde afsluttet ovennævnte undersøgelser.”

I tiden efter 1990'erne har der været ført en langvarig korrespondance mellem PET og Rigsarkivet i relation til arkivering. Rigspolitichefens område var indsat i en såkaldt ”Taktplan 2001-2004 for udarbejdelse af bestemmelser om bevaring og kassation”,³⁵ men der var en forståelse mellem PET og Rigsarkivet om, at nærmere bevarings- og kassationsbestemmelser skulle afvente PET-kommissionens beretning og PET-udvalgets betænkning.³⁶

I et notat af 26. august 2004 om ”Statens arkivers bevarings- og kassationsbestemmelser for arkivalier fra Politiets Efterretningstjeneste”, har rigsarkivaren ophævet bestemmelserne fra 1965 om sager af historisk værdi og har blot fastsat, at sager vedrørende personsikkerhedsregistrering uden belastende oplysninger kan kasseres.³⁷ Denne ophævelse af 1965-aftalen gentages i de bevarings- og kassationsbestemmelser for PET, som Rigsarkivet har fremsendt 12. april 2012.

Af et notat af 13. oktober 2009 fra Rigsarkivet, Bevarings- og kassationsafdelingen fremgår om status i årene fra 2004 og frem således bl.a.:

”Elektroniske journalsystemer:

.....

Mødet [15. oktober 2004]havde bl.a. til formål at tage fat på spørgsmålet om produktion af arkiveringsversion af perioden [1989-1999].

³⁵ Se herom cirkulære nr. 31 af 23. marts 2001.

³⁶ Se herom mødereferat af 16. januar 2002 mellem PET og Rigsarkivet, mødereferat fra 16. maj 2007 samt skrivelse fra rigsarkivaren til PET af 21. december 2007 og korrespondance og møder mellem Rigsarkivet og PET i 2009-2010.

³⁷ Det fremgår bl.a. af referat af møde den 16. maj 2007, at PET gerne ville drøfte, hvilke PET-sager der kunne kategoriseres som værende af særlig historisk interesse, men at medarbejderne fra Statens Arkiver gerne ville afvente PET-kommissionen og PET-udvalgets arbejde. Af en intern notits hos PET fra 25. marts 2010 fremgår bl.a., at processen med møderækken bl.a. skulle ”fastlægge reviderede retningslinjer for, hvilket sagsindhold SA anser som historisk relevant”.

Efter mødet skriver Rigsarkivet den 7. januar 2005 et notat:

På notatet er med håndskrift tilføjet: "Talt med ... 14/1-05: Afventer betænkning fra det igangværende udvalg vedr. de hemmelige tjenester. Vi rører ikke ved PET indtil da. ...".

Referatet fra et møde mellem Statens Arkiver og PET 7. april 2006 lyder således:

"[Vicepolitimesteren] indledte mødet med en kort redegørelse for de mange bestemmelser mm, som fastlagde krav om sletning af registreringer i PET's systemer og sager. Makuleringen af gamle sager er midlertidigt stoppet i 1998, men vil blive genoptaget, når PET-kommissionen, Bent Jensen m.fl. har afsluttet deres undersøgelser, og derfor ikke efterspørger sager. Ved makulering af sager slettes også oplysninger (emne) i journalsystemet, således at det ved søgning i systemet ikke vil fremgå, at der har eksisteret en sag. Sådanne sletninger vil normalt ske løbende.

....

... fortalte, at mange af sagerne i det historiske arkiv (= sager der skal bevares og med tiden afleveres til Rigsarkivet) var blevet scannet for at kunne stilles til rådighed for PET-Kommissionen og Bent Jensen samtidig. Ved samme lejlighed blev papjournalkortene indskannet. Der var således ved at blive dannet et elektronisk arkiv med de historiske sager samt andre sager, som skulle stilles til rådighed i forbindelse med de verserende undersøgelser... foreslog, at vi i stedet koncentrerede kræfterne om den tekniske mulighed for at bevare og med tiden aflevere dette elektroniske arkiv.

Under drøftelserne blev det klart, at det er meget få sager, der skal bevares og afleveres fra PET. For perioden 1953-1989 drejer det sig om 145 sager + evt. ca. 200, som er blevet anvendt i forbindelse med de verserende undersøgelser. Da man må formode, at antallet af sager, som skal bevares for perioden 1989 ff ikke væsentligt vil overstige dette antal, vil antallet af bevarede sager pr. år ikke overstige 100. Statens Arkiver kan således "nøjes" med en udskrift af oplysningerne, om de sager, som skal afleveres (= det historiske arkiv).

Konklusionen blev, at aftalen om søgemidler til det historiske arkiv udsættes indtil Wendler-Petersen og Wamberg-udvalget er færdigt, da det vil afgøre mængden af sager i det historiske arkiv.

SA skal skrive et brev til PET, hvor vi fritager dem fra at producere en arkiveringsversion af journalperioden 1989-1999 samt anmelde journalsystem for perioden 2000 ff.

.....

Konklusionen blev, at også spørgsmålet om aflevering af papirsagerne bør udskydes, indtil diverse udvalg er færdige med at benytte dem."

Udviklingen i arkivloven har været udtryk for en stadig udvidelse af, hvad der skal arkiveres, og en markant nedsættelse af de såkaldte ”tilgængelighedsfrister”, dog sådan at der er fastholdt en langvarig tilgængelighedsfrist for personsager.

Den nugældende arkivlov³⁸ fastsætter bestemmelser om bl.a. tilgængelighed og indsigt i offentlige arkivalier. Efter arkivlovens § 13 afleverer myndighederne deres arkivalier til Statens Arkiver, inden de er 30 år gamle, medmindre modstående hensyn gør sig gældende. Der kan bl.a. fastsættes en længere afleveringsfrist for arkivalier, der i henhold til særlige bestemmelser er klassificeret ”fortroligt” eller højere.

I arkivlovens kapitel 6 er der fastsat regler om tilgængelighed, som er bygget op om en generel tilgængelighedsfrist – også inden for strafferetsplejen – på 20 år,³⁹ men med en række undtagelser. Efter lovens § 27 kan den afleverende myndighed efter drøftelse med det modtagende arkiv således fastsætte en længere frist – dog højst 60 år – i en række tilfælde, herunder hensyn til statens sikkerhed eller til private og offentlige interesser, hvor hemmeligholdelse efter forholdets særlige karakter er påkrævet. Arkivenheder, ”som indeholder oplysninger om enkeltpersoners private, herunder økonomiske forhold, er tilgængelige når de er 75 år⁴⁰ gamle”, jf. arkivlovens § 23, stk.1.

6.4 PET-udvalgets betænkning fra 2012

PET-udvalget blev nedsat af den daværende regering i april 1998 med det formål at overveje behovet for og udformningen af en mere samlet regulering af PET’s virksomhed. En sådan regulering vil bl.a. skulle tilsigte at skabe klarhed om rammerne for PET’s aktiviteter og virkemåde og hermed også om, hvad der falder uden for disse rammer.

Udvalget afgav i 2012 ”Betænkning 1529 om PET og FE”. Heri foreslås bl.a. at PET så vidt muligt bør være omfattet af reglerne i persondataloven, således at der i en selvstændig lov om

³⁸ Se lovbekendtgørelse nr. 1035 af 21. august 2007 med senere ændringer samt bekendtgørelse nr. 591 fra 2003 om offentlige arkivalier og om offentlige arkivers virksomhed samt bekendtgørelse nr. 177 fra 2009 om bevaring og kassation af rigspolitichefen og politikredsens arkivalier.

³⁹ Den blev i 2007 nedsat fra 75 år til 20 år.

⁴⁰ Denne frist er nedsat fra 80 til 75 år.

PET indsættes bestemmelser, der angiver hvilke bestemmelser i persondataloven, der finder anvendelse for PET, og angiver betingelserne for, at tjenesten kan behandle personoplysninger. Herudover fremsættes bl.a. forslag om at der ”ved lov oprettes et kontrol- eller tilsynsorgan med PET (PET-tilsynet) til afløsning af Wambergudvalget”.

”Udvalget foreslår endvidere at lovgivningsmagten fastsætter de generelle retningslinjer for tilsynsorganets sammensætning og virksomhed... Opgaven for det foreslåede tilsyn skal efter udvalgets opfattelse være at føre tilsyn med PET’s overholdelse af reglerne om PET’ behandling af oplysninger om her i landet hjemmehørende personer... Udvalget finder, at tilsynet ikke forudgående skal inddrages i forbindelse med PET’s afgørelse af spørgsmål om behandling af personoplysninger mv. Det foreslås således, at tilsynet efterfølgende af egen drift eller efter klage påser, at PET’s behandling af oplysninger finder sted i overensstemmelse med reglerne... Der er i udvalget enighed om, at tilsynet skal kunne afgive udtalelse over for PET. Derimod har der ikke kunnet opnås enighed om, hvorvidt tilsynet skal kunne give påbud og nedlægge forbud.”⁴¹

PET-udvalget har i sin betænkning fra 2012⁴² ifølge sit kommissorium overvejet en række spørgsmål i relation til registrering, herunder forholdet til den almindelige registerlovgivning. Som fremhævet i betænkning 1529 fra 2012, er det udvalgets opfattelse, at PET så vidt muligt bør være omfattet af reglerne i persondataloven, men at dette bør ske ved, at der i en selvstændig lov om PET indsættes bestemmelser, som angiver, hvilke bestemmelser i persondataloven der finder anvendelse for PET, og som angiver betingelserne for, at tjenesten kan behandle personoplysninger⁴³.

Udvalget har ”ikke fundet anledning til at fastsætte det nærmere indhold af frister for behandling af oplysninger, men finder, at der i loven om PET bør indsættes en bemyndigelse til justitsministeren til at fastsætte regler for tjenesternes sletning af opbevarede oplysninger. Disse regler bør indeholde mulighed for efter en konkret vurdering at forlænge fristen, hvis oplysningerne fortsat er aktuelle, således som de nugældende retningslinjer giver mulighed for”.⁴⁴

⁴¹ Se PET-udvalgets betænkning 1529 fra 2012 om PET og FE, s. 52-53, hvoraf det fremgår, at et mindretal bestående af syv medlemmer finder, at tilsynet skal tildeles en afgørelseskompetence, mens et flertal på 9 medlemmer finder, at tilsynet ikke bør have adgang til at give påbud og nedlægge forbud.

⁴² Se om kommissoriet PET-udvalgets betænkning 1529 fra 2012 om PET og FE, kapitel 1, s. 16 ff.

⁴³ Se PET-udvalgets betænkning 1529 fra 2012 om PET og FE kapitel 5, s. 147 ff. PET-udvalget anfører s. 233, at udvalget ”ikke har ... fundet anledning til at tage spørgsmålet om forholdet til arkivlovgivningen op, men foresætter, at der fastsættes administrative regler herom.”

⁴⁴ Se PET-udvalgets betænkning 1529, 2012, s. 239.

Udvalgets forslag vil således bl.a. indebære, at de almindelige dataretlige principper vil gælde for PET's databehandling.

Blandt de konsekvenser en sådan henvisning til persondataloven vil medføre, kan fremhæves følgende regler, der kan være af betydning for sletning:

Bestemmelsen i persondatalovens § 5, der fastsætter krav om saglighed og proportionalitet ved behandlingen af personoplysninger, er central. Det samme gælder det såkaldte princip om formålsbestemthed - finalité-princippet - i persondatalovens § 5, hvorefter en behandling ikke må være uforenelig med de formål, der har begrundet indsamlingen af de pågældende oplysninger. Senere behandling af de oplysninger, som den dataansvarlige måtte indsamle, vil således ikke frit kunne genbruges, videregives mv. Om indsamlede oplysninger efterfølgende kan anvendes til andre formål, må bero på en konkret vurdering.

De oplysninger, som behandles, skal efter § 5, stk. 3, være relevante og ikke omfatte mere, end hvad der kræves til opfyldelse af de formål, hvortil oplysningerne senere behandles. Med udtrykkene relevante og tilstrækkelige sigtes ifølge forarbejderne til, at oplysningernes art skal svare til det formål, der tilsigtes med behandlingen. Bestemmelsen fastætter endvidere, at behandlingen af oplysninger er undergivet et proportionalitetsprincip. Behandling af oplysninger må således ikke gå videre, end hvad der kræves til opfyldelse af de formål, som vedkommende myndighed mv. er berettiget til at forfølge.

Efter § 5, stk. 4 skal behandling af oplysninger tilrettelægges således, at der foretages fornøden ajourføring af oplysningerne. Det påhviler endvidere den pågældende myndighed at foretage fornøden kontrol for at sikre, at der ikke behandles urigtige eller vildledende oplysninger, og at der snarest muligt foretages sletning eller berigtigelse, hvis det viser sig, at der er behandlet urigtige eller vildledende oplysninger. Indsamlede oplysninger må efter § 5, stk. 5 ikke opbevares på en måde, der giver mulighed for at identificere den registrerede i et længere tidsrum end det, der er nødvendigt af hensyn til de formål, hvortil oplysningerne behandles.

Det følger også af den Europæiske Menneskerettighedsdomstols praksis vedrørende Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 8, at en registrering skal slettes, når den ikke længere er nødvendig og relevant.

Endelig følger det af § 14, at oplysninger, der er omfattet af persondataloven, kan overføres til opbevaring i arkiv efter reglerne i arkivlovgivningen.

Om databeskyttelse anfører *Peter Blume* i bogen ”Databeskyttelsesret” fra 2013, s. 131, at arkivering af personoplysninger er en problemstilling, der særligt, men dog ikke udelukkende, har interesse for persondatabelandling med henblik på forskning og statistik. Et af databeskyttelsesrettens almindelige principper er, at identificerbare oplysninger ikke må opbevares længere, end det er nødvendigt i forhold til det formål, der begrundede deres indsamling. Dette princip, der taget sigte at forebygge dataophobning, indebærer umiddelbart, at sådanne oplysninger skal slettes eller fuldstændigt anonymiseres. Oplysningerne bliver glemt, og de vil være væk for altid, men dette kan forskningsmæssigt være ganske uheldigt, ikke mindst når personoplysningers betydning i informationssamfundet tages i betragtning. Det er med rette anerkendt, at forskning er samfundsmæssig værdifuld, hvorfor det er ønskeligt, at arkivering kan benyttes som alternativ til sletning eller anonymisering. Dette forudsætter principielt, at arkivering har de samme konsekvenser som sletning; først og fremmest at oplysningerne aldrig mere vil kunne behandles med individuelle konsekvenser for den registrerede.

Det anføres af Peter Blume s. 132 at det ikke er ubetinget heldigt, at oplysninger kan overføres til arkiv i medfør af arkivlovgivningen, eftersom enhver opbevaring, inklusiv arkivering, kan opfattes som integritetstruende, og det er derfor under alle omstændigheder ønskeligt, at der tages hensyn hertil ved behandlingen af de personoplysninger, der er arkiverede. Det konkluderes s. 133, at den foreliggende regulering alt i alt forekommer at sikre, at personoplysninger kan bevares for eftertiden og benyttes til samfundsmæssigt nyttig forskning, uden at der herved aktualiseres en integritetskrænkelserisiko. Selv om arkivering er en modifikation af et af databeskyttelsesrettens hovedprincipper, giver arkivlovgivningen således efter Peter Blumes opfattelse ikke anledning til større betænkeligheder.

6.5 Aftalen fra januar 2013 om regulering af PET

I en aftale af 18. januar 2013 har regeringen, Venstre, Konservative og Dansk Folkeparti opnået enighed om en lov, der skal regulere PET's opgaver og behandling af personoplysninger. Det er fremhævet, at der ikke tidligere har været en sådan særlig lovgivning af PET's virksomhed og at kontrollen med PET som noget nyt også vil blive

styrket gennem oprettelse af et nyt uafhængigt tilsynsorgan vedrørende PET's behandling af oplysninger.

Hovedpunkterne i den nye PET-lov vil blive, *at* PET's behandling af personoplysninger underkastes en lovregulering, som bygger på de almindelige persondataretlige principper og begreber, *at* regeringserklæringen af 30. september 1968 om forbud mod registrering alene på grundlag af lovlig politisk virksomhed vil komme til at fremgå af loven, *at* der oprettes et uafhængigt tilsyn med PET, som afløser det nuværende Wamberg-udvalg og som vil få til opgave at føre tilsyn med PET's behandling af personoplysninger og *at* der etableres en adgang til indirekte indsigt i oplysninger hos PET.

Samtidig ændres loven om Folketingets kontroludvalg, *sådan at* udpegningen af medlemmerne af PET-tilsynet med undtagelse af formanden sker efter drøftelse af kontroludvalget, *sådan at* kontroludvalget skal underrettes, hvis en henstilling fra PET-tilsynet ikke følges, *sådan at* der indføres en pligt for regeringen til på anmodning fra kontroludvalget at give udvalget oplysninger om efterretningstjenestens virksomhed, herunder statistiske oplysninger, *sådan at* regeringen årligt skal give regeringen en underretning om PET's brug af civile som agenter og *sådan at* kontroludvalget fremover i sine beretninger kan angive de emner, som har været under behandling i udvalget, hvilket skaber åbenhed om udvalgets virksomhed.

Som led i den nye PET-lov vil der blive indsat en overordnet slettefrist for oplysninger indsamlet eller indhentet i forbindelse med undersøgelser og efterforskning rettet mod fysiske og juridiske personer. I de tilfælde, hvor PET således mere målrettet og systematisk indsamler oplysninger om bestemte personer, vil PET senest skulle slette de tilvejebragte oplysninger, når der ikke er tilvejebragt nye oplysninger i sagen inden for de sidste 15 år.

7. SAMMENFATNING, VURDERING og KONKLUSION

Justitsministeriet har anmodet mig om at forestå en udredning om Politiets Efterretningstjenestes sletning af sagsakter på det politiske område fra 1989 til 1998. De spørgsmål, jeg er blevet bedt om at besvare er:

- Hvilke retningslinjer der gjaldt for Politiets Efterretningstjenestes makulering af sagsakter på det politiske område.
- Hvilken makuleringspraksis Politiets Efterretningstjeneste fulgte i den pågældende periode, herunder eventuelle fravigelser fra praksis.
- Hvorfor Politiets Efterretningstjeneste i 1996 igangsatte en generel revision af sager på det politiske område og hvem der godkendte den.

Udredningen skal ske på grundlag af **skriftligt** materiale, dvs. ”samtlige eksisterende akter hos alle relevante myndigheder i Danmark, herunder Justitsministeriet og Politiets Efterretningstjeneste”. Jeg har derfor gennemgået en lang række sager begge steder, især hos Politiets Efterretningstjeneste (PET). Da den undersøgte periode ligger 15-24 år tilbage i tiden, er det klart, at en del materiale har måttet findes på arkiver, og en klar udfordring ved udredningen er, at en del af de relevante sager jo netop *er makuleret* og derfor ikke eksisterer længere og ikke kan gennemgås. Ligesom det er svært at spå om fremtiden, kan det således være svært at gætte om fortiden.

Ved beslutninger om sletning af sagsakter er der tale om en **balance mellem samfundshensyn og individhensyn**. Denne balance skal findes i de retningslinjer, der gælder om sletning og makulering, ligesom den skal udmøntes konkret, når det skal vurderes om den enkelte sag skal slettes eller bevares.

Samfundshensyn fører til, at Politiets Efterretningstjeneste indsamler og bearbejder oplysninger, der er eller kan være af betydning for deres hovedopgave, nemlig at ”overvåge, forebygge og modvirke foretagender og handlinger, som må antages at rumme en fare for Rigets selvstændighed og sikkerhed og den lovlige samfundsorden.” Oplysningerne er ofte meget *personfølsomme* og sensitive, og individhensyn fører derfor til, at registreringerne begrænses mest muligt, og slettes, når de ikke er relevante (længere). Regler og praksis om registrering

og sletning vil altid udgøre en hårfin balance mellem disse to modsatrettede hensyn til samfundet og PET's opgaver på den ene side og individhensyn og personlig integritet på den anden side.

Hensyn til **historisk værdi** og bevaring af sagsakter for eftertiden er også et samfundshensyn, men har en noget anden karakter end varetagelsen af PET's opgaver. Forskning i historie mv. samt mulighed for at beskrive, analysere og forklare politiske beslutninger mv. skaber en interesse i at kunne bevare oplysninger, herunder oplysninger, der foreligger hos PET. Da disse oplysninger som nævnt kan være meget personfølsomme og *sensitive*, bliver balancen her mellem individhensyn på den ene side og hensyn til historieskrivningen og historieforståelsen på den anden side. Også denne balance er hårfin og vedrører en særlig situation. For det første kan PET's oplysninger være usikre, da de i et vist omfang beror på informationer og vurderinger, der kan (vise sig at) være forkerte. For det andet kan informationerne og vurderingerne i nogle tilfælde være baseret på en enkelt medarbejders jugement, som kan bero på en fejlopfattelse eller forkert fortolkning af aktiviteter, situationer el.lign. Endelig kan oplysningerne være baseret på telefonaflytninger o.l., som giver det personfølsomme og integritetskrænkende en særlig dybde – eller som det også er udtrykt ”at – i hvert fald en del af – sagsakterne er af helt ekstraordinær sensitivitet”⁴⁵.

I den **politiske debat** har der igennem årene jævnligt været rejst spørgsmål om og kritik af begrundelserne, omfanget og kontrollen med *registreringerne* hos Politiets Efterretningstjeneste. Drøftelser i skiftende regeringer og i Folketinget førte i midten af 1960'erne til nedsættelse af det såkaldte ”Wamberg-udvalg”, der har til formål at føre tilsyn med registreringerne og med at oplysninger slettes, når der ikke (længere) er efterforskningsmæssigt behov for at bevare dem. Det er relativt nyt, at spørgsmålet om *sletning og bevaring* på grund af historisk værdi er på den politiske dagsorden. Sletning og makulering er ikke omfattet af Wamberg-udvalgets opgaver. PET-kommissionens Beretning fra 2009 havde fokus på politiske registreringer i perioden 1945-1989, dvs. en periode indtil det tidsrum i 1990'erne, som denne udredning om sletning og makulering vedrører.

⁴⁵ Se PET-chefens udtalelse fra 10. oktober 1995, omtalt i pkt. 3.7.

Rammerne for PET er karakteriseret ved, at der på intet tidspunkt har været tale om lovregulering, ligesom reglerne i persondataloven ikke gælder for PET. Reguleringen er sket ved at skiftende justitsministre har udstedt generelle retningslinjer i form af cirkulærer, bestemmelser og instrukser. Endvidere har skiftende chefer for PET fastsat en række interne forskrifter og direktiver som led i den almindelige tilrettelæggelse af arbejdet. Justitsministeren, som har ansvaret for og kontrollen med PET, har gennem løbende og jævnlig kontakt med PET's ledelse haft mulighed for at fastlægge principperne for registreringer og sletninger og eventuelle ændringer i disse samt give konkrete instruktioner, herunder om prioriteringen af arbejdsopgaverne. Den parlamentariske kontrol med PET udøves af Folketingets parlamentariske kontroludvalg.

PET's sletning af sagsakter på det **politiske område** i perioden fra 1989 til 1998 var ifølge sagens natur præget af den *periode i 1990'erne*, der var tale om. Siden 1968 havde der været markant politisk fokus på sletning af sager, hvor registrering var sket "alene på grundlag af lovlig politisk virksomhed". Dette er klart dokumenteret af PET-kommissionen i deres beretning. Desuden har der også siden 1968 været en generel "forældelsesregel" vedr. sagerne, idet de som udgangspunkt skulle slettes efter 10 år. Ophøret af den kolde krig førte til, at der fra midten af 1980'erne kom fokus på sletning af sager, der var baseret alene på relativt banale "østvendte" kontakter og aktiviteter, herunder fx rejser til østlande, særligt de tidligere Warszawapagt-lande. Det fremgår således af PET-redegørelsen fra 1998, at der i 1986 efter drøftelser i Wamberg-udvalget og på baggrund af korrespondance med daværende justitsminister Ole Espersen skete ændringer i retningslinjerne for registreringer, således at kontakt med Warszawapagt-landenes ambassader i København, rejser til disse lande samt medlemskab af visse venskabsforeninger el.lign. ikke i sig selv gav anledning til registrering.

På baggrund af en henvendelse fra Wamberg-udvalgets formand, kom der fra midten af 1990'erne desuden fokus på bevaring af sager med særlig **historisk værdi**. Ved denne lejlighed var der en korrespondance mellem Wamberg-udvalgets formand Bodil Panild og den daværende justitsminister Bjørn Westh, som førte til udstedelse af retningslinjer om sager af historisk værdi, jfr. nærmere nedenfor.

Tidsperiodens særlige kendetegn afspejler sig naturligt i både regler og praksis.

- **Hvilke retningslinjer der gjaldt for Politiets Efterretningstjenestes makulering af sagsakter på det politiske område.**

Retningslinjerne var centreret om et ”forbuds-kriterium”, et ”relevans-kriterium”, et ”tidsmæssigt kriterium” og en særregel om bevaring af sager af ”særlig historisk værdi”. Eller sagt populært: Om registrering var ”forbudt”, ”forkert” eller ”forældet”, sådan at registreringen skulle slettes og sagen makuleres eller om den skulle bevares, fordi den var af ”historisk værdi”.

Sletning har altid skullet ske, når sagen ikke længere var relevant i relation til PET’s virksomhed og opgaver, dvs. først og fremmest efterforskningsmæssige formål. Dette er sket ved den løbende revision, hvor der ved gennemgang af sager skulle slettes de registreringer og sagsakter, som var uinteressante i et aktuelt perspektiv. Det er også sket i form af mere samlede revisioner, hvor der blev slettet mange sager. Man kan sige at registreringen var ”*irrelevant*” eller ”***forkert***” i forhold til det aktuelle trusselsbillede.

Sletning har i hvert fald siden regeringserklæringen fra 1968 desuden skullet ske vedrørende sager, hvor registrering var sket ”alene på grundlag af lovlig politisk virksomhed” – dvs. hvor registrering ikke var tilladt. Dette kriterium har været genstand for vældig mange politiske debatter og har været i centrum for PET-kommissionens beretning. Også i 1990’erne som denne udredning vedrører, var sletning ud fra forbudskriteriet af betydning for den løbende revision. Man kan sige at sletning skulle ske, når den var (blevet) ”***forbudt***” i medfør af regeringserklæringen fra 1968.

Endelig fulgte det af retningslinjer fra 1968 og frem, at sletning skulle ske, hvor der var gået et vist tidsrum efter sagens oprettelse, for personsager typisk 10 år. Wamberg-udvalget kunne dog ved konkret forelæggelse give tilladelse til forlængelse. Der er tale om en særlig udformning af en sletteregel, der er knyttet til relevans-kriteriet, idet man går ud fra at gamle sager i almindelighed ikke længere er af betydning for efterforskningen. Man kan sige at registrering skulle slettes og de fysiske sager makuleres, når sagen var ”***forældet***”.

En ganske specifik retningslinje gjaldt for sagsakter af særlig ***historisk værdi***. Disse skulle bevares ud over de sædvanlige tidsmæssige grænser og opbevares i et særskilt arkiv, indtil de

kunne afleveres til Rigsarkivet. Denne særregel om bevaring af sager af historisk værdi fulgte af en aftale med Rigsarkivet tilbage fra 1965, som også var gældende i 1990'erne. Sletning af registreringer og bevaring af sagsakter som følge af deres historiske værdi er ikke omfattet af Wamberg-udvalgets tilsyn, men på baggrund af en henvendelse fra Wamberg-udvalgets formand i 1995 udformede PET-chefen en særskilt instruks herom i 1996, baseret på aftalen fra 1965 mellem PET og Rigsarkivet. Bevaring skulle efter denne aftale bl.a. ske ved "Enkeltakter vedr. personer, der har haft en mere fremtrædende politisk, kulturel, økonomisk eller administrativ position" og herudover, hvis der er tale om "Andet materiale, som skønnes at have eller at kunne få historisk værdi." Der har så vidt ses ikke været udarbejdet nærmere retningslinjer fra PET eller Rigsarkivet med hensyn til den nærmere fortolkning og præcisering af, hvad der skulle tillægges vægt ved udvælgelsen af, hvilke sagsakter, der skulle bevares som følge af deres historiske værdi.

- **Hvilken makuleringspraksis Politiets Efterretningstjeneste fulgte i den pågældende periode, herunder eventuelle fravigelser fra praksis.**

Praksis med hensyn til makulering af sagsakter på det politiske område i 1990'erne har været baseret på de beskrevne **retningslinjer**. Der er således ingen tvivl om, at "forbudskriteriet", "relevanskriteriet" og "tidskriteriet" har været gældende, ligesom retningslinjerne fra 1965 om bevaring af sager af særlig historisk værdi var gældende i 1990'erne.

Der er næppe tvivl om, at PET i perioden 1989 til 1998, særlig fra 1996 og frem, var meget optaget af at slette sager, herunder slette sager på det **politiske område**.

Det gjaldt først og fremmest ønsket om at slette sager, der ikke længere var relevante som følge af den nye politiske situation med den kolde krigs ophør, og den deraf følgende dalende interesse i, at have personregistreringer centreret om banale øst-rejser, øst-kontakter o.l. Dette skete i form af en større samlet revision fra 1996 og frem. Hertil kom den almindelige løbende revision med sletning af sager, der var over 10 år gamle, sager der i øvrigt var blevet irrelevante samt eventuelle sager, hvor der var sket registrering "alene på grundlag af lovlig politisk virksomhed".

Med hensyn til sager af **historisk værdi** fremhæver PET i forbindelse med korrespondancen i 1995-96 med Wambergudvalget og i PET-redegørelsen fra 1998, at retningslinjerne fra 1965 følges.

Da beslutninger eller anbefalinger om makulering i 1990'erne har ligget dels hos PET's ledelse, dels ansatte i den såkaldte "**revisionssektion**", der stod for arkivering og makulering, har deres opfattelse af situationen spillet en rolle, ikke mindst fordi mange beslutninger om sletning blev taget af de ansatte i revisionssektionen. Som fremhævet i 1998-redegørelsen vedrørende dele af PET's virksomhed, kan det være vanskeligt at fastslå og dokumentere baggrunden for beslutninger, når de pågældende sager er makuleret. Og der er jo tale om sager, som blev slettet for 15-25 år siden. Med udgangspunkt i den lange række af instrukser, mødereferater mv., er indtrykket generelt, at der i den "kultur", der har været omkring makulering i den pågældende periode i 1990'erne har været stort fokus på almindelige "oprydningshensyn" - hvilket udtrykket "**operation skabsrydning**" er et dækkende udtryk for - samt på beskyttelse af personfølsomme oplysninger.

Ledelsens beslutninger fra 1996 i relation til praksis har været meget detaljerede og en lang række notater fra medarbejdere i revisionssektionen viser, at der er blevet fulgt op på ledelsens beslutninger på effektiv vis. Udførlige notitser fra medarbejdere synes at tyde på stor omhu i ønsket om at få ryddet op i gamle sager og få sikret overholdelse af reglerne om revision. Dette har ført til det, der i pkt. 5.2 er benævnt en **makuleringsbølge** med start i 1996.

Der har formentlig været en gennemgående fornemmelse af, at de **politiske vinde** blæste om PET på en måde, som gjorde det nærliggende at være meget opmærksom på, at der ikke var registreret personer eller organisationer på det politiske område i strid med retningslinjerne, omtalt ovenfor i pkt. 3 og 4.3, og at der derfor skulle være stor omhyggelighed med at sikre, at sådanne oplysninger ikke var registreret, og hvis de var registreret da sørge for, at de blev slettet og sagerne makuleret. Dette understøttes af notatet fra 9. maj 1997, omtalt i pkt. 4.4 ovenfor, hvor det fra revisionssektionen fremhæves, at målet med den samlede revision fra 1996 og frem var at få revideret "politisk ømtålelige registreringer af danske statsborgere, der i sin tid var registreret efter de på daværende tidspunkt gældende regler, men hvor registreringen efter de nugældende retningslinjer ikke kan opretholdes". Desuden påpeges at

personer, der alene er registreret på grund af øst-rejser, ikke længere betragtes som registreringsværdige.

Der synes ikke på samme tydelige måde at have været stor fokus på at bevare sager af særlig **historisk værdi** – i hvert fald ikke før midten af 1990'erne. Dette understøttes af, at sletning kunne besluttes af den enkelte medarbejder, mens undladelse af makulering af sagsakter, der knytter sig til slettede registreringer, i hvert enkelt tilfælde skulle godkendes af en jurist. Desuden har begrebet ”historisk værdi” ikke nødvendigvis været let eller entydigt at arbejde med for de ansatte i revisionssektionen.

Ved beslutningerne om makulering eller bevaring af sager på det politiske område har de ansatte i revisionssektionen skullet kende og vurdere de kriterier, der er omtalt ovenfor i pkt. 3 og 4.3. Mens det tidsmæssige kriterium, hvorefter sagerne er forældet er objektivt konstaterbart og let kan administreres præcist og ensartet, kan de øvrige kriterier give anledning til **fortolkning**. De har imidlertid meget forskellig karakter. Relevanskriteriet, hvorefter sager skal slettes, når de er irrelevante i forhold til den til enhver tid gældende politiske situation og dermed PET's opgaver, ligger inden for det kerneområde, som de ansatte i PET beskæftiger sig med, idet de har indgående erfaring på dette område – de er så at sige på ”hjemmebane”. Derimod må PET-medarbejdere vel generelt set antages at have mindre indgående erfaring, når det gælder fortolkningen af, hvornår en sag har særlig historisk værdi – de er så at sige mere ”på udebane”.

Gennemgangen af sager om politiske organisationer mv. viser, at medarbejderne i revisionssektionen detaljeret har gennemgået sagerne og udtaget de enkelte sagsakter, de har vurderet havde særlig historisk interesse.

Der er ikke noget, der tyder på, at PET's generelle praksis med hensyn til makulering og bevaring er fraveget, når det gælder **organisationssagerne**. De følger det mønster, der er lagt ved retningslinjerne beskrevet ovenfor i pkt. 3. Der er tale om en konkret udmøntning af relevans-kriteriet, idet det efter murens fald ikke længere blev anset for nødvendigt af efterforskningsmæssige grunde at bevare sager, som var centreret om venstrefløjspartier med særlig tilknytning til østlande. Sådanne sager skulle således makuleres for at opfylde retningslinjerne

om, at sager skal slettes, når de ikke længere er relevante. I forbindelse med gennemgangen af sagerne vedrørende kommunisme er der hos PET foretaget en vurdering af de enkelte sagsakter med det formål at udfinde de dele, der skulle bevares som følge af deres særlige historiske værdi.

Når det gælder **personsager**, er situationen noget anderledes. Ud fra aftalen fra 1965 mellem PET og Rigsarkivet, som er beskrevet ovenfor i pkt. 3.2, skal *enkeltakter vedrørende personer, der har haft en mere fremtrædende politisk, kulturel, økonomisk eller administrativ position*, bevares.

Ikke desto mindre har gennemgangen af mapperne med de såkaldte ”B-nr.lister” vist, at **sager vedrørende en række markante, politiske og kulturelle personligheder er makuleret**. Som eksempler kan nævnes en række personer, der har været offentlig omtalt, nemlig Jens Otto Krag, Anker Jørgensen, Poul Hartling, Bertel Haarder. K.B. Andersen, Ole Sohn, Knud Jespersen og Hans Scherfig. Sletningen har tilsyneladende omfattet hele sagen. Disse sletninger forekommer påfaldende og kan undre, når der henses til aftalen fra 1965.

Det kan ikke af materialet ses, hvad begrundelsen har været, hvem der har truffet beslutningen, og hvem der eventuelt har godkendt sletning og makulering. Og sagerne er jo makuleret og findes derfor ikke mere. Der bliver derfor ifølge sagens natur kun tale om gisninger om **mulige begrundelser** for at sagerne blev makuleret, på trods af at de omhandlede markante politiske personligheder mv.

En forklaring på, at de nævnte sager ikke er blevet anset for at være af historisk værdi, kan være, at materialet blev anset for uinteressant, fordi der alene var tale om avisudklip o.l., som også kunne findes andre steder. Som fremhævet både i PET’s redegørelse fra 1998 og i forbindelse med min gennemgang af en lang række konkrete sager, har det således været meget almindeligt, at der i nogle typer sager fortrinsvis var avisudklip og andet materiale, der var offentligt tilgængeligt på anden måde. Hvis det har været tilfældet, vil det ikke være en fravigelse fra praksis. Det vil i så fald være i overensstemmelse med retningslinjerne og aftalen fra 1965 at makulere sagen, da den på trods af den person, den omhandler, som følge af sit indhold ikke har selvstændig historisk værdi.

En anden forklaring kan være, at der herudover fortrinsvis var oplysninger af meget privat og personlig karakter, som ikke blev anset for at have historisk værdi i en politisk og samfundsmæssig sammenhæng. Dette kunne fx for nogle sager skyldes, at oplysningerne var baseret på telefonaflytninger. I denne situation kan vurderingen af den historiske værdi også være begrundet i konkrete forhold. Samtidig kan en del af oplysningerne være baseret på subjektive vurderinger, som ikke nødvendigvis har den substans og karakter, som gør dem velegnede til at fungere som basis for historiske beskrivelser, analyser og vurderinger. Disse forhold kan tale for, at oplysningernes personlige karakter og mulige usikkerhed i forhold til subjektive vurderinger ikke giver dem den nødvendige historiske værdi, og derfor ikke er udtryk for fravigelse fra praksis.

En tredje forklaring kan være, at den konkrete medarbejder ikke har været (tilstrækkelig) opmærksom på, at sådanne sager om politiske personligheder skulle bevares ud fra deres historiske værdi, eller fejlagtigt har fortolket situationen sådan, at der ikke var tale om sagsakter af særlig historisk værdi. I dette tilfælde vil der være tale om en uberettiget fravigelse fra praksis, men der er ikke i det gennemgåede materiale belæg for en sådan antagelse.

Endelig kan en *fjerde forklaring* være, makulering skete ud fra en opfattelse af, at de ændrede registreringsprincipper gjorde det berettiget at undlade en overførsel af sagens enkeltakter til historisk arkiv; eller at PET ikke ønskede at åbenbare, at man havde foretaget de pågældende registreringer, måske fordi registreringerne kunne tænkes at være – eller blive opfattet som værende – foretaget *alene på grundlag af lovlig politisk virksomhed*, som efter 1968 var i strid med retningslinjerne. Der er dog heller ikke med hensyn til denne mulige forklaring noget i det gennemgåede materiale, der giver belæg for en sådan antagelse.

Om sletningerne har været udtryk for en **fravigelse fra praksis**, kan således ikke afgøres, når det ikke længere kan ses, hvad sagerne indeholdt, og hvilken af de fire mulige begrundelser, der var tale om. Det eneste der kan konstateres er, at der ikke i det gennemgåede materiale er noget der giver belæg for at antage, at der rent faktisk var tale om en fravigelse af praksis.

En begrundelse, der havde vist, at der var foretaget overvejelser om eventuel historisk værdi, og hvad disse overvejelser gik ud på, havde været velgørende.

- **Hvorfor Politiets Efterretningstjeneste i 1996 igangsatte en generel revision af sager på det politiske område og hvem der godkendte den.**

Den generelle revision af sager på det politiske område, der blev iværksat i 1996, blev igangsat af PET-chefen Birgitte Stampe. Det kan af notitsen fra 10. september 1996 om ”Beslutninger truffet angående revisionen” ses, at der i høj grad er tale om sletning i relation til politiske partier og organisationer, og at den daværende PET-chef har udstukket meget ***detaljerede retningslinjer***, fx om at sagen om DKP skulle slettes. Medarbejdernes fokus på den effektive revision og den ordre der var givet, førte til makuleringsbølgen sidst i 1990’erne. Denne bærer præg af en målrettet indsats fra ledelsens side med henblik på sletning og makulering af sager på det politiske område.

Spørgsmålet om ”***hvorfor***” der blev igangsat en generel revision af sager på det politiske område i 1996, skal først og fremmest ses i lyset af den ændrede politiske situation med ***ophøret af den kolde krig***. Det var således ikke længere relevant i en efterforskningsmæssig sammenhæng at registrere partier, organisationer, personer mv., som var registreret som følge af deres kontakter med og rejser til de tidligere Warszawapagt-lande. Som en naturlig følge heraf opstod et ønske om at få ryddet op i de gamle sager ud fra et relevans-kriterium. Om der tillige har været andre begrundelser fremgår ikke af det gennemgåede materiale.

Som det fremgår af den beslutning fra 10. september 1996, der er citeret ovenfor i pkt. 4.3, var det den daværende **PET-chef** Birgitte Stampe, der godkendte den generelle, samlede revision, der fandt sted i 1996. Dette ligger i forlængelse af hendes forgængeres initiativ til mere generelle revisioner.

Det har ikke i det skriftlige materiale, som danner grundlag for denne udredning, været muligt at finde dokumentation for drøftelser med den daværende justitsminister eller daværende regering om denne beslutning. Da samarbejdet og justitsministerens ansvar for PET’s virksomhed har medført jævnlig kontakt, kan det ikke udelukkes, at den daværende justitsminister har været orienteret om beslutningen om den generelle revision af sager på det politiske område i 1996, men der er ikke noget i det skriftlige materiale der tyder på det. Der kan således hverken foretages en bekræftelse på eller en udelukkelse af en sådan kontakt.

- **Perioden efter 1998 – tiltag af betydning for sletning af politiske sager**

I perioden efter 1998 er der skete en række nye tiltag, som ændrer den situation i perioden 1989 - 1998, som er der er redegjort for i denne uderedning. Herved sættes den fremtidige situation i et andet lys end der har været tale om i 1990'erne.

Sager af **historisk værdi** er nu i langt højere grad i fokus, både politisk og hos PET, og spørgsmålet er omfattet af en **vejledning fra 2009** mv. Denne er dog fortsat af ret generel karakter. Dette skal imidlertid sammenholdes med, at der nu er ansat 4 historikere, der inddrages i sager, hvor spørgsmålet om historisk værdi kommer op, og at der hermed er taget højde for det ønskelige i at have en vurdering af eventuel særlig historisk værdi fra fagfolk. Der må således siges at være tale om en ganske anden situation i dag end i 1990'erne. I fremtiden vil både særregler om PET og arkivregler formentlig føre til øget fokus på både sletning og bevaring.

Når der gennemføres en egentlig *PET-lov* med udgangspunkt i forslaget fra **PET-udvalget** i betænkning 1529 om PET og FE, 2012, vil det ligge klart, at en række af de centrale regler i persondataloven også gælder for PET. Det gælder bl.a. principperne om formålsbestemthed og proportionalitet ved behandlingen og videregivelsen af personoplysninger. Desuden vil der blive indført et uafhængigt **PET-tilsyn**.

Ifølge en aftale fra januar 2013 mellem regeringen, Venstre, Konservative og Dansk Folkeparti vil der blive indført en **PET-lov**, som ud over indførelsen af de almindelige persondataretlige principper også vil indeholde en slettefrist på 15 år. Herudover vil det **parlamentariske kontroludvalg** få øgede beføjelser i forhold til PET.

Tilbage står således det **dilemma**, der er beskrevet i indledningen. PET's sletninger af sager på det politiske område vil fortsat være spændt ud mellem samfundsbeskyttelse, persondatabeskyttelse og historisk værdi. Der må således altid ske en afvejning af offentlighedens (og arkivarers og forskeres) berettigede interesse i at bevare sager af historisk værdi overfor den enkelte persons berettigede ønske om at bevare en beskyttelse af sit privatliv og sin integritet.

Det vil være velgørende, at PET i sin fremtidige praksis gør mere ud af at beskrive, hvilke overvejelser der fører til beslutninger om at makulere eller bevare sager på grund af særlig historisk værdi. Og det vil måske være hensigtsmæssigt at foretage nærmere overvejelser af, i hvilket omfang der skal være særlige retningslinjer om PET's pligt til arkivering efter de meget vidtrækkende regler i arkivlovgivningen. Det kan ved den eventuelle udformning af sådanne retningslinjer tages i betragtning, at sager hos PET har en meget særlig karakter med en række usikkerhedsmomenter knyttet hertil, at den registrerede person ikke har mulighed for at berigtige eventuelle misforståelser, og ikke mindst at oplysningerne ofte vil være helt ekstraordinært sensitive.